

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Timo M. Kauppinen
Katri Hannikainen-Ingman
Seppo Sallila
Veera Viitanen

Pienituloisten asuinolot

TYÖPAPERI

TYÖPAPERI 22/2015

Timo M. Kauppinen, Katri Hannikainen-Ingman, Seppo Sallila, Veera Viitanen

Pienituloisten asuinolot

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-540-0 (painettu)
ISBN 978-952-302-541-7 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-541-7>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere, 2015

Lukijalle

Käsillä olevan tutkimusraportin taustalla on Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tulosopimus, jossa (i) luvataan kehittää tutkimus- ja rekisteriaineistopohja yhteistyössä Kelan kanssa pienituloisten asumismenorasituksen seurantaan ja (ii) tuottaa selvitysraportti tämän pohjalta toimeentulotuessa korvattavien asumismenojen määrästä ja osuudesta.

Pienituloisten asumismenojen ja -tukien seurannan mahdollistavan tutkimus- ja rekisteriaineistopohjan kehittäminen on ollut pitkäjänteistä yhteistyötä Kelan, Tilastokeskuksen ja Turun yliopiston kanssa. Rekisterien kehittäminen tutkimuskäyttöön avasi myös kokonaan uuden tutkimusalueen, asunnottomien rekisteritutkimuksen, jota koskevien raportin osien päävastuussa on ollut Veera Viitanen Turun yliopistosta.

Tutkimusraportti täyttää monia olemassa olleita tietoaukkoja pienituloisten asuinoloista, asumismenorasituksesta ja asumisen tukien päällekkäisyydestä. Asuinolot ja asumismenot ovat kotitalouksien toimeentulon ja hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä. Asumisen tuet täydentävät sosiaaliturvaa ja ansiotuloja pienituloisilla kotitalouksilla, joiden tulot ovat riittämättömät asumismenoihin nähden.

Toivottavasti raportti ja sen taustalla tehty aineistoyhteistyö lisää tietoisuutta asuinolojen ja asumisen tukien keskeisestä roolista pienituloisten toimeentulossa sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa ja keskustelussa.

Helsingissä 17.11.2015

Pasi Moisio

Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikön päällikkö, THL

Tiivistelmä

Timo M. Kauppinen, Katri Hannikainen-Ingman, Seppo Sallila, Veera Viitanen. Pienituloisten asuinolot. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 22/2015. 83 sivua. Helsinki 2015. ISBN 978-952-302-540-0 (painettu); ISBN 978-952-302-541-7 (verkkojulkaisu)

Raportissa tarkasteltiin pienituloisten asuinoloja täysi-ikäisessä väestössä ja selvitettiin SISU-mikrosimulointimallin ja sen rekisteriperusteisen pohja-aineiston mahdollisuuksia toimeentulotuesta korvattavien asumiskustannusten arvioinnissa ja asunnottomuuden rekisteriperusteisessa kuvauksessa.

Pienituloisissa kotitalouksissa asuvilla asumismenojen osuus käytettävissä olevista rahatuloista on keskimäärin lähes kaksinkertainen muihin kuin pienituloisiin verrattuna. Erityisen suuri tämä bruttomääräinen asumismenorasite on yksin asuvilla ja kaupunkilaisilla alle 65-vuotiailla pienituloisilla. Yli 40 prosenttia tuloista menee asumiseen 40 prosentilla pienituloisista, mutta vain kahdeksalla prosentilla muista. Näissä suuren asumismenorasitteen kotitalouksissa asumismenojen jälkeen jäljelle jäävät kulutusyksikkökohtaiset tulot ovat pienituloisilla keskimäärin puolet siitä mitä muilla kuin pienituloisilla. Erityisesti yksin asuvien pienituloisten tulotasoa jää asumismenojen jälkeen alle kohtuullisen minimitoimeentulon tason.

Omistusasuminen on työikäisessä väestössä pienituloisilla selvästi harvinaisempaa kuin muilla. Erityisen vähäistä se on yksin asuvilla, muilla kuin työllisillä ja suurimmissa kaupungeissa asuvilla pienituloisilla. Nimenomaan asuntovelallisuus on harvinaista. Velattomia omistusasuntoja sen sijaan pienituloisilla on lähes yhtä yleisesti kuin muilla, ja nämä asunnot painottuvat muuta väestöä enemmän maaseudulle.

Muiden asuinolojen osalta pienituloiset eivät erotu työikäisessä asuntoväestössä yhtä selvästi. Asunnon varustetason, asuinympäristön ja palvelujen saavutettavuuden ongelmia on pienituloisilla hieman enemmän kuin muilla. Asumisahtauden osalta tulokset riippuvat mittauksesta, mutta pienituloiset asuvat ainakin jossain määrin ahtaammin kuin muut.

Eläkeikäisessä väestössä pienituloisten asuinolot ovat muita vaatimattomammat erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Eläkeikäisten pienituloisten keskuudessa yksin asuvat erottuvat asumalla muita harvemmin omistusasunnossa. Yksin asuvilla ja muussa kuin omistusasunnossa asuvilla on myös muita suurempi asumismenorasite.

Noin puolet pienituloisista saa jotain Kelan maksamaa asumistukea. Tämän ja asuntolainojen korkovähennysedun huomioon ottamisen jälkeen havaittavat nettomääräisen asumismenorasitteen erot pienituloisten ja muiden välillä ovat pienempiä kuin bruttomääräisen asumismenorasitteen erot, eli asumistuet tasoittavat asumismenorasitteen eroja. Kaikista Kelan asumistukiin oikeutetuista asuntokunnista vajaa kolmannes on simuloinnin perusteella oikeutettu asumiskustannusten korvaukseen myös toimeentulotuesta.

Asunnottomuuden rekisteriperusteinen kartoitus viittaa suurempaan asunnottomien määrään kuin asunnottomuustilastoissa, mutta pelkkää rekisteritietoa ei voida pitää riittävänä tietona todellisesta asunnottomuustilanteesta.

Selvityksessä oli vähäiset mahdolliset selvittää alueellisen segregaatoin kysymyksiä tai maahanmuuttajien asuinoloja. Pienituloisuudesta riippumatta muissa kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla oli enemmän asuinympäristöön liittyviä ongelmia kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla, mikä viittaa eroon asuinympäristön laadussa eri vuokramuotojen välillä. Ulkomaalaissyntyiset asuvat Suomessa syntyneitä harvemmin omistusasunnossa, myös pienituloisten keskuudessa. Lisäksi jonkin verran yleisemmin oli havaittavissa asuinympäristöön liittyviä ongelmia ulkomaalaissyntyisillä.

Valmisteilla olevat tulorajojen palauttaminen ara-vuokra-asuntoihin, asukkaiden tulojen seuranta ja asumistuen saajien kannustaminen hakeutumaan ara-vuokra-asuntoihin voivat pienentää pienituloisten asumismenoja. Riskinä ovat kuitenkin uusien kannustinloukkujen syntyminen ja voimistuva alueellinen segregaatio. Haittojen minimoimiseksi tulorajoja ei tulisi asettaa liian alhaisiksi, ja tuloja tulisi tarkastella useammalta vuodelta, jotta hetkellisesti parantunut tilanne ei johtaisi asunnon menettämiseen. Segregaation voimistumista on mahdollista hillitä esimerkiksi ara-vuokra-asuntotuotannon alueellisella hajauttamisella ja kunnallisten vuokra-asuntojen hankkimisella vapaarahoitteisesta asuntokannasta.

Avainsanat: pienituloisuus, asuminen, asunnottomuus, toimeentulotuki

Sisällys

Lukijalle	3
Tiivistelmä.....	4
1 Johdanto.....	6
1.1 Asuminen Suomessa	7
1.2 Pienituloisuus.....	9
2 Pienituloisten asuinolot Suomessa: mitä tiedetään?	10
2.1 Miten pienituloiset asuvat?	10
2.2 Pienituloisten asumisen tukeminen.....	13
2.3 Asunnottomuus	17
3 Tutkimusasetelma	20
3.1 Tutkimuskysymykset	20
3.2 Aineistot.....	20
3.2.1 EU-SILC 2012 ja Tulonjakotilasto 2011	20
3.2.2 SISU-mallin pohja-aineisto	21
3.3 Pienituloiset väestöryhmänä	22
4 Asumismenot	24
4.1 Asumismenot ja niiden rasittavuus	24
4.2 Taustatekijöiden yhteydet asumismenorasitteeseen alle 65-vuotiailla.....	28
5 Tuet asumiskustannusten kattamiseen.....	34
5.1 Asumistuki ja asuntolainan korkojen verovähennys	34
5.2 Asumiskustannusten korvaaminen toimeentulotuesta	37
6 Muut asuinolot.....	41
6.1 Asunnon hallintaperuste.....	41
6.2 Asumisen ahtaus	42
6.3 Asunnon varustetason ja asuttavuuden ongelmat	44
6.4 Asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvät ongelmat.....	44
6.5 Asuinolot taustatekijöiden mukaan alle 65-vuotiailla.....	45
6.6 Asuinolot taustatekijöiden mukaan 65 vuotta täyttäneillä	51
6.7 Vanhempien luona asuminen ja opiskelija-asunnot alle 35-vuotiailla.....	53
7 Asunnottomuuden tavoittaminen rekisteriaineistolla.....	55
7.1 Asunnottomuuskategoriat SISU-aineistossa ja väestörekisterissä	55
7.2 Asunnottomien tulotaso	57
7.3 Asunnottomat etuuksien saajana.....	59
7.4 Asunnottomien alueellinen jakautuminen.....	61
7.5 Asunnottomien sosiaalinen profiili	62
8 Yhteenveto	64
8.1 Asuinolot ja asumisen tuet asuntoväestössä.....	64
8.2 Rekisteriaineistosta saatava kuva asunnottomuudesta	65
8.3 Suuri asumismenorasite ja omistusasumisen vähäisyys	66
8.4 Asumiskustannuskorvausten ja asunnottomuuden analyysi SISU-aineistolla	67
8.5 Lisätiedon tarpeita.....	69
8.6 Pienituloisten asuminen ja asuntopolitiikka.....	69
Lähteet.....	72
Liitteet	76

1 Johdanto

Asumiseen kietoutuvat monet ihmisiä jakavat tekijät. Raadollisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että, jos ihmisellä ei ole asuntoa, hänen asemansa muissakin yhteiskunnan jakolinjoissa on heikko (Hänninen & Palo-la 2010). Asumisessa konkretisoituvia jakoja ovat esimerkiksi tulot ja varallisuus, koulutus, ammattiasema, syntyperä, alueiden väliset jaot sekä ihmisen elinvaihe. Tässä raportissa otetaan näistä lähtökohdaksi tulot tarkastelemalla nimenomaan pienituloisten asuinoloja. Taloudellisten indikaattorien ohella tarkastellaan kuitenkin myös muita asuinolojen ulottuvuuksia.

Suomen perustuslaissa (19 §) todetaan, että julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Kansainvälisesti kohtuullinen asumistaso on katsottu osaksi oikeutta kohtuulliseen elintasoon muun muassa YK:n vuoden 1948 ihmisoikeuksien julistuksessa ja vuoden 1966 taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (OHCHR 2009).

YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston The Right to Adequate Housing –julkaisu (OHCHR 2009) luettelee vähimmäisehtoja kohtuulliselle asumistasolle. Näitä ovat:¹

- Asumisen turva: asukkailla on oltava riittävä lakisääteinen suoja esimerkiksi häätöä ja häirintää vastaan.
- Palvelujen ja infrastruktuurin saatavuus: asukkailla on oltava saatavilla juomakelpoista vettä, kohtuulliset hygieniatilat, energiaa ruoan valmistukseen ja säilyttämiseen sekä valaistukseen sekä jätehuolto.
- Kohtuulliset asumiskustannukset: asumiskulut eivät saa uhata asukkaiden muiden ihmisoikeuksien täyttymistä.
- Asuttavuus: asunnon on tarjottava fyysistä turvaa ja riittävästi tilaa sekä suojattava muun muassa kylmyydeltä, kosteudelta, kuumuudelta, sateelta ja tuulelta.
- Yhtäläinen pääsy: heikossa asemassa olevien erityisryhmien tarpeet on otettava huomioon (esim. naiset, lapset, slummien asukkaat, asunnottomat, vammaiset, pakolaiset ja muut muuttajat ja alkuperäisväestöt).
- Sijainti: asunto ei saa olla eristyksissä muun muassa työmahdollisuuksista, terveyspalveluista, kouluista tai lastenhoitopalveluista eikä se saa sijaita saastuneella tai vaarallisella alueella.
- Kulttuurinen sopivuus: asunnossa on oltava mahdollisuus kulttuurisen identiteetin ilmaisemiseen.

Näiden vähimmäisehtojen voi katsoa täyttyvän varsin hyvin Suomen oloissa. Mainittuja ulottuvuuksia voi kuitenkin joka tapauksessa käyttää jäsentämään asuinolojen tarkasteluja myös Suomessa.

Tässä raportissa esitetään tuloksia pienituloisten asuinoloista Suomessa vuosina 2011–2012. Tarkastelu kohdistuu edellä mainituista ulottuvuuksista erityisesti asumiskustannusten kohtuullisuuteen ja yhtäläiseen pääsyyn (asunnottomuus). Jossain määrin tarkastellaan myös muita ulottuvuuksia lukuun ottamatta kulttuurista sopivuutta, jota koskevaa aineistoa ei ollut käytettävissä.

¹ Luettelon käännökset TK. Alkuperäiset termit: security of tenure; availability of services, materials, facilities and infrastructure; affordability; habitability; accessibility; location; cultural adequacy.

1.1 Asuminen Suomessa

Suomi on omistusasuntovaltainen maa. Vuonna 2014 omistusasunnoissa asui kaksi kolmasosaa asuntokunnista ja lähes kolme neljänestä väestöstä (Tilastokeskus 2015h). Omakotitalossa asuminen on kyselyissä ollut monien toiveena (Juntto 2008). Runsaat puolet asuntokannasta on pientaloasuntoja (kun myös rivitaloasunnot luetaan pientalokannaksi), ja näissä asunnoissa asuu lähes kaksi kolmannesta väestöstä. Asuntokanta on varsin uutta: vain viidennes vuoden 2014 lopussa vakinaisesti asutuista asunnoista oli rakennettu ennen vuotta 1960 (lähde: Tilastokeskus).

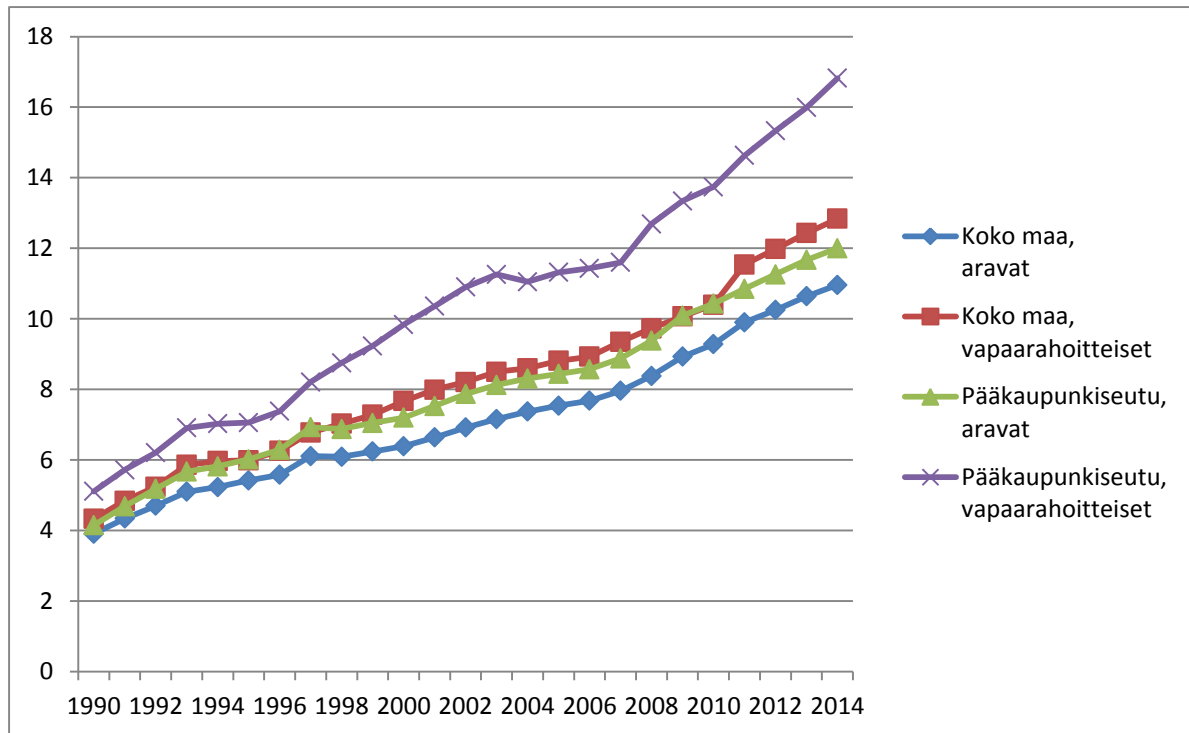
Asuntojen hintakehitys on viimeisten vuosikymmenten aikana vaihdellut paljon. 1990-luvun alussa asuntojen hinnat laskivat voimakkaasti, kun ne tätä ennen 1980-luvun lopulla olivat nousseet voimakkaasti. Asuntolainojen korkotaso kääntyi laskuun 1990-luvun puolivälissä ja samalla hinnat kääntyivät nousuun. Hinnat nousivat vuoteen 2008 asti lukuun ottamatta vuosituhaten vaihteen hetkellistä laskua ja korkojen nousua, ja useimpina vuosina hinnat nousivat enemmän kuin palkat. (Tilastokeskus 2015i; Lujanen & Palmgren 2004; Suomen Pankki). Vuosituhannen vaihteen jälkeen asuntolainojen korkojen alhaisuus ja pitkät laina-ajat sekä reaalitulojen myönteinen kehitys antoivat keskituloisille aikaisempaa paremmat mahdollisuudet asunnon ostamiseen ja myös asumistason parantamiseen (Juntto & Hynynen 2006). Hintojen nousu toisaalta vaikeutti ensiasunnon ostajien ja kasvukeskuksiin muuttavien tilannetta (Ympäristöministeriö 2011). Korot kääntyivät nousuun vuoden 2005 jälkeen, ja vuodenvaihteessa 2008-2009 sekä hinnat että korot notkahtivat. Tämän jälkeen korkotaso on pysynyt matalana ja vuodesta 2011 alkaen hinnat eivät ole juuri nousseet koko maan tasolla, kääntyen laskuun vuonna 2014. (Tilastokeskus 2015i; Suomen Pankki)

Neljännes väestöstä asuu vuokra-asunnoissa. Jo pitkään on etenkin pääkaupunkiseudulla ollut ongelmana edullisten, erityisesti pienten, vuokra-asuntojen puute. Vuokra-asuntojen kysyntä ylittää seudulla tarjonnan etenkin positiivisen maassa- ja maahanmuuton sekä palveluammateissa tarvittavan työvoimatarpeen kasvun vuoksi (Ympäristöministeriö 2012a). Asumiskysynnän jatkuvaan kasvuun verrattuna asuntotuotanto on ollut liian vähäistä, mikä on heijastunut erityisesti pienituloisten asunnonsaantimahdollisuuksiin (Laakso & Kostiainen 2013).

Vuokrasääntelyn päättymisen vapaarahoitteisissa uusissa vuokrasuhteissa 1992 sekä sääntelyn purkaminen kaikkien vapaarahoitteisten asuntojen osalta vuonna 1995 vaikutti keskeisesti Suomen asuntomarkkinoihin. Vuokrasääntelyn purkaminen merkitsi irtaantumista kohtuulliseen tuottoon perustuvasta vuokratasosta sekä kasvupaikkakunnilla vuokrien jatkuvaa nousua (Ympäristöministeriö 2012a). Sääntelystä luopuminen merkitsi myös vuokra-asuntojen tarjonnan kasvua ja vuokralla asuminen lisääntyi. Vuokra-asunnoissa asuvien määrä oli vuonna 2004 lähes 300 000 taloutta ja yli 500 000 henkilöä suurempi kuin vuonna 1990 (Juntto & Hynynen 2006).

Kuviossa 1 kuvataan vuokra-asuntojen neliövuokrien kehitys vuodesta 1990 vuoteen 2014 koko maassa ja pääkaupunkiseudulla. Vuokrat ovat nousseet säännönmukaisesti koko tarkasteltavan ajankohdan niin vapaarahoitteisissa kuin valtion lainoittamissakin asunnoissa ympäri Suomen.² Pääkaupunkiseudulla vuokrataso on selvästi korkeampi kuin koko maassa ja sitä kuvaa hyvin se, että koko maassa vapaarahoitteisten asuntojen vuokrataso on koko tarkastelujakson ajan ollut jotakuinkin samansuuruinen kuin pääkaupunkiseudulla valtion lainoittamien vuokra-asuntojen vuokrat. Pääkaupunkiseudulla vapaarahoitteisten ja arava-vuokra-asuntojen välinen ero vuokratason nousussa on myös ollut suurempi kuin koko maassa.

² Myös elinkustannusindeksillä deflatoidut reaalivuokrat ovat kasvaneet selvästi: koko maan vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa 94 % ja aravavuokra-asunnoissa 83 %, pääkaupunkiseudun vapaarahoitteisissa 115 % ja aravavuokra-asunnoissa 89 %.

Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 1. Keskimääräiset vuokra-asuntojen kuukausivuokrat (€/m²) sekä valtion lainoittamissa että vapaarahoitteisissa asunnoissa koko maassa ja pääkaupunkiseudulla 1990–2014.

Asuinolot vaihtelevat eri puolilla maata etenkin kaupunkimaisuuden mukaan. Kaupunkimaisissa kunnissa 42 prosenttia asutokunnista asui vuoden 2014 lopussa pienasunnoissa (ml. rivitalot), taajaan asutuissa 78 prosenttia ja maaseutumaisissa kunnissa 89 prosenttia (lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta). Pientaloasumisen lisäksi myös omistusasuminen on yleisempää maaseudulla: kaupunkimaisissa kunnissa 60 prosenttia, taajaan asutuissa 77 prosenttia ja maaseutumaisissa kunnissa 79 prosenttia asutokunnista asuu omistusasunnossa. Asunnon kokoon ollaan tyytyväisimpiä maaseudulla (Karvonen ym. 2010). Asumiskustannukset puolestaan ovat tuloihinkin suhteutettuna suurimmat Uudellamalla, erityisesti pääkaupunkiseudulla (Tilastokeskus 2015d). Kasvukeskusten ulkopuolella puolestaan asuntojen hinnoissa on ollut laskua ja vuokra-asuntoja on tyhjiillään (Ympäristöministeriö 2011).

Asuntotuotanto oli suurimmillaan 1970-luvun alusta 1990-luvun alkuun. Erityisesti arava- ja kerkotukiasuntoja rakennettiin paljon 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa. 1990-luvun alun jälkeen asuntotuotanto on pysynyt aiempia vuosikymmeniä vähäisempänä. (Nurmi 2010.) 2000-luvun alun jälkeen asuntotuotanto on painottunut omistusasuntotuotantoon ja arava-vuokra-asuntojen tuotanto on ollut vuosien 2009–2010 elvytystoimia lukuun ottamatta vähäistä, minkä on esitetty johtuvan alan toimijoiden haluttomuudesta rakentaa uusia vuokra-asuntoja nykyisillä tukiehdolla (Ympäristöministeriö 2011; 2015) sekä kuntien osalta rakentamisesta suoraan tai epäsuoraan aiheutuvista kustannuksista (Lahtinen ym. 2015). Suomessa on muuhun Euroopan Unioniin verrattuna korkeat rakentamiskustannukset (Pittini ym. 2015).

Muihin Pohjoismaihin verrattaessa Suomi on omistusasuntojen ja kerrostaloasuntojen osuukien osalta keskitasoa (Lujanen & Palmgren 2004), ja muiden Pohjoismaiden tapaan asunnot ovat nykyään hyvin varusteltuja. Suomessa asutaan ahtaammin kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka ahtausta onkin vähentynyt vuosikymmenten aikana: asuinpinta-ala henkilöä kohti on kasvanut vuosien 1970 ja 2014 välillä 19 neliömetristä 40 neliömetriin (Lähde: Tilastokeskus). Suomi eroaa Ruotsista pienemmällä asuntolainoilla. Asuntolainojen suhde bruttokansantuotteeseen on eurooppalaisessa vertailussa Suomessa alle EU:n keskitasoa, kun Ruotsissa se on selvästi yli keskitason (Pittini ym. 2015). Kerrostalojen osuus on puolestaan alle EU:n keskitason ja omistusasuntojen osuus hieman yli EU:n keskitason (Eurostat 2015a). Yksi Pohjoismaita yhdistävä tekijä on, että nuoret aikuiset muuttavat aikaisin pois kotoa (esim. Aassve ym. 2006).

1.2 Pienituloisuus

Pienituloisuus voidaan määritellä monin tavoin, ja yksi yleisesti käytetty tapa on Eurostatin sovelletta ”suhteellinen köyhyysriskiraja” (esim. Vaalavuo & Moisio 2014). Tässä määritelmässä kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot (verojen jälkeiset työ- ja omaisuustulot sekä saadut tulonsiirrot) suhteutetaan kotitalouden kulutusyksiköiden määrään ja pienituloisiksi määritellään henkilöt, joiden kotitaloudessa nämä ekvivalentit tulot ovat alle 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tasosta eli mediaanitulosta. Vuonna 2014 pienituloisuuden raja oli Suomessa yhden hengen taloudessa noin 1 190 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2015a). Koko väestöstä pienituloisia oli vuonna 2013 noin 13 prosenttia. Pienituloisuusriski vaihtelee väestöryhmittäin. Suomi kuuluu maihin, joissa lasten ja työssäkäyvien pienituloisuus on varsin vähäistä, mutta yli 65-vuotiaiden pienituloisuus on yleisempää kuin Euroopassa keskimäärin (Tilastokeskus 2015b).

Yksin asuvat ovat Suomessa kokonaisuutena pienituloisin kotitaloustyyppi ja erityisesti nuorimmat ja vanhimmat yksin asuvat erottuvat pienituloisuudellaan (Kauppinen ym. 2014). Myös yksinhuoltajataloudet ovat muihin lapsiperheisiin verrattuna pienituloisia. Erityisesti kotitaloudet, joiden tuloista suuri osa muodostuu perusturvaetuksista, ovat pienituloisia. Vuonna 2012 yksinäistalouksien tuloista 43 prosenttia muodostui tulonsiirroista, kun taas kotitalouksissa keskimäärin tulonsiirrot muodostivat 28 prosenttia tuloista (Tilastokeskus 2014). Yli kolmannes yksin asuvista on 65 vuotta täyttäneitä, joiden tulot koostuvat pääasiassa eläkkeestä.

Perusturvan varassa olevista eli niistä, joiden kotitalouden bruttotuloista yli puolet koostuu perusturvaetuksista, yli 70 prosenttia on pienituloisia, ja heidän tulotasonsa on matalampi kuin muilla pienituloisilla (THL 2015). Pienituloisuus on vuoden 2009 jälkeen hieman laskenut perusturva saavilla, mutta se on kuitenkin korkeammalla tasolla kuin 2000-luvun alkupuoliskolla.

Kotitalouden viitehenkilön pääasiallisen toiminnan mukaan tarkasteltuna ammatissa toimimattoman väestön kotitaloudet ovat keskimääräistä pienituloisempia. Kaikkien kotitalouksien käytettävissä olevat rahatulot olivat vuonna 2013 kulutusyksikköä kohti laskettuna keskimäärin 22 226 euroa (mediaani). Ammatissa toimimattoman väestön kotitalouksien rahatulot puolestaan olivat keskimäärin 16 386 euroa kulutusyksikköä kohti. Ammatissa toimimattoman väestön sisälläkin on eroja; opiskelijatalouksien tulot olivat pienemmät kuin työttömien ja eläkeläisten kotitalouksissa.³ Opiskelijatalouksien käytettävissä olevat rahatulot olivat 12 044 euroa kulutusyksikköä kohti, työttömillä 12 647 euroa ja eläkeläisillä 18 002 euroa. (Tilastokeskus 2015d.)

Nuorella aikuisväestöllä, erityisesti alle 25-vuotiailla, tulotaso on usein matala. Työikäisessä väestössä nuorimmat ikäluokat saavat useimmin vähimmäismääräisiä Kelan maksamia perusturvaetuksia. Pääasiallinen syy tähän on opiskelu. Mutta vaikka opintotuki jätetään tarkastelun ulkopuolelle, matalien perusturvaetuksien varassa elävissä työikäisissä korostuvat nuoret aikuiset. Työttömyyden tai sairauden kohdalla nuoret ikäluokat jäävät helposti pienimpien etuuksien varaan, kun työhistoriaa ei ole vielä kertynyt (Hannikainen-Ingman ym. 2012).

Myös maahanmuuttajat ovat keskimäärin koko väestöä pienituloisempia. Pyykkösen (2013b) mukaan vuonna 2011 täysin ulkomaalaistaustaisista asuntokunnista 41 prosenttia jäi köyhyysrajan alle. Täysin suomalaistaustaisista asuntokunnista 16 prosenttia ja suomalais- ja ulkomaalaistaustaisista 17 prosenttia jäi tämän rajan alle kyseisessä tarkastelussa käytetyssä rekisteripohjaisessa tuloaineistossa. Ulkomaalaistaustaisten alhainen tulotaso johtui pääosin kantaväestöä alhaisemmasta työllisyysasteesta.

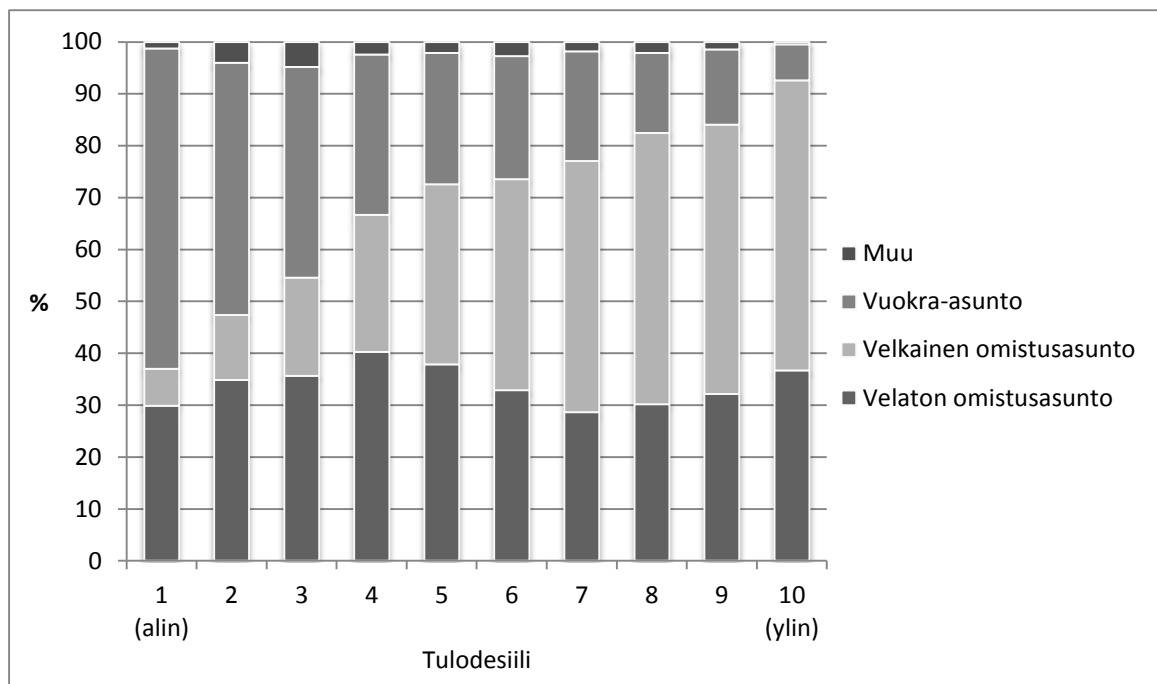
³ Opiskelijatalouksien luokassa ovat toisaalta tilastossa myös ”muut ammatissa toimimattomat”.

2 Pienituloisten asuinolot Suomessa: mitä tiedetään?

2.1 Miten pienituloiset asuvat?

Asuinolot vaihtelevat Suomessa tulotason mukaan. Kaiken kaikkiaan asumisessa on tuloista ja varallisuudesta johtuvia eroja, jotka eivät vastaa asumistoiveita (Juntto 2008; Lankinen 2008). Erot asuinolosuhteissa köyhyysrajan alla elävien ja kaikkien muiden asuntokuntien välillä viittaavat Pyykkösen (2013b) mukaan siihen, että osalla väestöstä valinnanvaraa ei juuri ole.

Pienituloisimmat kotitaloudet asuvat pääasiassa vuokralla. Kuviossa 2 kuvataan kotitalouksien asunnon hallintasuhteiden jakaumaa tulokymmenyksittäin (tulomääritelmänä kotitalouden ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot, kymmenykset laskettu henkilöistä). Kuviosta nähdään, että vuokralla asuminen on sitä yleisempää mitä alempaan tulokymmenykseen kotitalous kuuluu. Alimman tulokymmenyksen kotitalouksista yli 60 prosenttia asuu vuokralla, kun taas korkeimpaan tulokymmenykseen kuuluvista kotitalouksista vuokralla asuu vain 7 prosenttia. Kaiken kaikkiaan vuokralla asuvista kotitalouksista 60 prosenttia kuului vuonna 2013 kolmeen alimpaan tulokymmenysryhmään, omistusasunnossa asuvista kotitalouksista puolestaan neljännes (Tilastokeskus 2015d).

Lähde: Tilastokeskus (2015d).

Kuvio 2. Kotitalouksien asunnon hallintaperusteen jakauma tulodesiilin mukaan vuonna 2013.

Sosiaaliset vuokra-asunnot ovat tärkeä sektori pienituloisille. Ara-vuokralaiset painottuvat erityisen selvästi alimpiin tulodesiileihin: kolme alinta tulodesiiliä ovat yliedustettuina ja muut aliedustettuina ara-vuokra-asunnoissa asuvien keskuudessa (Hirvonen ym. 2014). Vuosina 1995-2005 pienituloisten osuus ara-vuokra-asunnoissa kasvoi ja ara-vuokralaisten keskimääräinen tulotaso nousi muuta väestöä vähemmän (Laakso & Kostiainen 2013). Ylipäänsä vuokralla asuvien tulotaso on noussut hitaammin kuin muussa väestössä 2000-luvulla (Juntto & Hynynen 2006; Kärkkäinen 2010; Hirvonen ym. 2014). Vuonna 2011 ara-vuokralaisten keskitulo oli 61 prosenttia kaikkien asuntokuntien keskitulosta, ja ero oli kasvanut vuoden 2005 jälkeen

(Hirvonen ym. 2014). Vähintään 20 vuotta ara-vuokra-asunnossa asuneista asutokunnista lähes yhtä suuri osa kuului vuonna 2005 kahteen alimpaan tuloviidennekseen kuin kaikista ara-vuokralaisista (Laakso & Kostiainen 2013).

Myös vapaiden markkinoiden vuokra-asunnoissa asuvissa kolme alinta tulodesiiliä ovat ylliedustettuina, mutta eivät yhtä voimakkaasti kuin ara-vuokra-asunnoissa (Hirvonen ym. 2014). Vuokra-asuminen ei siis ole yksipuolisesti pienituloisten asumismuoto, vaan erityisesti vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuu suhteellisen paljon hyvätuloisiakin asutokuntia. Omistusasuminen (ja omakotitaloasuminen) ovat erityisen vahvasti yhteydessä tulotasoon pääkaupunkiseudun ulkopuolella (Lankinen 2008).

Asumisen taloudellista rasittavuutta voidaan tarkastella joko *asumiskustannusten* tai *asumismenojen* perusteella. Laskettaessa asumiskustannuksiin kotitalouden varsinaisen asunnon käyttömenot, asuntolainan korot ja kiinteistövero havaitaan että asumiskustannusten osuus käytettävissä olevista rahatuloista, asumiskustannusten (bruttomääräinen) tulo-osuus, on sitä suurempi, mitä matalampi on kotitalouden tulotaso. Vuonna 2013 alimpaan tulokymmenyksen kuuluvilla kotitalouksilla tämän osuuden keskiarvo oli 36 prosenttia (Tilastokeskus 2015d). Vastaavasti niillä kotitalouksilla, joiden bruttotuloista vähintään puolet koostui perusturvaetuksista, bruttomääräisen asumiskustannusrasitteen mediaani oli vuosina 2011-2012 40 prosentin tasolla (THL 2015). Kun asumistuet ja asuntolainan korkojen verovähennysetuus poistetaan sekä asumismenoista että tuloista eli tarkastellaan *nettomääräistä* asumiskustannusosuutta, keskimääräinen osuus oli 28 prosenttia. Kaikilla kotitalouksilla asumiskustannusten brutto-osuus oli 16 prosenttia ja netto-osuus 14 prosenttia. (Tilastokeskus 2015d.)

Asumismenoja tarkasteltaessa mukana ovat myös asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet omistusasujilla. Tällöin pienituloiset erottuvat hieman vähemmän koko väestöstä. Alimman tulokymmenyksen kotitalouksissa keskimääräinen nettomääräinen asumismenorasite (asumismenojen osuus käytettävissä olevista rahatuloista asumistuen ja verovähennysetuuden vähentämisen jälkeen) oli 32 prosenttia asumistuen jälkeen jäävistä rahatuloista ja kaikissa kotitalouksissa 21 prosenttia.

Asumiskustannusten taloudellinen rasittavuus kasvoi vuosien 1995 ja 2005 välillä Reijon (2008) mukaan reaalisesti lähes 20 prosentilla. Taustalla olivat hänen mukaansa ennen kaikkea omistusasutokannan laatuominaisuuksien kohentuminen ja vapaarahoitteisten vuokrien nousu. Sama suunta on kasvanut 2000-luvulla, myös vuoden 2009 jälkeen, erityisesti vuokralla asujilla (Tilastokeskus 2015d). Kaikista kotitalouksista seitsemällä prosentilla oli vuonna 2013 suuri nettomääräinen asumiskustannusrasite (yli 40 prosenttia tuloista). Tässä oli jonkin verran kasvua aiempaan nähden: vuonna 2005 osuus oli vielä viiden prosentin tasolla. Perusturvan varassa olevilla kotitalouksilla bruttomääräisen asumiskustannusrasitteen mediaani oli vuosina 2004-2005 vielä 36 prosentin tasolla, josta se nousi pientä vuoden 2009 notkahdusta lukuun ottamatta yhtäjaksoisesti vuosien 2011-2012 40 prosenttiin (THL 2015).

Asumiskustannusrasite on Suomessa tasoltaan hieman alle EU:n keskitason (Pittini ym. 2015). Suurta asumiskustannusrasitetta ilmenee Suomessa sekä koko väestössä että pienituloisten keskuudessa selvästi vähemmän kuin EU:ssa keskimäärin. Ruotsissa sen sijaan korkeaa asumiskustannusrasitetta esiintyy pienituloisilla enemmän kuin EU:ssa keskimäärin.

Valtaosa suomalaisista asuu tänä päivänä hyvin varustetuissa asunnoissa (Kärkkäinen 2010). Puutteellisesti varustetuissa asunnoissa asuminen koskettaa erityisesti syrjäseuduilla asuvia vanhuksia. 75 vuotta täyttäneistä yksin asuvista vanhuksista kahdeksan prosenttia asuu asunnossa, josta puuttuu joko peseytymistilat tai keskuslämmitys. Myös esteettömyysongelmia esiintyy. Puutteellisesti varustetut asunnot ovat yleensä vanhoja pientaloja ja sijaitsevat pienissä ja harvaan asutuissa kunnissa. (Jaako 2012.) Ahdas asuminen on yleisempää pienituloisilla (Eurostat 2015a). Ahtaan asumisen ja puutteellisen varustuksen yhdistelmää koetaan Suomessa selvästi EU:n keskitasoa harvemmin sekä koko väestössä että pienituloisissa (Pittini ym. 2015), mitä osaltaan selittää asutokannan nuoruus.

Väestöryhmittäin tarkasteltuna asumisen erot näkyvät esimerkiksi työllisten ja muiden välillä: 59 prosenttia työttömistä asuu vuokralla, kun työllisistä vuokra-asunnossa asuvien osuus on 27 prosenttia (Pyykkönen 2013a). Työttömät asuvat myös pienemmissä asunnoissa kuin työssäkäyvät. Työttömien asuntojen huoneluku on keskimäärin 2,4 ja työllisten 3,2. Erot asuinoloissa liittyvät osin eroihin kotitalouden koossa: perheettömien työllisyysaste on koko 18–64 –vuotiaan väestön tasoa matalampi (Kauppinen ym. 2014). Asumiskustannusrasite on työttömillä koko väestöä suurempi (Tilastokeskus 2015d).

Pienituloisimmassa kymmenyksessä yli puolet (53 %) asui yksin vuonna 2012 (Lähde: Tilastokeskus). Muun muassa pienituloisuuden vuoksi vuokra-asunnot korostuvat yksin asuvilla, erityisesti nuorimmilla: alle 35-vuotiaista yksin asuvista 81 prosenttia asuu vuokralla ja 65 vuotta täyttäneistäkin vielä 27 prosenttia (Tilastokeskus 2015d). Enemmistössä vuokra-asunnoista, 60 prosentissa, on vain yksi asukas (Tilastokeskus 2013). Asumiskustannukset ovat suhteessa tuloihin suuremmat yksin asuvilla kuin muissa kotitalouksissa, mikä liittyy paitsi pienituloisuuteen, myös pienten asuntojen kalliimpiin neliövuokriin ja -hintoihin. Yksinhuoltajatalouksista puolestaan puolet asuu vuokralla, mutta asumiskustannusten osuus tuloista on pienempi kuin yksin asuvilla (Tilastokeskus 2015d).

Asuminen vie suuren osan nuoren aikuisväestön tuloista. Esimerkiksi 18-34-vuotiaista yksin asuvista suuren asumiskustannusrasitteen talouksiin kuului vuonna 2013 yli neljännes (29 %) (Tilastokeskus 2015d). Nuorilla on myös asuintilaa vähemmän henkilöä kohti kuin muilla väestöryhmillä, missä saattaa matalan tulotason ohella olla kyse siitä, että nuoret aikuiset ovat valmiita tinkimään asuintilasta ja pitävät tärkeämpänä asunnon hyvää sijaintia (Reijo 2013). Kotitalouksista, joissa viitehenkilö oli alle 25-vuotias, vain 17 prosenttia asuu omistusasunnossa, kun 25-34-vuotiaiden kotitalouksissa osuus on jo puolet ja 35-44-vuotiailla kolme neljänestä (Tilastokeskus 2012). Eläkeikäisestä väestöstä puolestaan enemmistö asuu velattomassa omistusasunnossa (Tilastokeskus 2015d). Asumismenorasite on yksin asuvilla 65 vuotta täyttäneillä koko väestöä suurempi, mutta muilla tämänikäisillä pienempi.

Erityisesti pienemmistä tuloista ja korkeammasta työttömyydestä johtuen ulkomaalaistaustaiset asutokunnat asuvat suomalaistaustaisiin asutokuntiin verrattuna useammin kerrostalossa, vuokralla ja ahtaasti (Pyykkönen 2013b). Kaikkea tulotason erot eivät selitä, sillä ulkomaalaistaustaiset asutokunnat asuvat esimerkiksi useammin vuokralla, erityisesti ara-vuokra-asunnoissa, kuin samantulaiset asutokunnat koko väestössä (Vaattovaara ym. 2010; Pyykkönen 2013b). Maahanmuuttajaryhmien välillä on myös selviä eroja asuinoloissa: esimerkiksi omistusasuminen on länsimaisilla maahanmuuttajilla selvästi muita maahanmuuttajia yleisempää (Vaattovaara ym. 2010; Kauppinen & Vilka 2015). Tulotason erojen ohella asuinolojen eroja voivat selittää esimerkiksi suuri perhekooko eräissä maahanmuuttajaryhmissä, muun kuin asumisen priorisointi taloudellisten resurssien käytössä, asuntopoliittisella koettu syrjintä, uskonnolliset esteet asuntolainan hakemiselle tai maassa oleskelun oletettu väliaikaisuus (ks. esim. Skovgaard Nielsen ym. 2015; Kauppinen & Vilka 2015). Pidempään maassa asuneilla maahanmuuttajilla asuinolot ovat lähempänä koko väestön asuinoloja kuin äskettäin saapuneilla (esim. Kauppinen & Vilka 2015).

Pienituloisilla on niukkojen taloudellisten resurssien vuoksi vähemmän valinnanvaraa asumisessaan kuin muilla. Tämän vuoksi kohtuullisten asumiskustannusten asuntojen alueellinen sijoittuminen voi ohjata voimakkaastikin pienituloisten alueellista sijoittumista. Voimakasta sosioekonomista segregatiota, jossa köyhyys keskittyy harvoille alueille, on pyritty ehkäisemään esimerkiksi Helsingissä jo 1970-luvulta alkaen erityisesti rakentamalla uudistuotantoalueille sekä omistus- että vuokra-asuntoja ja sekoittamalla näitä alueiden sisällä. Tällä on pyritty välttämään huono-osaisuuden keskittymisestä mahdollisesti seuraavia haitallisia vaikutuksia asukkaille, asunnoille ja asuinympäristölle. Kansainvälisesti katsottuna Suomessa ei toistaiseksi olekaan ilmennyt erityisen voimakasta alueiden eriytymistä, kun sitä on pyritty torjumaan asuinalueiden suunnittelulla sekä yleisemmin aluepolitiikalla (Hannikainen-Ingman & Karvonen 2012). Asuinalueiden segregoitumisen hidastaminen on kirjattu moniin asuntopoliittisiin ohjelmiin kuten Valtioneuvoston asuntopoliittiseen toimenpideohjelmaan vuosille 2012–2015 (Ympäristöministeriö 2012b).

Vaikka kaupunkialueiden alueellisen eriytymisen ei ole katsottu Suomessa olevan yhtä voimakasta kuin monissa muissa maissa, selvää eriytymistä kuitenkin on. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla valtionveronalaiset keskitulot 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohti ovat korkeimman tulotason alueiden kymmenyksessä kolminkertaiset matalimman tulotason kymmenykseen verrattuna ja korkeimman työttömyyden kymmenyksen alueiden työttömyysaste on viisinkertainen vähäisimmän työttömyyden alueisiin verrattuna, ja sosioekonominen eriytyminen on vahvistunut 2000-luvulla (Vilka ym. 2014). Sosioekonomisten erojen taustalla ovat suureksi osaksi asutokannan eli muun muassa ara-vuokra-asuntojen osuuksien erot.

Segregaatiokeskustelussa ja -tutkimuksessa huomio on 1990-luvulta lähtien kohdistunut Suomessa erityisesti etniseen segregatioon ja maahanmuuttajataustaisen väestön alueelliseen keskittymiseen (esim. Vilka 2011). Maahanmuuttajat ovat keskittyneet suurimpiin kaupunkeihin ja kaupunkialueiden sisällä alueellisesti epätasaisesti. Tässäkin alueellisen eriytymisen muodossa on suurelta osin kyse pienituloisu-

den seurauksista: maahanmuuttajilla ei heikomman taloudellisen tilanteensa vuoksi ole vastaavaa valinnanvaraa asuinpaikan suhteen kuin koko väestöllä. Esimerkiksi Ruotsissa onkin havaittu, että maahanmuuttajavaltaisilta alueilta pois muuttamista selittävät nimenomaan taloudelliset seikat (Andersson 2013).

2.2 Pienituloisten asumisen tukeminen

Julkinen valta tukee Suomessa pienituloisten kotitalouksien asumista. Asuntopolitiikan lähtökohtana on kuitenkin ollut, että asumisen järjestäminen on kansalaisten omalla vastuulla ja julkisen vallan tehtävänä on luoda tälle riittävän hyvät edellytykset (Ympäristöministeriö 2005). Subjektiivinen oikeus asumiseen on säädetty ainoastaan lapsiperheille ja vammaisille henkilöille. (Lastensuojelulaki 2007/417, 36§; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8§; Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 10§.) Muilla henkilöillä subjektiivista oikeutta asumiseen tai ainakaan asuntoon ei ole määritelty eksplisiittisesti.⁴

Pienituloisten asumista tuetaan pääasiallisesti asumistuella, toimeentulotuella ja sosiaalisella vuokra-asuntotuotannolla. Lisäksi asunnottomuuden vähentämiseen on pyritty omien ohjelmien avulla (näitä käsitellään tuonnempana asunnottomuuden yhteydessä). Asumistuki on 2000-luvulla käsittänyt useimpina vuosina yli puolet tilastoidusta valtion asumiseen tarkoitettusta tuesta Suomessa, ja viime vuosina osuus on noussut jo yli 70 prosentin muun muassa asuntolainojen korkojen verovähennysoikeuden leikkaamisen myötä (Kela 2015). Tämä kuvastaa Suomen asuntopolitiikan selektiivistä luonnetta eli tukien suuntaamista lähinnä niille, joiden katsotaan eniten tarvitsevan tukea (Ruonavaara 2011). Asumisen verojärjestelmä on puolestaan suosinut omistusasumista ja asuntolainojen korkojen verovähennysoikeuden kautta annettava tuki on universaalista luonteestaan huolimatta kohdistunut pääasiassa keski- ja hyvätuloisille kotitalouksille (Hirvonen ym. 2014).

Asumistuki jakaantuu yleiseen asumistukeen, eläkkeensaajien asumistukeen sekä opintotuen asumislisään. Yleistä asumistukea voidaan maksaa vuokra-, asumisoikeus- sekä omistusasunnossa asuville, mutta suurin osa tuesta maksetaan vuokralla asuville ruokakunnille. Samaan ruokakuntaan kuuluviksi katsotaan samassa asunnossa pysyvästi asuvat henkilöt. Eläkkeensaajan asumistukea puolestaan on oikeus saada kaikilla Suomessa asuvilla tiettyjä eläkkeitä saavilla yli 16-vuotiailla henkilöillä, joilla on tukeen oikeutettuja asumismenoja. Opintotuen asumislisään ovat oikeutettuja vuokralla tai alivuokralaisena asuvat lapsettomat opiskelijat. Kaikki asumistuet ovat tarveharkintaisia eli henkilön tai kotitalouden tuloista riippuvaisia.

Yleinen asumistuki on 80 prosenttia hyväksyttävän asumismenon ja perusomavastuun erotuksesta. Asumistuessa hyväksytyihin asumismenoihin eivät sisälly omistusasunnon asuntolainan lyhennykset, eivätkä korot täysimääräisinä. Ruokakunnan itsensä kustannettavaksi jää aina 20 prosenttia kohtuullisiksi katsotuista asumismenoista. Perusomavastuuosuus on 40 prosenttia niistä tuloista, jotka ylittävät täysimääräiseen tukeen oikeuttavan tulorajan. Perusomavastuu määräytyy tarveharkinnan mukaan, jossa otetaan huomioon ruokakunnan yhteenlasketut pysyvät kuukausitulot. Tuloraja puolestaan riippuu ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärästä. Tukeen oikeuttavat enimmäisasumismenot määräytyvät ruokakunnan koon ja asunnon sijainnin mukaan. (THL 2015.)

Eläkkeensaajan asumistuki on 85 prosenttia hyväksyttävän asumismenon, perusomavastuun ja lisäomavastuun erotuksesta. Eläkkeensaajan asumistuen perusomavastuu vähennetään kaikkien tuensaajien asumismenoista. Lisäomavastuu puolestaan riippuu tuloista siten, että tietyn tulorajan ylittävästä osasta 40 prosenttia lasketaan lisäomavastuuksi ja tuloraja riippuu ainoastaan tuensaajan perhesuhteista. (THL 2015.)

Opintotuen asumislisän määrä on enintään 80 prosenttia kuukausittaisista asumismenoista. Asumismenoja ei kuitenkaan oteta huomioon 252 euroa ylittävältä osalta, joten asumislisä on enimmillään hieman yli 200 euroa kuukaudessa (THL 2015).

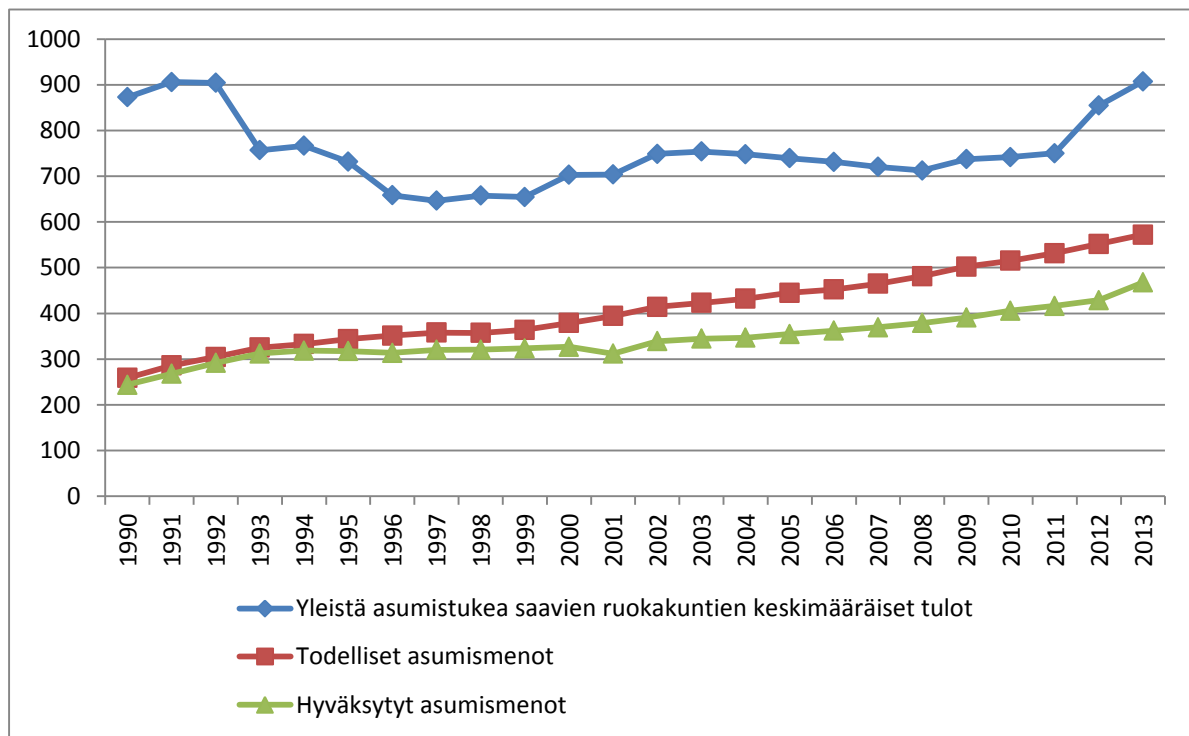
⁴ Perustuslain mukaan julkisen vallan on vain edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon, siinä missä esimerkiksi riittävä terveydenhuolto ja välttämätön toimeentulo julkisen vallan on turvattava jokaiselle (Suomen Perustuslaki 1999/731, 19§).

Vuonna 2013 yleistä asumistukea maksettiin 669,5 miljoonaa euroa ja vuoden lopussa yleistä asumistukea sai 192 274 ruokakuntaa (Kela 2014). 95 prosenttia yleistä asumistukea saavista asui vuokralla (181 890 ruokakuntaa) ja omistusasunnossa vain 10 384 ruokakuntaa. Eläkkeensaajan asumistukea maksettiin 468 miljoonaa euroa ja vuoden lopussa tukea sai 187 675 henkilöä. Opintotuen asumislisää maksettiin 259,2 miljoonaa euroa ja sitä sai noin 220 000 opiskelijaa.

Yleistä asumistukea vuonna 2013 saaneiden vuokra-asunnoista 47 prosenttia oli valtion tukemia (Kela 2014). Vapaa- ja vuokra-asuntojen osuus on 2000-luvulla kasvanut tuen saajien keskuudessa. Yhtenä syynä tähän on ollut se, että arakentaminen painui 2000-luvulla erittäin alas, eikä uudistuotannosta ole ollut suurtakaan helpotusta pienituloisten ihmisten asumisessa. Etenkään pääkaupunkiseudulla pieniä aravuokra-asuntoja ei ole riittävästi.

Vuoden 2009 taloustaantuma aiheutti sen, että asumistuen saajaruokakuntien määrä alkoi kasvaa, ja kasvu jatkui edelleen vuonna 2013, jolloin kasvua edelliseen vuoteen oli noin 6 prosenttia (Kela 2014). Taantuman myötä myös työttömyyden perusturva saavien määrä kasvoi. Työmarkkinatuen ja työttömyysturvan peruspäivärahan saajat saavat yleensä myös yleistä asumistukea (Hannikainen-Ingman ym. 2012).

Kuviossa 3 kuvataan yleistä asumistukea saaneiden vuokralla asuvien ruokakuntien keskimääräisiä tuloja, todellisia asumismenoja sekä asumistuessa hyväksytyjä asumismenoja. Kuviosta huomataan, että tulot ovat vaihdelleet voimakkaastikin. 1990-luvun alun laman myötä yleistä asumistukea saavien ruokakuntien keskimääräiset tulot lähtivät laskuun, sen jälkeen taas tapahtui nousua. Vuonna 2012 työttömyysturvan peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea korotettiin noin 100 eurolla kuukaudessa, mistä johtuu asumistuen saajien tulojen nousu vuoden 2011 jälkeen. Yleisen asumistuen saajat ovat kuitenkin pienituloista väestönosaa, sillä tukea saavien ruokakuntien keskimääräiset kuukausitulot olivat vuonna 2013 vain hieman yli 900 euroa. Yleistä asumistukea saaneiden todelliset asumismenot ovat erkaantuneet 20 vuoden aikana asumistuessa hyväksytyistä asumismenosta. Asumistuessa hyväksytyjen asumismenojen ja todellisten asumismenojen kehitys kulki 1990-luvun puoliväliin asti samaa tahtia, mutta sen jälkeen ne ovat alkaneet erkaantua toisistaan entistä enemmän. Pienituloisten asumismenoja jää siis asumistuen jälkeen yhä enemmän maksettavaksi muista tuloista ja monesti se muu tulo on toimeentulotuki.

Lähde: Kela 2014.

Kuvio 3. Yleistä asumistukea saaneiden vuokra-asunnoissa asuvien ruokakuntien keskimääräiset tulot, todelliset asumismenot sekä asumistuessa hyväksytyt asumismenot 1990–2013 (€).

Yksin asuvat ovat selkeästi suurin ryhmä yleistä asumistukea saavista ruokakunnista (Kela 2014): 58 prosenttia tukea saavista ruokakunnista vuoden 2013 lopussa. Noin kolmasosa on lapsiperheitä, mutta heissäkin erottuvat selvästi yksinhuoltajaperheet. Kaikista yleistä asumistukea saavista lapsiperheistä noin 68 prosenttia on yhden huoltajan perheitä. Lapsettomat parit saavat yleistä asumistukea vain harvoin. Ainoastaan noin 3,5 prosenttia heistä saa yleistä asumistukea.

Työttömät ruokakunnat saavat yleistä asumistukea huomattavasti useammin kuin työssä käyvät. Työttömiä ruokakuntia oli kaikista yleistä asumistukea saavista ruokakunnista noin 60 prosenttia vuoden 2013 lopussa (Kela 2014). Työssä käyviä oli vastaavasti vajaat 17 prosenttia. Työttömillä suurin tuensaajaryhmä olivat yksin asuvat, jotka edustivat kahta kolmasosaa kaikista työttömistä tuensaajista. Toiseksi suurin ryhmä ovat yhden huoltajan lapsiperheet. Heidän osuutensa on vajaat 14 prosenttia. Työssä käyvillä suurin ryhmä olivat yhden huoltajan perheet, jotka edustivat 42 prosenttia kaikista työssä käyvistä tuen saajista.

Perusturvaetuksista yleinen asumistuki kohdistuu kaikkein selvimmin alimman tulodesiilin asuntokuntiin (THL 2015), jopa selvemmin kuin työmarkkinatuki tai toimeentulotuki (opintotuen asumislisä ei tosin ollut tarkastelussa mukana). Vuonna 2013 alimman tulodesiilin asuntokuntiin kohdistui 49 prosenttia asumistuesta, kun työmarkkinatuesta 42 prosenttia ja toimeentulotuesta 39 prosenttia kohdistui tähän tuloryhmään. Vastaavasti alimman tulodesiilin asuntokunnista 35 prosenttia sai yleistä asumistukea, kun työmarkkinatukea sai 24 prosenttia ja toimeentulotukea 25 prosenttia.

Myös toimeentulotuesta korvataan pienituloisten kotitalouksien asumismenoja ja sen rooli pienituloisten asumisen turvaamisessa onkin tänä päivänä keskeinen yleistä asumistukea saaneiden todellisten asumismenon erkaannuttua asumistuessa hyväksytyistä asumismenoista. Toimeentulotuki on alun perin tarkoitettu viimesijaiseksi tueksi tilapäisiin taloudellisiin vaikeuksiin ja sen tehtävä on ollut huolehtia yksilöiden ja perheiden toimeentulosta työmarkkinoiden ja muiden yhteiskunnan tulonlähteiden väliaikaisesti pettäessä (Hiilamo & Karjalainen 2010). Toimeentulotuen asema pienituloisen väestönosan taloudellisen tilanteen turvaamisessa on kuitenkin muuttunut viimeisten 20 vuoden aikana. Kasvaneella osalla toimeentulotukea saaneista kotitalouksista pääasiallisena toimeentulonlähteenä on jokin muu sosiaaliturva. Ensisijaisten etuuskien riittämättömyyden vuoksi toimeentulotuen on katsottu muuttuneen yhä useammalle tuen saajalle osaksi perusturvajärjestelmää, missä toimeentulotuen nähdään paikkaavan ensisijaisen perusturvan puutteita. Etenkin asumismenon kohdalla toimeentulotuella on aiempaa merkittävämpi rooli (Kuivalainen 2013).

Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Perustoimeentulotuki käsittää noin 90 prosenttia toimeentulotukimenoista. Se muodostuu perusosasta ja muista perusmenojen, joita ovat muun muassa asumiskustannukset. Muita huomioon otettavia perusmenoja ovat ravinto, vaatteet, vähäiset terveydenhuoltomenot, hygieniat, paikallisliikenteen maksut, media ja puhelin sekä harrastus- ja virkistystoiminta. Täydentävään toimeentulotukeen sisältyvät lasten päivähoiton maksu, ylimääräiset asumiskustannukset (esimerkiksi muuttokustannukset) sekä erityistarpeista ja -oloista aiheutuvat menot. Ehkäisevää toimeentulotukea puolestaan voidaan myöntää esimerkiksi ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi (THL 2015).

Asumiskustannusten osalta laki ei tarkkaan määrää, minkäsuuruiset asumiskustannukset toimeentulotuksessa voidaan ottaa huomioon. Useissa kunnissa onkin kunnan sisäisin ohjein määritelty erikokoisten kotitalouksien kohtuullisten asumiskustannusten suuruus. Esimerkiksi vuonna 2015 Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston suositus kohtuullisesta vuokratasosta toimeentulotukea myönnettäessä on yksin asuvalla 675 euroa, kolmen hengen perheellä 925 euroa ja viisihenkisessä perheessä 1225 euroa (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto 2015). Nämä kohtuulliset asumiskustannukset otetaan huomioon todellisen määräisinä.

Varmaa tietoa ei ole siitä, kuinka paljon asumiskustannuksia korvataan toimeentulotuesta, koska toimeentulotuksessa huomioon otetuista asumiskustannuksista ei ole suoraa rekisteri- tai tilastotietoa. Honkanen (2010) arvioi selvityksensä perusteella, että 21–63 prosenttia toimeentulotuen tarpeesta perustuu niihin asumiskustannuksiin, joita asumistuki ei korvaa, ja yksin asuvilla työttömien perusturvan saajilla jopa 90–100 prosenttia. Heinosen (2010) selvityksessä puolestaan toimeentulotukiviranomaiset arvioivat, että vuonna 2009 yli puolet maksetusta toimeentulotuesta käytettiin asumiskustannuksiin. Myös 25–50 prosentin osuutta on

esitetty arviona (Ympäristöministeriö 2015). 2000-luvulla toimeentulotukimenot ovat kasvaneet nopeammin kuin asiakasmäärät. Tätä on selitetty osin juuri toimeentulotuessa korvattavien asumiskustannusten kasvulla (Kauppinen ym. 2013). Aholan (2013) selvityksen mukaan vuosina 2008–2010 asumiskustannusten osuus Helsingissä maksetusta toimeentulotuesta oli neljännes, mutta tässä selvityksessä asumiskustannuksiksi katsottiin vain muut kuin hakijan tilille maksetut korvatut asumiskustannukset, joten tämän osuuden voidaan katsoa aliarvioivan todellista osuutta.

Asumis- ja toimeentulotuen päällekkäisyys näyttää työikäisellä väestöllä olevan ennen kaikkea työmarkkinatuen saajiin liittyvä ilmiö (Hannikainen-Ingman ym. 2012). Perus- ja vähimmäisturvan päällekkäisyydellä on useita ei-toivottuja seurauksia. Riippuvuus useasta tarveharkintaisesta tukimuodosta heikentää hakijan oikeusturvaa ja on usein hakijaa nöyryyttävää juoksuttamista luukulta toiselle. Hallinnolle etuuksien päällekkäisyys tarkoittaa moninkertaista byrokratiaa. Lisäksi perus- ja vähimmäisturvan päällekkäisyys aiheuttaa kannustinloukkuja, jotka ovat ilmeisimpiä lyhytkestoiseksi tarkoitettussa toimeentulotuessa. (ks. esim. Karjalainen ym. 2003; Hiilamo 2003; Karjalainen ja Moisio 2010.)

Sosiaalisella vuokra-asuntokannalla on tärkeä merkitys suomalaisten pienituloisten ihmisten asumisessa. Sen tarkoitus on ollut tarjota markkinavuokraa edullisempi asumisvaihtoehto pienituloisille. Vuonna 1949 perustettiin sotien jälkeistä asuntopulaa helpottamaan valtion Asuntotuotantoneuvottelukunta, jota kutsuttiin Aravaksi. Sen tehtävänä oli myöntää asuntorakentajille lainoja, jotka täydensivät yksityisiltä rahamarkkinoilta saatua rahoitusta (Ruonavaara 2011). Aravalainoituksella rakennetuista asunnoista kaksi kolmasosaa oli aluksi omistusasuntoja, mutta ne olivat pienituloisille usein liian kalliita (Ympäristöministeriö 2012a). 1960-luvulta alkaen tarveharkintaa sovellettiin tiukemmin, ja siitä lähtien aravalainoitus oli tärkeä asuntopoliittinen instrumentti (Ruonavaara 2011). Valtion tukema asuntotuotanto on painottunut vuokra-asuntoihin 1970-luvulta alkaen, erityisen korostuneesti 1980-luvun lopulta alkaen (Nurmi 2010). Vuonna 1996 lopetettiin omistusasuntojen lainoittaminen aravalainoituksella (Ruonavaara 2011) ja vuonna 2007 lopetettiin myös muu aravalainoitus, joka on korvattu korkotuilla, avustuksilla ja takauksilla (Ympäristöministeriö 2015).

Arava- ja korkotukivuokra-asuntoja eli ara-vuokra-asuntoja omistavat lähinnä kunnat sekä niin sanotut yleishyödylliset yhteisöt (esim. Sato, VVO). Asukkaiden valintaperusteina ovat hakijaruokakunnan asunnontarve, varallisuus ja tulot. Kiinteät tuloajat poistettiin vuonna 2008, mutta siitä huolimatta etusijalle asukasvalinnassa pyritään asettamaan kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevat, vähävaraisimmat ja pienituloisimmat ruokakunnat (Hirvonen ym. 2014). Vuokrat määräytyvät omakustannusperiaatteella. Tällöin vuokralla voidaan kattaa lähinnä vain talon rakentamisesta aiheutuneet pääomakulut sekä kiinteistön hoitokulut. Toisaalta rakentamiseen sijoitetulle omalle pääomalle on kuitenkin ollut mahdollista periä vuokrassa maksimissaan kahdeksan prosentin korkoa, eikä vuokrassa perittävien hoitokulujen määrää ole rajoitettu (HE 99/2015; Ympäristöministeriö 2015). Osa ara-vuokra-asunnoista on tarkoitettu erityisryhmille kuten opiskelijoille ja ikääntyneille.

Suomen asuntokunnista 31 prosenttia asui vuonna 2014 vuokra-asunnoissa, joista puolestaan 41 prosenttia oli ara-vuokra-asuntoja (Lähde: Tilastokeskus, Statfin-tietokanta). Ara-vuokra-asuntojen osuus vuokra-asunnoista on tilastojen mukaan laskenut kahdeksalla prosenttiyksiköllä vuoden 2005 jälkeen. Uusien ara-vuokra-asuntojen tuotannon vähennyttyä erityisryhmille suunnatut asunnot ovat painottuneet 2000-luvulla aiempaa enemmän ara-tuotannossa (Ympäristöministeriö 2011).

Ara-vuokra-asuntojen saatavuus vaihtelee maan eri osien välillä. Pääkaupunkiseudulla ara-vuokra-asuntokanta ei Laakson ja Kostiaisen (2013) mukaan vastaa mitoitukseltaan, vapautumistahdiltaan eikä rakenteeltaan tuettujen asuntojen kysyntää, vaikka ara-vuokra-asuntojen osuus asuntokannasta onkin suurempi kuin muualla maassa (lähde: Tilastokeskus). Pienten valtion tukemien vuokra-asuntojen vähäinen tarjonta ohjaa kysyntää pieniin vapaarahoitteisiin vuokra-asuntoihin (Laakso & Kostiaisen 2013).

1990-luvun alusta lähtien valtion tukemalla lainoituksella on tuotettu myös asumisoikeusasuntoja, jotka hallintamuodoltaan sijoittuvat omistus- ja vuokra-asuntojen välimaastoon. Asunnon hankkiessaan asukas maksaa asumisoikeusmaksun ja tämän lisäksi maksetaan kuukausittaista käyttövastiketta. Pienituloisella väestönosalla ei välttämättä kuitenkaan ole mahdollisuutta asumisoikeusasunnon hankkimiseen. Asumisoikeusmaksu on yleensä 15 prosenttia hankintahinnasta, mikä esimerkiksi Helsingissä tarkoittaa asunnon koosta riippuen noin 8 000–35 000 euroa. Tämä saattaa olla monille pienituloisille liian korkea kynnyks.

2000-luvulla tehdyissä tutkimuksissa onkin havaittu, että asukasrakenne painottuu suhteellisen hyvin toimeen tulevaan keskiluokkaan. (Hirvonen ym. 2014).

Erilaiset tavat tukea pienituloisten asumista voivat vaikuttaa myös sosioekonomiseen segregatioon (esim. Ympäristöministeriö 2005). Tuettaessa asumisen tarjontaa eli painotettaessa tukimuotona sosiaalista vuokra-asuntokantaa riippuu näiden asuntojen alueellisesta sijoittumisesta ja sosiaalisen vuokra-asuntosektorin koosta, missä määrin tämä tukimuoto lisää pienituloisten alueellista keskittymistä. Mikäli sosiaaliset vuokra-asunnot sijoittuvat alueellisesti tasaisesti ja niitä on runsaasti, keskittymisen uhka on pienempi kuin jos tämä osa asuntokantaa sijaitsee erillään muusta asuntokannasta. Kysynnän tukeminen eli asumiskulujen korvaamisen painottaminen asumis- ja toimeentulotuen muodossa taas voi periaatteessa lieventää segregatiota, paitsi jos samalla rajoitetaan voimakkaasti sitä, missä asunnoissa asumistuen saajat voivat asua (Åhren 2004).

2.3 Asunnottomuus

Asunnottomuus määritellään eri tilastoissa ja tutkimuksissa hyvin eri tavoin. Euroopan asunnottomuusjärjestöjen kattojärjestö (FEANTSA) on laatinut eri määritelmistä erittelyn, ETHOS-typologian (European typology of homelessness and housing exclusion), jonka suomennos on kuvattuna taulukossa 1. Kaikki taulukon kohdat ovat tulkittaviksi asunnottomuudeksi jostakin näkökulmasta, mutta kyse on kuitenkin varsin erilaisista tilanteista.

Suomen virallisen asunnottomuustilaston mukaan Suomessa asui 15.11.2014 noin 7100 yksin elävää asunnotonta. Tilaston käyttämä määritelmä sisältää edeltävästä erittelystä kohdat 1-3, 5 ja 8.1 sekä osan kohdasta 6. Asunnottomuuden muodot ja osuudet jakautuvat tilastossa seuraavasti (ARA 2015):

1. ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa yms. asuvat	5 % asunnottomista
2. asunnottomien asuntoloissa tai majoitusliikkeissä asuvat	6 %
3. laitoksessa ensisijaisesti asunnon puutteen takia asuvat	11 %
4. vapautumassa vankilasta vailla tietoa asunnosta	2 %
5. tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona	76 %

Tilasto perustuu Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen vuosittaiseen asunto- ja sosiaalisektorien työntekijöille suunnattuun kyselyyn. Sen tiedetään tavoittavan vain osan todellisesta asunnottomien määrästä (Lehtonen & Salonen 2008, 18). Yksin elävistä asunnottomista kaksi kolmannesta majaili tilaston mukaan pääkaupunkiseudulla, noin kolmannes oli pitkäaikaisasunnottomia⁵, noin neljännes 18-25-vuotiaita, noin neljännes naisia ja noin viidennes maahanmuuttajia.

Yksin elävien asunnottomien lisäksi Suomessa asui 427 asunnotonta pariskuntaa tai perhettä. Toisin kuin yksin elävien kohdalla, tilastossa ei eritellä asunnottomia pariskuntia ja perheitä sillä perusteella, missä he käytännössä majailivat. Asunnottomiksi perheiksi tilastoidaan muun muassa kaikki pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksissa asuvat perheet, jotka muodostavat suuren osan edellä mainituista luvuista. Asunnottomissa perheissä asui yhteensä 467 alaikäistä lasta, joista 69 % kuului maahanmuuttajaperheisiin. (ARA 2015.)

⁵ Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana (ARA 2015, 4).

Taulukko 1. Asunnottomuuden määritelmien ETHOS-typologia.

Asunnottomuuden muoto	Toiminnallinen määritelmä	Asuinolosuhteet
Katuasunnoton	1 Kadulla nukkuvat	1.1 Julkiset tilat, taivasalla
	2 Ensissuojissa yöpyvät	2.1 Ensissuoja
Asunnoton	3 Asumispalveluita käyttävät	3.1 Asuntola
		3.2 Tilapäismajoitus
		3.3 Tuettu tilapäinen asuminen
	4 Naisten turvakodeissa asuvat	4.1 Naisten turvakodit
	5 Maahanmuuttajien majoituksessa asuvat	5.1 Vastaanottokeskus
		5.2 Siirtotyöläisten asuminen
	6 Laitoksista vapautuvat	6.1 Rangaistuslaitos (vankilat)
		6.2 Hoitolaitos
		6.3 Lastenkoti
	7 Pitkäaikaista tukea saavat asunnottomat	7.1 Hoitokoti ikääntyneille asunnottomille
		7.2 Tuettu asuminen entisille asunnottomille
Asunnottomuusuhan alainen	8 Epävarmoissa asuinolosuhteissa elävät	8.1 Tilapäinen asuminen sukulaisten tai tuttavien luona
		8.2 Ei laillista (ali)vuokralaisasemaa
		8.3 Laiton maankäyttö
	9 Häätöuhan alla elävät	9.1 Lainmääräys pantu täytäntöön (vuokra-asunto)
		9.2 Haltuun otettu (omistusasunto)
Puutteelliset asuinolosuhteet	10 Väkivallan uhan alla elävät	10.1 Poliisille tehdyt ilmoitukset
	11 Tilapäisissä tai epätyypillisissä rakennuksissa asuvat	11.1 Asuntoauto, -vaunu tms.
		11.2 Epätyypillinen asuinrakennus
		11.3 Tilapäiset rakenteet
	12 Asumiskelvottomissa rakennuksissa majoittuvat	12.1 Asumiseen soveltumaton rakennus
	13 Äärimmäinen tilanahtaus	13.1 Korkein kansallinen tilanpuutteen muoto

Lähde: FEANTSA (2015).

Viime vuosina asunnottomuutta on Suomessa pyritty vähentämään erityisesti hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmakokonaisuuden (PAAVO I 2008–2011 ja PAAVO II 2012–2015) avulla. Ohjelman tavoitteena on ollut pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä, sosiaalisen vuokra-asuntokannan käytön tehostaminen sekä asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen. Ohjelman tulokset ovat olleet merkittävät. Ohjelmakokonaisuuden kansainvälisessä arviointiraportissa (Pleace ym. 2015) todetaan, että pitkäaikaisasunnottomuuden väheneminen on Suomessa saavutettu huolellisesti suunnitellun ja kattavan yhteistyöstrategian avulla. Asunto ensin -periaatteen mukainen työ on osoittanut, että myös kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville pitkäaikaisasunnottomille pystytään turvaamaan pysyvä asuminen riittävän ja oikein kohdennetun tuen avulla, ja että oikein ja nopeasti kohdennettu tuki on tehokas toimintamuoto myös häätöjen ennaltaehkäisyssä. Vuoteen 2013 mennessä pitkäaikaisasunnottomuus laski yli tuhannella hengellä ja yksinäisten asunnottomien määrä väheni reilusta 8 000:sta noin 7 500 asunnottomaan. PAAVO-ohjelmakokonaisuuden jatkoksi aloitettiin vuonna 2014 uuden kansallisen asunnottomuusohjelman, niin sanotun AUNE-ohjelman, valmistelu. Uudessa ohjelmassa panostetaan erityisesti asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja asumisedellytysten vahvistamiseen sekä asunnottomuuden uusiutumisen torjumiseen (Karppinen & Fredriksson 2014).

Suomen lastensuojelulaissa säädetään lapsiperheille subjektiivinen oikeus asumiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan on järjestettävä viivytyksettä asunnottomille lapsiperheille asunto ja että asunnottomuu-

desta johtuvaa lastensuojelun tarvetta ei voida täyttää muilla lastensuojelun tukimuodoilla, esimerkiksi lapsen huostaanotolla. (Lastensuojelulaki 2007/417, 36§.) Kuten edellä on todettu, muille kuin lapsiperheille ja vammaisille henkilöille ei Suomessa ole säädetty subjektiivista oikeutta asumiseen.

Asunnottomuutta selittävinä rakenteellisina tekijöinä tutkimuskirjallisuudessa mainitaan esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen puute, asuntojen saatavuuden esteet, korkeat asumiskustannukset suhteessa eri väestöryhmien tuloihin ja varallisuuteen sekä puutteet joidenkin asunnottomien tarvitsemissa asumista tukevissa palveluissa, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluissa (Anderson & Collins 2014; Buch-Geertsema ym. 2010; Sikich 2008; ks. myös Lehtonen & Salonen 2008).

Yksilöllisiä selittäviä tekijöitä voivat olla muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmat, sairaudet, vammaisuus ja matala koulutus (Philippot ym. 2007; Thompson ym. 2010; Zerger ym. 2008). Toisaalta vaikka esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat on osoitettu monissa tutkimuksissa selvästi yleisemmiksi asunnottomien kuin muun väestön keskuudessa (Caton ym. 2005; McQuiston ym. 2014; Dyb & Johannessen 2013; Benjaminsen & Laurizen 2013), ei ole selvää näyttöä siitä, aiheuttavatko nämä ongelmat asunnottomuutta vai onko pikemminkin niin, että asunnottomuus voi aiheuttaa tai vaikeuttaa näitä ongelmia (esim. Thompson ym. 2013 ja Philippot ym. 2007).

Painotus asunnottomuuden selittämisessä on useimmiten rakenteellisissa tekijöissä siten, että yksilölliset tekijät kuvataan selityksiksi sille, keihin rakenteellisten tekijöiden mahdollistama ja aiheuttama asunnottomuus käytännössä kohdistuu (Buch-Geertsema ym. 2010). Osa tekijöistä jää tämän jaottelun ulkopuolelle. Esimerkiksi lähisuhdeväkivalta, asutokuntien hajoaminen tai huonot kasvuolosuhteet eivät sovi luontevasti rakenteellisten tai yksilöllisten tekijöiden ryhmään (Fitzpatrick 2005). Selittävien tekijöiden ryhmittelyyn on siksi ehdotettu lisättäväksi muun muassa institutionaalisten ja ihmissuhteisiin liittyvien tekijöiden luokat (Edgar 2009).

Niin sanotut asunnottomuuden laukaisevat tekijät kuvaavat sitä, millaisissa tilanteissa asunnottomat siirtyvät asunnottomiksi edellisistä asumismuodoistaan. Vertaamalla keskenään Ruotsin, Norjan ja Tanskan virallisia asunnottomuustilastoja voidaan muodostaa varovainen arvio siitä, millä tavoin asunnottomat menettävät edeltävän asumismahdollisuutensa Pohjoismaissa. Tilastojen mukaan asunnottomista 20-25 prosenttia on hädetty edeltävästä asunnostaan, 15 prosenttia joutui asunnottomaksi parisuhteen päättymisen tai perhekonfliktin seurauksena ja 10-15 prosenttia jäi asunnottomaksi kotiutuessaan laitoksesta (vankila, lastenkoti, sairaala, kuntoutuslaitos). Tiedot perustuvat asunnottomien kanssa työskentelevien työntekijöiden asiakaskohtaisiin tulkintoihin. (Benjaminsen & Laurizen 2013; Dyb & Johannessen 2013; Socialstyrelsen 2012.) Näiden tunnistettujen osuuksien ulkopuolelle jää 40-55 prosenttia asunnottomista. He ovat voineet menettää edeltävän asumismahdollisuutensa hyvin tavallisista syistä johtuen, esimerkiksi määräaikaisen vuokrasopimuksen päättyessä tai edeltävän asunnon muututtua sopimattomaksi sijainnin, koon tai asumiskustannusten osalta. Lisäksi on oletettavaa, että osalla asunnottomuus on alkanut suoraan maahanmuuton seurauksena. Näiden asunnottomuuden laukaisevien tekijöiden esiintyvyydestä ei ole saatavilla määrällistä tietoa, mutta eri tutkimusten mukaan 15-40 prosenttia asunnottomista on ulkomaiden kansalaisia (Benjaminsen & Laurizen 2013; Caton ym. 2005; Dyb & Johannessen 2013; van Laere ym. 2009; Warnes & Crane 2006). Suomessa yksin asuvista asunnottomista viidennes on ARA:n tilastojen mukaan maahanmuuttajia ja asunnottomista lapsiperheistä puolet (ARA 2015).

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa haetaan vastauksia erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaiset ovat pienituloisten asuinolot verrattuna muuhun väestöön ja erot asuinoloissa pienituloisten keskuudessa?
 - a. Asumismenorasite
 - b. Muut asuinolot: asunnon hallintaperuste, asumisahtaus, asunnon varustetaso, asuinympäristön ongelmat ja palvelujen saavutettavuus
2. Millainen kuva saadaan toimeentulotuesta korvatuista asumiskustannuksista SISU-mikrosimulointimallin ja sen pohja-aineiston avulla?
3. Millainen kuva saadaan asunnottomuudesta SISU-mikrosimulointimallin pohja-aineiston ja siihen liitettyjen väestörekisteritietojen avulla?

Kysymykset 2 ja 3 ovat osittain metodologisia, eli tarkoitus on selvittää SISU-mikrosimulointimallin ja sen pohja-aineiston hyödynnettävyyttä tällaisiin kysymyksiin vastaamiseen. Samalla pyritään kuitenkin tuottamaan aineiston rajoitusten puitteissa myös empiiristä tietoa näistä aiheista.

Asuinoloja tutkitaan viimeisimmällä asuinolojen laajaan kartoitukseen soveltuvalla aineistolla. Asuinolojen ajallista kehitystä ei tutkita tässä raportissa.

3.2 Aineistot

Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia analysoimalla kolmea tilastollista aineistoa: vuoden 2012 EU-SILC-aineistoa, sen taustalla olevaa vuoden 2011 Tulonjakotilastoa ja SISU-mallin vuoden 2012 pohja-aineistoa. EU-SILC-aineiston ja Tulonjakotilaston etuja ovat kokemuseräisen tiedon saaminen mukaan analyysiin sekä paremmat tiedot asumismenoista. SISU-rekisteriaineiston etuna on, että sen kattavuus on parempi esimerkiksi pienituloisten – varsinkin asunnottomien – osalta, ja sen suuremman tapausmäärän ansiosta tulokset ovat tarkempia.

3.2.1 EU-SILC 2012 ja Tulonjakotilasto 2011

EU-SILC eli eurooppalainen tulo- ja elinolotilasto (European Statistics on Income and Living Conditions) on Eurostatin koordinoima vuosittain muodostettava kyselytietoihin perustuva aineisto, jossa esimerkiksi Suomessa on myös rekisteritietoja. Suomessa sen tiedot kerää Tilastokeskus tulo- ja elinolotutkimuksella, jonka pohjalta tuotetaan tiedot myös kansalliseen Tulonjakotilastoon. EU-SILC:ssä on vuosittain aiheeltaan vaihteleva lisätiedonkeruu, jonka aiheena oli vuoden 2012 aineistossa asuminen. Tämän vuoksi tässä käytetään juuri vuoden 2012 aineistoa.

Vuoden 2012 Suomen EU-SILC-aineisto perustuu samaan tiedonkeruuseen kuin Tulonjakotilasto 2011 –aineisto (ks. laatuseloste esim. Tilastokeskus 2013). Haastattelutiedot niihin kerättiin pääosin puhelinhaastatteluina alkuvuonna 2012. Perusjoukkona oli vuoden 2011 lopun kotitalousväestö. Lopullisessa aineistossa on 10 307 kotitaloutta, joissa oli 25 370 henkilöä. Yksittäisen kotitalouden tiedot ovat pääosin peräisin yhden kotitalouden jäsenen haastattelusta. Nämä haastateltavat otoshenkilöt olivat 16 vuotta täyttäneitä. Aineistoon on yhdistetty erityisesti tuloja kuvaavia rekisteritietoja vuodelta 2011.⁶ Aineistoissa on osittain eri tietosisältö, ja niitä käytetään analyysissä sen mukaan, kummasta on paremmin saatavissa kutakin aihetta koskevaa tietoa. Erityisesti asumismenoja koskeva osuus perustuu Tulonjakotilastoon.

⁶ Asumiskustannusten osalta tiedot ovat pääosin peräisin haastatteluista, mutta ne on ohjeistettu koskemaan vuoden 2011 lopun asuntoa. Tiedot asumistuesta, asuntolainojen lyhennyksistä ja koroista, koroista saaduista verovähennysetuuksista sekä kiinteistöverosta ovat vuodelta 2011.

EU-SILC- ja Tulonjakotilasto-aineistoja käytetään analyysissä henkilötasoisina, eli tutkitaan pienituloisissa kotitalouksissa asuvia (täysi-ikäisiä) henkilöitä. Myös aineistojen otanta oli henkilö pohjainen. Suuri osa analyysissä mukana olevista tiedoista kuvaa kuitenkin kotitaloutta. Kotitaloutta koskeviin kysymyksiin on saattanut vastata eri henkilö kotitaloudessa kuin varsinainen otoshenkilö, jos esimerkiksi otoshenkilö on asunut vanhempiensa luona ja haastattelussa on katsottu vanhemman olevan parempi vastaamaan näihin kysymyksiin. Myös subjektiiviset arviot asumismenorasitteesta, asumisen ahtaudesta sekä asunnon varustetasoon, asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvistä ongelmista ovat tällaisia kotitalouskohtaisia kysymyksiä, eli ne eivät välttämättä kuvaa juuri otoshenkilön henkilökohtaisia näkemyksiä.

Käytetyissä EU-SILC- ja Tulonjakotilasto-aineistoissa oli 18 vuotta täyttäneitä vastaajia 19418. Näistä 1989 asui pienituloisessa kotitaloudessa ja 17429 ei-pienituloisessa kotitaloudessa. Analyysissä suuri osa tuloksista esitetään erikseen kolmelle ikäryhmälle: 18-34-vuotiaille, 35-64-vuotiaille ja 65 vuotta täyttäneille. Pienituloisissa kotitalouksissa asuvista 711 oli 18-34-vuotiaita, 863 oli 35-64-vuotiaita, ja vanhimpaan vähintään 65-vuotiaiden ikäryhmään kuului 415 vastaajaa. Muista kuin pienituloista 3884 oli 18-34-vuotiaita, 10319 oli 35-64-vuotiaita ja 3226 oli 65 vuotta täyttäneitä.

Koska aineistot ovat otosaineistoja, tuloksiin liittyy otannasta johtuvaa epävarmuutta. Osassa tulostaulukoista esitetään erojen tai yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä kuvaavia lukuja (p-arvot) tai muita merkintöjä (asteriskit), jotka kuvaavat, voidaanko väittää kyseisen eron tai yhteyden esiintyvän myös perusjoukossa. Tulosten esittämisen selkeyden vuoksi näin ei kuitenkaan tehdä kaikkien esitettävien tulosten osalta. Tekstissä esitettävät väitteet tuloksista perustuvat kuitenkin nimenomaan tilastollisesti merkitseviin eroihin ja yhteyksiin (95 prosentin luottamustasolla, eli $p < 0,05$). Merkitsevyyksiä testattiin SAS-tilasto-ohjelmiston survey-proseduureilla (surveymeans, surveyfreq, surveylogistic, surveyreg).

EU-SILC- ja Tulonjakotilasto –aineistoja käytettäessä aineistoja painotettiin painomuuttujalla, joka ottaa huomioon aineiston otanta-asetelman, vastauskadon ja paneelirakenteen. Nettovastauskato poikkileikkausaineistossa oli 20 prosenttia (Tilastokeskus 2013). Painotettujen tulosten on tarkoitus kuvata edustavasti tässä tapauksessa koko 18 vuotta täyttänyttä kotitalousväestöä.

3.2.2 SISU-mallin pohja-aineisto

SISU-mallin pohja-aineistolla tarkoitetaan tässä SISU-mikrosimulointimallia varten Tilastokeskuksessa koottua rekisteriaineistoa (ks. Tilastokeskus 2015e). Aineisto on koottu erilaisista hallinnollisista aineistoista ja rekistereistä, kuten Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmästä, Tilastokeskuksen henkilö- ja kiinteistötilastojen tietokannoista, Verohallituksen verotietokannasta, Kelan etuustiedoista ja THL:n toimeentulotukirekisteristä.

Aineisto on yksinkertainen noin 15 prosentin satunnaisotos Suomen asuntokunnista vuoden 2012 lopussa. Asuntokunnan muodostavat samassa asuinhuoneistossa vakinaisesti asuvat henkilöt. Aineisto sisältää kaikki näiden asuntokuntien jäsenet, eli käytännössä kyse on satunnaisotoksesta Suomessa vakinaisesti asuneista henkilöistä. Mukana on muissa tämän raportin analyyseissä paitsi toimeentulotuesta korvattavien asumismenojen simuloinnissa myös varsinaisen asuntokuntaväestön ulkopuolinen väestö kuten vakinaisesti laitoksessa kirjoilla olevat, asunnottomat, sijainniltaan tuntemattomat henkilöt ja tilapäisesti ulkomailla asuvat yhden hengen asuntokuntina. Aineistossa on 408 645 asuntokuntaa ja 814 560 henkilöä.

Aineistossa on myös niin sanotusti menetelmällisin keinoin tuotettuja tietoja. Asumiskustannusten osalta aineistosta ilmenevät asumiskustannukset perustuvat todellisiin havaittuihin tietoihin vuokran osalta pääosalla asumistukea saaneista. Muille vuokralla asuville vuokran määrä on imputoitu käyttäen hyväksi asumistukirekisterin tietoja lähellä asuvien vuokratasoista. Muut asumiskustannukset ovat imputoituja tietoja (Tilastokeskus 2015f). Asumiskustannustietoja käytetään tässä ainoastaan toimeentulotuesta korvattavia asumismenoja koskevassa simuloinnissa.

SISU-rekisteriaineistoa käytettäessä ei muutoin ollut tarvetta aineiston painotukseen, mutta aineistosta tuotettujen tulosten yhteydessä esitetään myös koko väestöön korotettuja henkilö- tai asuntokuntamääriä sekä eurosummia, jotka on tuotettu painottamalla havaintoja korotuspainomuuttujalla.

Asumis- ja toimeentulotukea koskevissa SISU-aineiston analyyseissä luvussa 4 analyysiyksikköinä ovat asuntokunnat. Muut SISU-aineiston analyysit ovat henkilötasoisia.

3.3 Pienituloiset väestöryhmänä

Pienituloisuus määriteltiin suhteuttamalla kotitalouden ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot koko väestön keskimääriin ekvivalentteihin tuloihin.⁷ Ekvivalentit tulot puolestaan saadaan jakamalla kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot kotitalouden kulutusyksiköiden määrällä. Pienituloiseksi katsottiin henkilö, jonka kotitalouden ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot olivat alle 60 prosenttia koko väestön mediaaniarvosta. EU-SILC 2012-aineistossa pienituloisuuden rajaksi määrittyi tällä perusteella 13619 euroa vuodessa kotitaloudessa kulutusyksikköä kohti. Yksin asuvalla tämä vastaa 1135 euroa kuukaudessa. Koko väestöstä sen mukaan pienituloisia (pienituloiseen kotitalouteen kuuluvia) vuonna 2011 oli 13,2 prosenttia (n. 700 000 henkilöä) ja 18 vuotta täyttäneistä 13,8 prosenttia, mikä vastaa noin 580 000 henkilöä.⁸

Ekvivalenttien tulojen mediaani oli EU-SILC 2012 –aineistossa 18 vuotta täyttäneillä pienituloisilla 11542 euroa ja muilla kuin pienituloisilla 24579 euroa. Ikäryhmittäin tulot vaihtelivat niin, että pienituloisilla 18-34-vuotiailla mediaanitulo oli 11073 euroa, 35-64-vuotiailla 11220 euroa ja 65 vuotta täyttäneillä 12077 euroa. Muilla kuin pienituloisilla ikäryhmittäiset mediaanitulot olivat 23966 euroa, 27114 euroa ja 20148 euroa, nuorimmasta vanhimpaan ikäryhmään.

Aineiston täysi-ikäisten pienituloisten kotitalouksissa suuri osa bruttotuloista, keskimäärin 78 prosenttia, koostuu saaduista tulonsiirroista eli erityisesti sosiaalietuksista ja –avustuksista. Muilla kuin pienituloisilla osuus on keskimäärin 33 prosenttia. Ikäryhmittäin tämä vaihtelee pienituloisilla siten, että nuorimmilla osuus on 64, keski-ikäisillä 74 ja vanhimmilla 97 prosenttia (muilla kuin pienituloisilla 15, 21 ja 85 prosenttia). Toimeentuloturvan viimesijaista muotoa eli toimeentulotukea oli vuonna 2011 saanut 22 prosenttia pienituloisista ja neljä prosenttia muista (ikäryhmittäin pienituloisilla 30, 32 ja 2 %, muilla 7, 3 ja 1 %).

Taulukossa 2 vertaillaan täysi-ikäisessä väestössä pienituloisten taustatekijöitä muuhun väestöön. Nuorin ja vanhin ikäryhmä korostuvat pienituloisissa ja erityisesti 35-54-vuotiaiden osuus on pienituloisten keskuudessa pienempi. Naisia ja miehiä on pienituloisissa tasapuolisesti. Yli puolet pienituloisista on yksin asuvia, kun koko väestössä osuus on vain viidennes. Koko väestöön verrattuna pienempi osuus pienituloisista asuu Uudellamaalla ja suurempi osuus Pohjois- ja Itä-Suomessa. Pienituloisissa korostuvat myös pääkaupunkiseudun ulkopuolisissa yliopistokaupungeissa ja maaseudulla asujat.⁹ Alueellisen sijoittumisen ikäryhmittäinen tarkastelu osoittaa, että nuoret pienituloiset painottuvat suurempiin kaupunkeihin, kun taas vanhimmat pienituloiset painottuvat maaseudulle ja taajaan asuttuihin kuntiin. Vanhin ikäryhmä erottuu myös kotitaloustyypin osalta siten, että yksin asuvien osuus on erityisen suuri eikä lapsiperheitä juuri ole. Yksin asuvista pienituloisista 41 prosenttia on 65 vuotta täyttäneitä.

EU-SILC ei sovellu kovin hyvin maahanmuuttajataustan merkityksen tutkimiseen. Suomen 18 vuotta täyttäneestä väestöstä 5,4 prosenttia oli vuoden 2011 lopussa muualla kuin Suomessa syntyneitä (lähde: Tilastokeskus), mutta vastaavaa väestöä kuvaavan EU-SILC-aineiston täysi-ikäisistä vastaajista vain 3,3 prosenttia oli Suomen ulkopuolella syntyneitä ja painotetussakin aineistossa vain 3,8 prosenttia. Aineistosta on havaittavissa, että 7,8 prosentilla pienituloisista ja 3,2 prosentilla muista syntymämaatietona ei ollut Suomi, mutta näitä ei voi pitää tarkkoina tietoina edellä mainitun puutteellisuuden vuoksi. Tulonjakotilasto-aineistossa syntymämaasta ei ole tietoa, eikä myöskään SISU-mallin pohja-aineistossa.

⁷ Tuloja mitattiin kotitalouden käytettävissä olevilla rahatuloilla (ns. kansainvälinen määritelmä), jotka Tulonjakotilastossa lasketaan siten, että lasketaan yhteen kotitalouden jäsenten saamat rahatulot (palkkatulot, yrittäjätulot, omaisuustulot ilman laskennallista asuntotuloa ja myyntivoittoja, saadut tulonsiirrot ilman asuntotuloa toiselta kotitaloudelta), ja vähennetään tästä maksetut tulonsiirrot (ml. kotitalouksien väliset maksetut tulonsiirrot ja luovutusvoitoista maksetut verot vähennettynä). SISU-rekisteriaineistossa käytetty ns. tulonjaon kokonaistilaston tulokäsite sisältää myös veronalaiset luovutusvoitot, mutta se ei sisällä valtaosaa korkotuloista eikä kotitalouksien välisiä saatuja ja maksettuja tulonsiirtoja, eikä kiinteistöveroja ei ole vähennetty tuloista.

⁸ Raportin Tulonjakotilastoa hyödyntävissä osuuksissa samat henkilöt määrittävät pienituloisiksi, koska tieto ”EU-SILC”-pienituloisuudesta oli käytettävissä Tulonjakotilasto-aineistossa. Näin pienet erot tulokäsitteissä aineistojen välillä eivät vaikuta pienituloiseksi määrittelyyn. SISU-aineistossa 15,3 % vuoden 2012 täysi-ikäisestä asuntoväestöstä määrittyi pienituloiseksi (pienituloisuusraja laskettu asuntoväestöstä).

⁹ Muut suuret yliopistokaupungit = Jyväskylä, Kuopio, Oulu, Tampere, Turku.

Taulukko 2. Pienituloisissa kotitalouksissa vuoden 2011 lopussa asuneiden täysi-ikäisten henkilöiden taustatekijöiden jakaumia, %.

	Pieni- tuloiset	Muut	Pieni- tuloiset vs. muut, p(khi ²)
<i>Ikä, vuotta</i>			
18-24	19	9	<0,001
25-34	14	16	
35-44	10	16	
45-54	12	18	
55-64	15	19	
65-74	10	13	
75+	20	8	
<i>Sukupuoli</i>			
Nainen	53	51	0,166
Mies	47	49	
<i>Kotitaloustyyppi</i>			
Yksin asuva	59	19	<0,001
Kaksi aikuista	19	43	
Kaksi aikuista ja lapsia	14	29	
Yksinhuoltajaperhe	4	3	
Muu	3	7	
<i>Pääasiallinen toiminta vuoden lopussa</i>			
Työllinen	16	58	<0,001
Työtön	17	4	
Opiskelija	18	5	
Eläkeläinen	32	24	
Työkyvytön	11	5	
Muu	5	4	
<i>Asuinseutu (NUTS 2)</i>			
Helsinki-Uusimaa	16	30	<0,001
Muu Etelä-Suomi	24	21	
Länsi-Suomi	28	25	
Pohjois- ja Itä-Suomi	31	23	
Ahvenanmaa	0,6	0,5	
<i>Asuinkunnan kaupunkimaisuus</i>			
Pääkaupunkiseutu	9	21	<0,001
Muut suuret yliopistokaupungit	19	14	
Muut kaupunkimaiset kunnat	34	34	
Taajaan asutut kunnat	17	16	
Maaseutumaiset kunnat	20	15	
Yhteensä, %	100	100	
N (otos, painottamaton)	1989	17429	

Lähde: EU-SILC 2012, Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

4 Asumismenot

4.1 Asumismenot ja niiden rasittavuus

Asumismenoja ja niiden aiheuttamaa taloudellista rasitetta mitattaessa on tehtävä monia valintoja. Ensimmäinen valinta koskee eroa asumismenojen ja asumiskustannusten välillä (Lujanen 2004). Asumiskustannuksiin (*housing cost*) sisältyvät vuokran tai hoitovastikkeen lisäksi muut kotitalouden varsinaisen asunnon kuukausittaiset käyttömenot, asuntolainan korot ja kiinteistövero. Sen sijaan asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet eivät ole mukana. Asumismenoilla tai asumisen rahamenoilla (*housing expenditure*) puolestaan tarkoitetaan kotitalouden kuukausittain asumisestaan maksamaa rahasummaa. Tässä ovat asumiskustannusten lisäksi mukana asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet, joissa on rahamenon lisäksi kyse myös varallisuuden kartuttamisesta.

Olemme valinneet tarkasteltaviksi ensisijaisesti asumismenot, koska kiinnostuksemme kohteena on todellinen kuukausittainen rahantarve pienituloisessa kotitaloudessa. Esitämme kuitenkin vertailun vuoksi myös eräitä asumiskustannuksia koskevia tuloksia.¹⁰ Asumismenoja koskevien tulosten osalta on hyvä pitää mielessä, että omistusasujilla on ainakin periaatteessa mahdollisuus muuttaa asuntonsa rahaksi.

Asumismenojen tai –kustannusten aiheuttamaa rasitetta laskettaessa on tehtävä toinen valinta. Voidaan tarkastella joko bruttomääräistä rasitetta, jossa tarkasteltavina ovat asumismenot/kustannukset ja tulot sellaisinaan, tai vaihtoehtoisesti nettomääräistä rasitetta, jossa saatu asumistuki ja asuntolainojen korkojen verovähennysetuus on vähennetty sekä asumismenoista/kustannuksista että tuloista.

Olemme valinneet tarkasteltavaksi ensisijaisesti bruttomääräisen asumismenorasitteen. Tämän valinnan ensisijaisena perusteena on se, että asumistukien saamisesta ei ole kunnollista tietoa tukikuukausien määrästä. Tällöin jaettaessa vuoden aikana saatu asumistuki tasaisesti vuoden kullekin kuukaudelle tuen määrä tukikuukautta kohti tulee keskimäärin aliarvioiduksi tukea saaneilla (koska kaikki tukea saaneet eivät ole saaneet sitä joka kuukautena).¹¹ Toissijainen peruste on, että bruttorasite on helpommin ymmärrettävissä. Esitämme kuitenkin myös eräitä tuloksia nettomääräisen asumismenorasitteen osalta, ja bruttomääräistä rasitetta koskevia taulukoita vastaavat nettomääräisen rasitteen taulukot ovat liitteenä 1. Nettomääräinen asumismenorasite kuvaa sitä, onko pienituloisilla *asumistukien huomioon ottamisen jälkeenkin* (keskimääräisenä kuukautena) suurempi asumismenorasite.

Suuren asumismenorasitteen indikaattorina käytämme pääasiallisesti yli 40 prosentin osuutta käytettävissä olevista rahatuloista (joista ei ole vähennetty kiinteistöveroa), ja esitämme myös 30 prosentin rajalla laskettuja osuuksia ja vastaavia tuloksia asumiskustannusten osalta. Lisäksi tarkastelemme asumismenorasitteen merkitystä esittämällä asumismenojen ja –kustannusten jälkeen jäljelle jääviä tuloja.

Laskennallista asuntotuloa omistusasujilla ei tässä raportissa ole otettu huomioon tulona. Laskennallisella asuntotulolla tarkoitetaan omistusasunnosta saatavaa taloudellista etua. Ideana on, että omistusasunnosta maksetut asumismenot ovat vapailta markkinoilta vuokratun sekä kooltaan, laadultaan ja sijainniltaan vastaavanlaisen asunnon menoja pienemmät, ja tästä saatu etu voidaan käyttää muihin tarkoituksiin (Reijo 2010). Mikäli tämä laskennallinen etu lisittäisiin kotitalouden tuloihin, etenkin velattomissa omistusasunnossa asuvien ja iäkkäämpien velkaisessa omistusasunnossa asuvien tulotaso nousisi. Tämän raportin analyysissä hallintaperusteiden väliset erot näkyvät eroina asumismenoissa eikä eroina tuloissa.

¹⁰ Kumpakin määritelmää käytettäessä asuntolainan korkojen verovähennysetuus on mukana, eli sitä ei ole vähennetty. Kiinteistövero on tässä mukana asumismenoissa ja –kustannuksissa, eikä sitä ole vähennetty tuloista.

¹¹ Kuukausittainen asumistuki tulee aliarvioiduksi tukea saaneilla myös tulojen osalta (verrattuna tosiasialliseen tukeen tukikuukausina), myös bruttomääräisen rasitteen tarkasteluissa, mutta tämä vaikuttaa vähemmän tuloksiin, koska asumistuen osuus tuloista ei ole tyypillisesti yhtä suuri kuin asumistuen osuus asumismenoista. Kuukausittaisiin tulotietoihin ja osaan menotiedoista (lainanlyhennykset ja korot) on joka tapauksessa suhtauduttava keskimääräisenä tietona eikä tietona viimeisimmästä tai tyypillisestä kuukaudesta.

Asumismenorasitetta selvitetiin myös subjektiivisella kysymyksellä asumismenojen koetusta rasittavuudesta: ”Jos ajattelette kaikkia asumismenojanne, niin kuinka suuri taloudellinen rasite ne ovat taloudellenne: 1. suuri, 2. kohtalainen, vai 3. ei lainkaan rasite?”. Asumismenoihin ohjeistettiin tässä kuuluviksi vakituisen asunnon velkojen lyhennykset, velkojen korot, vuokrat ja vastikkeet, vakuutukset, vesi-, jätevesi- ja jätehuoltomaksut, tavanomaiset ylläpitokustannukset (mm. lämmitys) ja ylläpitokorjaukset.

Pienituloisissa kotitalouksissa elävillä kotitalouden asumismenot ovat keskimäärin pienemmät kuin muissa kotitalouksissa (Taulukko 3). Tämä liittyy osittain pienituloisten pienempiin kotitalouksiin ja erityisesti pienempiin asuntoihin. Laskettaessa asumismenot kulutusyksikköä kohti erot ovat pienempiä, eikä eroa pienituloisten ja muiden välillä ole tällöin 65 vuotta täyttäneillä.¹² Asuineliötä kohti lasketut asumismenot puolestaan ovat samaa tasoa pienituloisilla ja muilla, eroten vain nuorimmassa ikäryhmässä. Sekä pienituloisilla että muussa väestössä asumismenot ovat suurimmat nuorimmilla ja pienimmät vanhimmilla.

Tarkasteltaessa asumiskustannuksia, jolloin asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet eivät ole mukana kustannuksina, pienituloiset eroavat edelleen muista, mutta he ovat tässä tapauksessa lähempänä muun väestön tasoa. Tällöin kulutusyksikkökohtaiset kustannukset ovat keski-ikäisillä pienituloisilla hie- man muuta väestöä *suuremmat* ja asuineliökohtaiset kustannukset ovat sekä nuorilla että keski-ikäisillä pienituloisilla muuta väestöä suuremmat.

Taulukko 3. Asumismenot ja asumiskustannukset pienituloisuuden ja iän mukaan, euroa.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
<i>Asumismenot (lainanlyhennykset ja rahoitusvastikkeet mukana):</i>								
Asumismenot/kk, mediaani	477	428	275	390	770	717	350	640
Kulutusyksikköä kohti	364	330	252	321	476	434	265	413
Asuineliömetriä kohti	10	8	4	8	11	8	4	8
<i>Asumiskustannukset (lainanlyhennykset ja rahoitusvastikkeet eivät mukana):</i>								
Asumiskustannukset/kk, mediaani	451	390	238	356	562	459	310	454
Kulutusyksikköä kohti	351	300	221	297	350	266	223	279
Asuineliömetriä kohti	10	7	4	7	8	4	4	5
N (otos, painottamaton)	711	863	415	1989	3884	10319	3226	17429

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Taulukosta 4 nähdään, missä määrin pienituloiset eroavat muusta väestöstä asumismenojen ja asumiskustannusten rasittavuuden osalta eri ikäryhmissä. Pienituloiset kokevat kaikissa ikäryhmissä asumismenonsa rasittavammiksi kuin muu väestö. Myös asumismenojen osuus käytettävistä olevista tuloista on suurempi pienituloisilla. Keskimääräinen asumismenorasite on pienituloisilla lähes kaksinkertainen muihin verrattuna ja yli 40 prosentin asumismenorasite on nuoremmassa ikäryhmässä noin viisinkertaisella osuudella pienituloisista muuhun väestöön verrattuna. Enemmistöllä pienituloisista asumismenot ovat yli 30 prosenttia käytettävissä olevista tuloista. Koetussa asumismenorasitteessa vanhimmat pienituloiset eroavat muista pienituloisista pienemmällä koetulla rasitteella, ja muilla indikaattoreilla tarkasteltuna tämän lisäksi suurin asumismenorasite pienituloisten keskuudessa on nuorimmilla.

Pienituloisten ero muihin korostuu tarkasteltaessa asumiskustannuksia. Keskimääräinen asumiskustannusrasite on nuoremmassa ikäryhmässä pienituloisten keskuudessa kaksin-kolminkertainen muuhun väes-

¹² Suhteutettaessa menot kulutusyksiköihin erot eri ikä- tai pienituloisuusryhmien välillä kotitalouden koossa vaikuttavat vähemmän tuloksiin.

töön verrattuna ja yli 40 prosentin asumiskustannusrasite havaitaan 13-kertaisella osuudella alle 65-vuotiaista pienituloisista muihin tämänikäisiin verrattuna. Pienituloisten keskuudessa havaitaan sama ikäryhmien järjestys kuin asumismenoja tarkasteltaessa.

Osa taulukoiden 3 ja 4 tuloksista on nähtävissä koko täysi-ikäisen väestön osalta liitteessä 2, jossa on myös muita tuonnempaan esitettäviä ikäryhmittäisiä tuloksia asuinoloista.

Taulukko 4. Asumismenojen ja asumiskustannusten rasittavuus pienituloisuuden ja iän mukaan.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	30	33	17	27	19	17	12	17
Asumismenorasite, % (keskiarvo)	44	39	28	37	25	21	19	22
Asumismenorasite, % (mediaani)	42	37	26	36	25	20	15	20
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	78	63	41	61	28	21	18	22
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	55	44	18	40	10	8	8	8
Asumiskustannusrasite, % (ka)	43	36	26	35	19	14	16	16
Asumiskustannusrasite, % (md)	41	35	23	33	17	11	13	13
Asumiskustannukset yli 30 %, (%)	75	56	34	56	15	8	13	11
Asumiskustannukset yli 40 %, (%)	52	38	14	35	4	3	6	4

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Taulukon 4 tarkastelu perustuu bruttomääräiseen asumismenorasitteeseen, jossa saatua asumistukea ja asuntolainojen korkojen verovähennysetua ei ole vähennetty asumismenoista eikä käytettävissä olevista tuloista. Mikäli nämä vähennykset tehdään eli tarkastellaan nettomääräistä rasitetta (Liite 1), asumismenojen tulo-osuuden mediaani on pienituloisten keskuudessa 25 prosenttia ja muilla 19 prosenttia. Tällöin yli 30 prosentin asumismenorasite on vähemmistöllä pienituloisista ja yli 40 prosentin asumismenorasite on 23 prosentilla pienituloisista. Näiden ja vastaavien ikäryhmittäisten lukujen erot taulukon 4 lukuihin osoittavat, että muilla tuloilla kuin asumistuella katettavien asumismenojen rasite on erityisesti pienituloisilla pienempi kuin kaikista tuloista laskettava rasite, eli asumistuki tasoittaa eroja asumismenorasitteessa.¹³

Asumismenojen rasittavuutta voidaan kuvata myös tarkastelemalla niiden osuutta, joilla on jäänyt vähintään kerran vuoden aikana vuokra, yhtiövastike tai asuntolainan lyhennys tai korko maksamatta ajallaan. Näin oli käynyt 11 prosentilla pienituloisista, mutta vain kolmella prosentilla muusta väestöstä (lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat). Yleisintä tämä oli nuorimmilla, joiden keskuudessa pienituloisista 18 prosentilla ja muista viidellä prosentilla näitä laskuja oli jäänyt rästiin, kun taas 65 vuotta täyttäneistä näin oli käynyt alle prosentilla kummassakin ryhmässä. Sähkö-, vesi tai muita käyttömenomaksuja taas oli jäänyt maksamatta ajallaan 12 prosentilla pienituloisista ja kuudella prosentilla muista, ja tässäkin tapauksessa laskuja oli jäänyt maksamatta lähinnä alle 65-vuotiailla, joiden keskuudessa pienituloisista 16-17 prosentilla ja muista 7-8 prosentilla oli jäänyt näitä maksuja maksamatta ajallaan.

Prosentuaalisesti samansuuruinen asumismeno- tai asumiskustannusrasite merkitsee erisuuruisia asumismenojen jälkeen jäljelle jääviä tuloja riippuen tulotasosta. Esimerkiksi yksin asuvalla pienituloisuusrajalla olevalla, jolla käytettävissä olevat rahatulot ovat 1135 euroa kuukaudessa, 40 prosentin asumis-

¹³ Jos taas suhteutetaan nykyiset asumismenot kokonaisuudessaan näihin muihin tuloihin, niin osuudet ovat muilla kuin pienituloisilla prosenttiyksikön tarkkuudella samat kuin bruttorasitteessa, mutta pienituloisilla mediaani on tällöin 40 prosenttia (18-34: 51 %, 35-64: 42 %, 65+: 26 %). Asumismenot ovat siis työikäisillä pienituloisilla suuret suhteessa muihin tuloihin kuin asumisen tukiin.

menorasite tarkoittaa 454 euron asumismenoja, jolloin käteen jää 681 euroa muihin menoihin. Sen sijaan keskituloisella käytettävissä olevat rahatulot ovat 1892 euroa, jolloin 40 prosentin rasite tarkoittaa 757 euroa, ja jäljelle jää 1135 euroa muihin menoihin.

Taulukossa 5 kuvataan pienituloisten ja muiden kulutusyksikkökohtaisia tuloja ennen asumismenojen vähentämistä, asumiskustannusten vähentämisen jälkeen ja asumismenojen vähentämisen jälkeen. Siitä nähdään, että asumismenojen vähentämisen jälkeen pienituloisilla on kulutusyksikköä kohti käytössään noin kolmasosa muilla kuin pienituloisilla jäljelle jäävistä tuloista (vanhimmassa ikäryhmässä noin puolet). Nuorimmilla pienituloisilla, käteen jää vähiten, vanhimmillä eniten. Taulukon alaosasta nähdään, minkä verran tuloja jää jäljelle kulutusyksikköä kohti niillä, joilla joko asumiskustannukset tai asumismenot ylittävät 40 prosenttia käytettävissä olevista rahatuloista. Suuren asumismenorasitteen kotitalouksissa pienituloisilla on asumismenojen jälkeen kulutusyksikköä kohti käytettävissään keskimäärin puolet ei-pienituloisilla jäävästä summasta. Suuren asumiskustannusrasitteen kotitalouksissa ero on hieman pienempi.

Vertailu Kuluttajatutkimuksen vuoden 2010 viitebudjetteihin (Lehtinen ym. 2010) osoittaa, että 18-34-vuotiaiden pienituloisten asumismenojen jälkeen jäävät kulutusyksikkökohtaiset tulot alittivat yksin asuvien viitebudjetin. Viitebudjetit yksin asuville alle 45-vuotiaille olivat tuolloin ilman asumis- ja liikennemenoja naisille 561 euroa ja miehille 554 euroa (kun myös sähkö- ja kotivakuutusmenot katsotaan asumismenoiksi). Suuren menorasitteen pienituloisilla taso jäi vielä kauemmaksi viitebudjetista. Vanhimmassa ikäryhmässä pienituloisten käteen jäävät tulot ylittivät selvästi yli 65-vuotiaan yksin asuvan viitebudjetin (477/473 euroa). Viitebudjetit kuvaavat kohtuullisen minimin mukaista kulutustasoa, jolla ihminen tulee toimeen ja kokee voivansa osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan tämän päivän Suomessa.

Taulukko 5. Käytettävissä olevat rahatulot euroina kuukaudessa kulutusyksikköä kohti ennen asumismenojen vähentämistä, asumiskustannusten vähentämisen jälkeen ja asumismenojen vähentämisen jälkeen, mediaanit.

	Ennen asumis- menoja*	Asumis- kustannusten jälkeen	Asumis- menojen jälkeen
Pienituloiset yhteensä	966	624	609
Pienituloinen, 18-34	926	522	515
Pienituloinen, 35-64	947	597	578
Pienituloinen, 65+	1013	736	714
Muut yhteensä	2062	1758	1630
Muu, 18-34	2008	1633	1522
Muu, 35-64	2271	1972	1797
Muu, 65+	1694	1456	1415
Pienituloinen, yli 40 %:n kustannusrasite	862	415	-
Muu, yli 40 %:n kustannusrasite	1391	722	-
Pienituloinen, yli 40 %:n menorasite	879	-	415
Muu, yli 40 %:n menorasite	1707	-	834

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat. * Kiinteistövero ei ole tässä vähennetty tuloista.

4.2 Taustatekijöiden yhteydet asumismenorasitteeseen alle 65-vuotiailla

Seuraavaksi tarkastelemme, minkälaisia eroja pienituloisten välillä ja toisaalta pienituloisten ja muiden välillä on asumismenorasitteessa erilaisten taustatekijöiden mukaan. Tarkastelu rajoittuu tässä yhteydessä alle 65-vuotiaisiin, koska kaikki taustatekijät eivät ole samaan tapaan relevantteja nuoremmilla ja vanhemmilla henkilöillä, ja koska eläkeikäisillä sekä pienituloisuuden selitykset että asuinolot poikkeavat nuoremmista. Luvun 6 lopussa tarkastellaan erikseen 65 vuotta täyttäneitä.

Tarkasteltaessa alle 65-vuotiaita kotitaloustyypeittäin (Taulukko 6) havaitaan pienituloisten ja muun väestön välillä merkitsevä ero koetussa asumismenorasitteessa yksinhuoltajia lukuun ottamatta. Yleisimmin rasite koetaan suureksi yksinhuoltajatalouksissa, sekä pienituloisilla että muilla. Asumismenojen osuus tuloista on kuitenkin pienituloisten keskuudessa pienempi yksinhuoltajaperheissä kuin yksin asuvilla ja lapsettomilla pareilla.¹⁴ Yksin asuvilla asumismenojen osuus tuloista on suurin, mikä näkyy selvimmän tarkasteltaessa suuren asumismenorasitteen yleisyyttä. Heillä jää myös vähiten tuloja käyttöön kulutusyksikköä kohti asumismenojen jälkeen, viitebudjettia vähemmän (vrt. Lehtinen ym. 2010). Kahden aikuisen lapsiperheissä asumismenorasite on pienituloisten keskuudessa pienin ja käteen jää enemmän tuloja kuin yksin asuvilla ja lapsettomilla pareilla. Heidän käteen jäävät tulonsa ovat suurin piirtein tämän kotitaloustyyppin viitebudjetin tasolla.¹⁵ Nettomääräistä asumisrasitetta kuvaavissa tuloksissa (Liite 1) kahden aikuisen lapsiperheet eroavat vähemmän muista, mikä viittaa siihen, että asumistuki vähentää pienituloisilla asumismenorasitetta keskimäärin enemmän muissa kotitaloustyypeissä.

Taulukko 6. Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja kotitaloustyyppin* mukaan, 18-64-vuotiaat.

	Yksin asuva	Pienituloiset			Yksin asuva	Muut		
		Lapse- ton pari	Pari + lapsia	Yksin- huolta- ja		Lapse- ton pari	Pari + lapsia	Yksin- huolta- ja
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	375	365	302	330	541	444	431	447
Tulot asumismenojen jälkeen /kul.yks., eur	472	562	673	630	1382	1972	1683	1254
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	33	28	28	43	18	12	21	33
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	44	41	31	35	28	19	21	26
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	79	72	53	66	45	18	19	36
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	62	53	25	30	20	6	6	12
N (otos, painottamaton)	571	310	499	164	1109	4801	7388	611

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat. * Ei mukana luokkaa ”muu”

Henkilön vuoden 2011 pääasiallisen toiminnan mittari ei erottele vahvasti sen paremmin pienituloisia kuin muita asumismenorasitteen suhteen (taulukko 7). Ryhmää ”muu” lukuun ottamatta kaikissa ryhmissä pienituloisilla on kuitenkin suurempi koettu asumismenorasite kuin ei-pienituloisilla ja kaikissa ryhmissä asu-

¹⁴ Sama tulos saadaan nettomääräisen asumismenorasitteen osalta.

¹⁵ Vuoden 2010 viitebudjeteissa (Lehtinen ym. 2010) kahden aikuisen ja kahden alle 13-vuotiaan lapsen viitebudjetti ilman asumismenoja oli 1444 euroa eli kulutusyksikköihin suhteutettuna 688 euroa.

mismenon osuus tuloista on pienituloisilla suurempi. Koetun asumismenorasitteen osalta selvin ero pienituloisten keskuudessa on, että opiskelijat kokevat asumismenorasitteensa suuremmaksi kuin työlliset ja ryhmä ”muu”. Asumismenon osuus tuloista on puolestaan tämän ikäryhmän pienituloisilla eläkeläisillä pienempi (ja käteen jäävät tulot suuremmat) kuin työllisillä, pitkään työttömänä olleilla ja opiskelijoilla.¹⁶ Suurimmillaan asumismenorasite on pitkään työttömänä olleilla ja opiskelijoilla.¹⁷ Opiskelijoilla jää vähemmän tuloja kulutusyksikköä kohti jäljelle asumismenon jälkeen kuin työllisillä ja eläkeläisillä.

Taulukko 7. Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja vuoden pääasiallisen toiminnan mukaan, 18-64-vuotiaat.

	Pienituloiset				
	Työllinen	Työtön (>6 kk)	Opiskelija	Eläkeläinen	Muu
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	342	370	364	324	325
Tulot asumismenon jäl- keen /kul.yks., eur	552	485	445	661	597
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	28	34	38	30	21
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	37	44	43	32	35
Asumismenon osuus yli 30 %, (%)	63	79	81	52	62
Asumismenon osuus yli 40 %, (%)	46	59	58	29	39
N (otos, painottamaton)	471	342	394	194	173

	Muut				
	Työllinen	Työtön (>6 kk)	Opiskelija	Eläkeläinen	Muu
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	477	380	411	327	430
Tulot asumismenon jäl- keen /kul.yks., eur	1806	1214	1422	1460	1350
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	17	26	21	18	22
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	21	23	23	18	24
Asumismenon osuus yli 30 %, (%)	22	32	27	24	30
Asumismenon osuus yli 40 %, (%)	8	16	7	11	9
N (otos, painottamaton)	10478	618	1041	1327	739

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

¹⁶ Näistä eläkeläisistä 84 % sai vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkettä. Ryhmä käsittää 95 % työkyvyttömyyseläkettä saaneista. Työkyvyttömyyseläkettä saaneilla asumismenorasitetta kuvaavat prosenttiluvut ovat pienituloisilla muutamien prosenttiyksikön suurempia ja käteen jäävät tulot kolmisenkymmentä euroa pienemmät.

¹⁷ Nettomääräinen asumismenorasite näyttäisi olevan suurin pääosin työllisenä olleilla (Liite 1), mutta tämä saattaa liittyä siihen, ettei tietoa työ- tai asumistukikuukausien määrästä ole käytetty laskelmissa.

Jaettaessa manner-Suomi neljään osaan taulukon 8 mukaisesti pienituloiset eroavat muista suuremmalla asumismenorasitteellaan kaikilla alueilla. Alueiden välillä ei juurikaan ole eroja asumismenon koetussa rasittavuudessa, pienituloisten keskuudessa vain Pohjois- ja Itä-Suomi poikkeaa muista vähäisemmällä koetulla rasitteellaan. Sen sijaan asumismenon osuus tuloista vaihtelee selvemmin: Helsingin-Uudenmaan alueella pienituloisten keskimääräinen asumismenorasite on suurempi kuin Länsi-, Pohjois- ja Itä-Suomessa, ja nämä alueet eroavat myös suuren asumismenorasitteen (yli 40 % tuloista) yleisyyden suhteen. Suuren asumismenorasitteen kotitalouksissa elää 64 prosenttia Helsingin-Uudenmaan alle 65-vuotiaista pienituloisista, mutta 35 prosenttia Pohjois- ja Itä-Suomen pienituloisista, joilla suurta asumismenorasitetta esiintyy kaikkia muita alueita vähemmän. Pohjois- ja Itä-Suomen pienituloisilla jääkin asumismenon jälkeen jäljelle enemmän tuloja kulutusyksikköä kohti kuin Etelä-Suomen pienituloisilla.

Taulukko 8. Asumismenot ja niiden rasittavuus asuinseudun (NUTS 2 –alue) mukaan*, 18–64-vuotiaat.

	Pienituloiset				Muut			
	Hki-Uusi-maa	Muu Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Pohj.- ja Itä-Suomi	Hki-Uusi-maa	Muu Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Pohj.- ja Itä-Suomi
Asumismenot/kk/kulutusyksikkö, eur	400	350	346	321	528	418	420	401
Tulot asumismenon jälkeen /kul.yks., eur	480	533	547	617	1787	1681	1657	1640
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	33	34	36	27	20	19	15	17
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	47	42	41	36	23	21	21	20
Asumismenon osuus yli 30 %, (%)	74	76	70	63	29	21	21	21
Asumismenon osuus yli 40 %, (%)	64	54	51	35	11	7	7	8
N (otos, painottamaton)	233	354	456	512	3841	3056	3790	3364

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Ahvenanmaa ei mukana.

Koetussa asumismenorasitteessa ei ole juurikaan eroja myöskään asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan tarkasteltuna (Taulukko 9). Kaikissa luokissa kuitenkin pienituloiset kokevat asumismenonsa suuremmaksi rasitteeksi kuin muu väestö. Eroja aluetyyppien välillä ilmenee pienituloisten keskuudessa tarkasteltaessa asumismenon osuutta tuloista. Tällöin havaitaan suurin asumismenorasite pääkaupunkiseudulla ja pienin rasite taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Suuren asumismenorasitteen yleisyyden osalta pääkaupunkiseutu ei eroa selvästi muista yliopistokaupungeista eikä muista kaupunkimaisista kunnista. Myös asumismenon jälkeen käteen jäävissä tuloissa nämä ovat samalla tasolla, erottuen taajaan asutuista ja maaseutumaisista kunnista vähäisemmällä tuloilla.

Taulukko 9. Asumismenot ja niiden rasittavuus asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan, 18–64-vuotiaat.

	Pienituloiset				
	Pää- kaupunki- seutu	Muut suuret yliopisto- kaupungit	Muut kaupunki- maiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutu- maiset kunnat
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	402	372	364	310	256
Tulot asumismenojen jäl- keen /kul.yks., eur	448	506	537	626	646
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	30	31	35	34	25
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	50	42	42	33	30
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	75	81	78	55	47
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	64	58	54	33	27
N (otos, painottamaton)	147	312	488	281	346

	Muut				
	Pää- kaupunki- seutu	Muut suuret yliopisto- kaupungit	Muut kaupunki- maiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutu- maiset kunnat
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	541	470	449	403	320
Tulot asumismenojen jäl- keen /kul.yks., eur	1780	1586	1703	1698	1682
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	20	16	19	17	16
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	24	24	22	19	16
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	30	28	23	19	14
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	11	11	9	5	5
N (otos, painottamaton)	2542	1753	4660	2548	2700

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Asunnon hallintaperuste on tärkeä asumismenorasitteen selittäjä (Taulukko 10). Yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asukkaita lukuun ottamatta pienituloiset kokevat asumismenorasitteensa muita suuremmaksi, ja asumismenojen osuus tuloista on kaikissa hallintaperusteissa pienituloisilla suurempi. Pienituloisten keskuudessa asumismenot ovat suurimmillaan niiden pienituloisten joukossa, jotka asuvat vapailta markkinoilta tai yleishyödyllisiltä yhteisöiltä vuokratuissa vuokra-asunnoissa. Myös koettu asumismenorasite on tilastollisesti merkitsevästi suurempi näillä vuokra-asujilla kuin omistusasujilla. Pienimmillään asumismenot ovat pienituloisten keskuudessa velattomissa omistusasunnoissa asuvilla, ja koettu asumismenorasite on tässä ryhmässä kaikkia vuokralla asujia pienempi. Asumismenojen keskimääräinen osuus tuloista on velat-

tomilla omistusasujilla kaikkia muita ryhmiä pienempi, eivätkä muut ryhmät eroa tässä suhteessa toisistaan. Myös asumismenojen jälkeen jäljelle jäävissä tuloissa velattomat omistusasujat eroavat kaikista vuokralaiskategorioista. Tarkasteltaessa suuren asumismenorasitteen yleisyyttä esiin tulee muitakin eroja: kaikkien yleisimmin yli 40 prosentin asumismenorasite on vapaiden markkinoiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen vuokralaisilla. Vapaiden markkinoiden vuokralaisilla jää asumismenojen jälkeen vähemmän tuloja jäljelle kuin kuntien vuokralaisilla.

Taulukko 10. Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja asunnon hallintaperusteen mukaan*, 18–64-vuotiaat.

	Pienituloiset				
	Omis- tusasunto, ei lainaa	Omis- tusasunto, lainaa	Vuokra- asunto vapailta markk.	Vuokra- asunto yleishyöd. yhteisöltä	Vuokra- asunto kunnalta
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	174	350	402	421	360
Tulot asumismenojen jäl- keen /kul.yks., eur	698	555	508	511	578
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	20	27	40	44	36
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	22	39	44	45	40
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	28	69	90	95	83
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	20	45	65	70	53
N (otos, painottamaton)	386	274	324	87	238

	Muut				
	Omis- tusasunto, ei lainaa	Omis- tusasunto, lainaa	Vuokra- asunto vapailta markk.	Vuokra- asunto yleishyöd. yhteisöltä	Vuokra- asunto kunnalta
Asumismenot/kk/ kulutusyksikkö, eur	205	558	493	500	437
Tulot asumismenojen jäl- keen /kul.yks., eur	2023	1740	1304	1264	1256
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	8	21	21	41	27
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	9	24	27	28	25
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	4	29	37	41	28
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	2	10	13	14	10
N (otos, painottamaton)	4852	6994	957	245	497

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat. * Ei mukana luokkaa ”muu”

Hallintaperusteen mukaisissa tarkasteluissa nettomääräisen asumismenorasitteen analyysi tuottaa erilaisia tuloksia kuin taulukossa 10 esitettyjen bruttomääräisten rasitteiden analyysi. Tällöin ilmenee, että asumistukien vähentämisen jälkeen asumismenojen osuus jäljelle jäävistä tuloista on asuntolainaa maksavilla pienituloisilla omistusasujilla kaikkia muita paitsi vapaiden markkinoiden vuokralaisia korkeammalla tasolla (Liite 1). Tämä ero osoittaa, että asumistuet helpottavat erityisesti vuokralla asuvien pienituloisten toimeentuloa.

Asumismenojen rakenne vaihtelee hallintaperusteen mukaan. Vuokra-asunnoissa asuvilla pienituloisilla vuokra käsittää noin 90 prosenttia asumismenoista, muilla kuin pienituloisilla muutaman prosenttiyksikön vähemmän (keskiarvot). Omistusasujilla, joilla on asuntolainaa, lainanhoitokulujen osuus menoista on pienituloisilla 52 prosenttia (lyhennys 34 %, korot 19 %) ja muilla 63 prosenttia (lyhennys 48 %, korot 15 %). Kiinteistöveron osalta ei ollut käytössä eriteltyä nimenomaan oman asunnon kiinteistöveron määrää, vaikka asumismenojen summassa kiinteistöverosta on huomioitu vain tämä oman asunnon kiinteistövero. Tarkasteltaessa yleisemmin kotitalouden omistamistaan kiinteistöistä maksamia kiinteistöveroja nähdään näiden vastaavan pienituloisilla enimmillään velattomissa yhden asunnon pientaloissa asuvilla omistusasujilla kuutta prosenttia asumismenoista ja muilla kuin pienituloisilla vastaavassa ryhmässä kahdeksaa prosenttia (nämä osuudet havaitaan sekä alle että yli 65-vuotiailla).

Taulukoissa 8-9 karkeasti käsitellyn asunnon sijainnin ja taulukossa 10 käsitellyn hallintaperusteen ohella asunnon koko on oleellinen asumismenoja selittävä asunnon ominaisuus. Tarkastelimme tämän merkitystä suhteuttamalla asunnon huoneiden määrän (ml. keittiö) kotitalouden henkilöiden määrään. Asunnon tilavuus tällä tavoin mitattuna on yhteydessä asumismenorasitteeseen. Ahtaasti asuvista 18-64-vuotiaista pienituloisista (huoneita alle yksi per henkilö) 23 prosentilla oli yli 40 prosentin asumismenorasite. Yleisimmässä kategoriassa, jossa huoneita on vähintään yksi mutta alle kaksi per henkilö, osuus oli 45 prosenttia. Vähintään kaksi mutta alle kolme huonetta per henkilö –kategorian pienituloisista 59 prosentilla oli suuri asumismenorasite ja tätä tilavammissa asunnoissa suuri rasite oli 57 prosentilla.

Vähintään kaksi huonetta per henkilö –tilavuuden asunnoissa asui puolet suuren asumismenorasitteen 18-64-vuotiaista pienituloisista (42 prosenttia kaikista tämänikäisistä pienituloisista). Tässä tilavasti asuvien suuren asumismenorasitteen pienituloisten ryhmässä painottuvat 45-64-vuotiaat enemmän kuin koko alle 65-vuotiaiden pienituloisten ryhmässä. Vielä selvemmin painottuvat yksin asuvat, joita on 86 prosenttia tästä ryhmästä, kun koko ikäryhmän pienituloisista heitä on puolet. Lapsettomia pareja on 10 prosenttia, eli lapsiperheitä tähän ryhmään ei juuri kuulu. Ikä- ja kotitaloustyyppirakenteen perusteella tämä ryhmä kuvastanee muun muassa lasten kotoa pois muuttamisen tai eron jälkeistä tilannetta pienituloisilla. Myös lasten vuoroasumisella eronneiden vanhempien luona voi olla jonkinlainen rooli selittäjänä, koska lapset ovat kirjoilla vain yhden vanhemman luona.

Tarkastelimme myös yhtäaikaisesti eri taustatekijöiden yhteyttä suureen asumismenorasitteeseen (yli 40 % tuloista) 18-64-vuotiailla pienituloisilla logistisen regression avulla (Liite 3). Mukana olivat muut edellä taulukoissa käsitellyt taustatekijät paitsi NUTS 2 –alue, joka jätettiin pois sen ja kaupunkimaisuusmuuttujan päällekkäisyyden vuoksi. Tulosten mukaan suureen bruttomääräiseen asumismenorasitteeseen ovat pienituloisten keskuudessa yhteydessä erityisesti yksin asuminen ja kaupunkimainen asuinkunta. Muuta pienempää asumismenorasitetta ennustavat eläkeläisyys (huom. alle 65 v.) ja velattomassa omistusasunnossa asuminen. Suurta nettomääräistä asumismenorasitetta selitettäessä tulokset poikkeavat hieman näistä. Tällöin pääkaupunkiseutu, velkaisessa omistusasunnossa asuminen ja pääasiallisesti työllisenä edeltävän vuoden aikana oleminen korostuvat suuren asumismenorasitteen ennustajina yksin asumisen ohella. Tilavassa asunnossa asuminen on yhteydessä suurempaan rasitteeseen lisättäessä se liitetaulukon malleihin: mitä enemmän huoneita per henkilö, sitä suuremmalla todennäköisyydellä asumismenorasite on suuri.¹⁸

¹⁸ Odds ratio-kertoimet bruttorasitetta selitettäessä (vertailuryhmänä vähintään 1, alle 2 huonetta per henkilö): alle 1 huone per henkilö: OR 0,52, vähintään kaksi mutta alle 3: OR 1,62, vähintään 3: OR 2,43. Kaikki nämä luokat eroavat vertailuluokasta, mutta kaksi tilavinta luokkaa eivät toisistaan. Nettorasitteessa vastaavat kertoimet ovat 0,29, 1,95 ja 3,78. Muista selittäjistä kotitaloustyyppien väliset erot pienenevät hieman ja muiden hallintaperusteiden ero velattomiin omistusasuntoihin suurenee lisättäessä tilavuusmuuttuja malleihin.

5 Tuet asumiskustannusten kattamiseen

5.1 Asumistuki ja asuntolainan korkojen verovähennys

Taulukosta 11 nähdään, minkä verran pienituloiset ja muut ovat keskimäärin saaneet Kelan maksamia asumistukia (yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki tai opintotuen asumislisä) ja toisaalta asuntolainan korkojen verovähennysetuutta. Luvut esitetään tässä ja seuraavissa taulukoissa keskiarvoina, koska suuri osa henkilöistä ei saa näitä etuuksia, ja mediaani ei näin ollen ole riittävän herkkä tunnusluku kuvaamaan eroja luokkien välillä. Kuukausitason tietojen sijaan esitetään vuosittaisia summia, koska tukitiedot ovat vuotta koskevia, eikä erityisesti asumistukien osalta voida olettaa tukea saadun vuoden kaikkina kuukausina. Asumistukea ja korkojen verovähennystä koskevat tiedot ovat valmiiksi vuositason tietoja, ja asumismenot on korotettu vuositasolle kertomalla kuukausittaisia asumismenoja koskeva tieto 12:lla.

Pienituloisten kotitaloudet ovat saaneet asumistukea vuoden aikana keskimäärin summan, joka vastaa neljännestä asumismenoista. Pienimmillään sekä keskimääräinen summa että osuus asumismenoista on vanhimpien pienituloisten kotitalouksissa. Muilla kuin pienituloisilla keskimääräinen asumistuki vastaa kahta prosenttia asumismenoista. Saatu asuntolainan korkojen verovähennysetuus vastaa pienituloisilla keskimäärin 0,8 prosenttia asumismenoista ja muilla 2,5 prosenttia, enimmillään 3,2 prosenttia 18-34-vuotiailla ei-pienituloisilla.

Taulukon 11 luvut koskevat kaikkia, ottamatta huomioon, onko kyseisiä etuuksia tosiasialla saatu. Tarkasteltaessa sen sijaan vain niitä, jotka ovat saaneet asumistukea, tuen määrä vastaa 43 prosenttia asumismenoista pienituloisilla ja 24 prosenttia muilla asumistuen saajilla (vastaavasti 45 ja 27 prosenttia asumiskustannuksista).¹⁹ Verovähennysetuutta saaneilla etuus on ollut pienituloisilla keskimäärin viisi prosenttia asumismenoista ja muilla keskimäärin neljä prosenttia asumismenoista (7 ja 8 prosenttia asumiskustannuksista).

Taulukko 11. Vuosittaiset asumismenot ennen asumistukien ja asuntolainojen korkojen verovähennysten vähentämistä ja näiden vähennysten jälkeen iän ja pienituloisuuden mukaan, euroa, keskiarvo.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Asumismenot/v, eur	6005	5798	3536	5180	10770	10168	5502	9322
- asumistuet	1935	1392	465	1287	493	124	139	221
= asumismenot B	4070	4406	3071	3893	10276	10044	5362	9101
- korkojen verovähennys	48	60	6	40	342	265	29	234
= asumismenot C	4022	4346	3065	3853	9934	9778	5333	8866

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Kelan asumistukien saamista tarkastellaan seuraavaksi tarkemmin asunnon hallintaperusteen mukaan, koska asumistukien tiedetään kohdistuvan erityisesti vuokralla asuville. Taulukko 12 kuvaa keskimääräistä asumistukea hallintaperusteen mukaan. Summat on laskettu kulutusyksikköä kohti, jotta kotitalouksien erilaiset koot eri ryhmissä eivät vaikuttaisi liiaksi tuloksiin. Asumistukea saavat erityisesti pienituloiset

¹⁹ Nämäkään tuensaajia koskevat osuudet eivät ole tarkkoja arvioita tukien osuudesta kuukausitasolla, koska tukea on voitu saada eripituisia aikoja vuoden aikana. Vuonna 2014 kaikkien yleisen asumistuen saajien osalta asumistuki kattoi keskimäärin 51 % asumistuen asumismenoista (keskimäärin 295 eur/kk), eläkkeensaajien asumistuki kattoi keskimäärin 46 % (214 eur/kk) ja opintotuen asumislisä kattoi 54 % (198 eur/kk) (Kela 2015).

vuokra-asukkaat, omistusasujat eivät tukea juuri saa pienituloistenkaan keskuudessa. Alle 65-vuotiaita tarkasteltaessa selvin ero vuokra-asujien välillä on, että kuntien vuokralaiset saavat enemmän asumistukea kuin vapaiden markkinoiden vuokralaiset. Edellä toisaalta nähtiin taulukosta 10, että asumismenot ovat vapaiden markkinoiden vuokra-asujilla suuremmat, ja Tulonjakotilaston perusteella pienituloisten keskuudessa tulotaso ei eroa näiden kahden ryhmän välillä. Kuntien pienituloiset vuokra-asukkaat saavat siis keskimäärin enemmän asumistukea huolimatta samantasoisista tuloista ja pienemmistä asumismenoista (vanhimmassa ikäryhmässä vapaiden markkinoiden vuokra-asujat saavat kuitenkin enemmän tukea). Myös yleishyödyllisten yhteisöjen vuokralaiset saavat vapaiden markkinoiden vuokralaisia enemmän asumistukea nuorimmassa ikäryhmässä.

Taulukko 12. Keskimääräinen asumistuki vuodessa kulutusyksikköä kohti pienituloisuuden, iän ja asunnon hallintaperusteen mukaan, euroa, keskiarvo.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Omistusasunto	233	117	95	121	40	16	4	18
Vuokra-as. vapailta markkinoilta	1676	1638	2173	1724	675	239	854	542
Vuokra-as. yleishyöd. yhteisöltä	2249	2005	-	2116	759	669	1008	760
Vuokra-asunto kunnalta	2146	2076	1306	1950	714	685	1203	792
Muu	1379	1151	865	1241	714	201	325	446
YHTEENSÄ	1443	1063	453	1001	312	85	124	151

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

–: 65 v. täyttäneissä pienituloisissa on liian vähän yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asujia luvun esittämiseksi.

Tarkasteltaessa asumistuen määrää vain niiden joukossa, jotka ovat saaneet asumistukea (Taulukko 13) havaitaan, että erot vuokrasektorien välillä ovat pienemmät. Keski-ikäisten pienituloisten keskuudessa asumistuen taso ei vaihtelee tilastollisesti merkitsevästi sektorien välillä, nuorimmilla vapaiden markkinoiden vuokra-asujien muita vuokralaisia pienempi asumistuen määrä näkyy vielä jossain määrin. Taulukossa 12 havaitut erot vuokrasektorien välillä johtuivat siis lähinnä siitä, että vapaiden markkinoiden pienituloiset vuokra-asukkaat saavat harvemmin asumistukea kuin kuntien pienituloiset vuokra-asukkaat. Myöskään vanhimmassa ikäryhmässä ei enää ole tilastollisesti merkitsevää eroa vapaiden markkinoiden ja kuntien vuokra-asukkaiden välillä.

Taulukko 13. Keskimääräinen asumistuki vuodessa kulutusyksikköä kohti asumistukea saaneilla pienituloisuuden, iän ja asunnon hallintaperusteen mukaan, euroa, keskiarvo.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Omistusasunto	949	838	924	899	570	548	419	550
Vuokra-as. vapailta markkinoilta	1942	2292	2738	2129	1448	1470	2266	1506
Vuokra-as. yleishyöd. yhteisöltä	2504	2180	-	2316	1687	2153	2111	1970
Vuokra-asunto kunnalta	2288	2322	2089	2282	1517	1913	2078	1811
Muu	1665	2144	1912	1778	1592	1955	1541	1636
YHTEENSÄ	1897	2102	1847	1966	1317	1338	1823	1390

–: 65 v. täyttäneissä pienituloisissa on liian vähän yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asujia luvun esittämiseksi.

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Taulukosta 14 nähdään, että tarkasteltaessa pienituloisia kokonaisuutena yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asukkaat ovat saaneet kaikkein yleisimmin asumistukea (ei kuitenkaan merkitsevää eroa kuntien vuokralaisiin). Nuorimmassa ikäryhmässä vuokrasektorien välillä ei ole eroa asumistuen saamisen yleisyydessä eikä vanhimmassakaan ikäryhmässä merkitsevää eroa.²⁰ Vapaiden markkinoiden vuokra-asukkaiden muita vuokralaisia harvinaisempi asumistuen saaminen liittyykin nimenomaan keski-ikäisiin.²¹

Taulukko 14. Asumistukea vuoden aikana saaneiden osuus pienituloisuuden, iän ja asunnon hallintaperusteen mukaan, %.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Omistusasunto	28	14	10	14	9	3	1	4
Vuokra-as. vapailta markkinoilta	87	72	79	81	49	17	38	37
Vuokra-as. yleishyöd. yhteisöltä	90	92	-	91	46	32	48	39
Vuokra-asunto kunnalta	94	89	63	85	48	36	58	44
Muu	83	54	45	70	46	10	21	28
YHTEENSÄ	77	51	25	51	25	6	7	11

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

–: 65 v. täyttäneissä pienituloisissa on liian vähän yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asujia luvun esittämiseksi.

SISU-mikrosimulointimallin ja sen pohja-aineiston avulla asumistuen saamista voidaan tarkastella suuremmalla tarkkuudella. Tässä tarkastelussa havaintoyksikköinä ovat yksilöiden sijaan asuntokunnat. Taulukosta 15 nähdään, missä ryhmissä jonkin Kelan asumistuen saaminen on erityisen yleistä, millaisia ovat keskimääräiset vuosittaiset tukisummat, kuinka asumistuki jakautuu näihin väestöryhmiin, ja mitkä ovat eri ryhmien osuudet asumistukien saajista. Tukisummaa ei ole tässä suhteutettu kulutusyksiköihin. Taulukon 15 tiedot ovat havaittuja tietoja toisin kuin tämän jälkeen taulukoissa 16 ja 17 esitettävät simuloidut tulokset tukien saamisesta.

Asumistukea saivat vuonna 2012 yleisimmin pienituloiset ja vuokralla (erityisesti aravavuokra-asunnoissa) asuvat. Myös nuoret aikuiset sekä yksinhuoltajat ja ”muu” kotitaloustyyppi saivat melko yleisesti asumistukea. Tarkasteltaessa eri ryhmien osuuksia asumistukien saajista selvimminkin korostuvat pienituloiset ja yksin asuvat. Lisäksi nähdään valtaosan tuensaajista olevan alle 65-vuotiaita, asuvan vuokra-asunnossa ja pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Tukisummaa koskevasta tuloksista nähdään, että suurimmiin keskimääräinen vuosittainen tukisumma on yksinhuoltajilla, ara-vuokra-asunnoissa ja asumisoikeusasunnoissa sekä pääkaupunkiseudulla.

²⁰ Se kuitenkin jää avoimeksi, onko eri vuokrasektorien välillä eroa asumistukikuukausien määrässä.

²¹ Tämä ero säilyy myös vakioitaessa asumistuen saamista selittävissä logistisessa regressiomallissa vuoden 2011 lopun asunnossa asumisen aika vuoden 2011 aikana, eli ero ei johdu siitä, että kuntien vuokralaisilla vuokralla asumisen kuukausia on hieman enemmän (keskiarvo 11,8 kk) kuin vapaiden markkinoiden vuokralaisilla (10,6 kk).

Taulukko 15. Kelan maksamat asumistuet asuntokunnan taustatekijöiden mukaan, Suomen asuntokunnat vuonna 2012.

	Asumis- tukea saavien osuus %	Keskiarvo tukea saaneilla, eur/v	Osuus asumis- tuki- euroista, %	Osuus asumis- tuen saajista, %
Viitehenkilön sukupuoli				
Mies	17	2129	43	46
Nainen	25	2441	57	54
Viitehenkilön ikä, vuosia				
- 34 v.	40	2182	43	45
35 - 64 v.	15	2515	42	38
65+ v.	13	2101	15	17
Asuntokunnan elinvaihe				
Yksin asuva	28	2129	51	55
Lapseton pari	8	2055	10	11
Pari + lapsia	11	2399	11	11
Yksinhuoltaja	35	3445	16	11
Muu	40	2172	12	12
Asunnon hallintaperuste				
Omistusasunto	6	1564	12	18
Vaparah. vuokra-as.	48	2235	38	39
Korkotukivuokra-as.	49	2787	6	5
Aravavuokra-asunto	58	2667	39	33
Asumisoikeusasunto	25	2710	2	2
Muu	22	2170	3	3
Asumistuen kuntaryhmä				
Helsinki	25	2563	16	15
PKS + Ahvenanmaa	19	2695	9	8
Keskisuuret kaupungit	25	2351	46	45
Muut kunnat	16	2014	29	33
Pienituloisen asuntokunta				
Kyllä	54	2378	52	51
Ei	13	2212	48	49
YHTEENSÄ	100	2296	100	100
			(1109 Me)*	(N=482982)*

Lähde: SISU-malli (rekisteriaineisto), omat laskelmat.

*: Estimoitu asumistuen summa ja asumistukea saaneiden asuntokuntien määrä perusjoukossa. Asumistukea saaneiden asuntokuntien määrä otoksessa = 72 497.

5.2 Asumiskustannusten korvaaminen toimeentulotuesta

Käytössä olleissa aineistoissa ei ollut saatavissa suoraa tietoa siitä, kuinka suuri osa maksetusta toimeentulotuesta on nimenomaan asumiskustannusten korvausta. Tulonsiirtoja simuloivan SISU-mikrosimulointimallin (Tilastokeskus 2015e) avulla voitiin kuitenkin laskea tästä karkeita arvioita. Tässä sovellettiin vuoden 2012 lainsäädäntöä aineistopohjana olevaan otokseen vuoden 2012 lopun väestöstä ja simuloitiin toi-

meentulotuen määriä kahdella tavalla: a) asumiskustannukset korvataan täysimääräisenä, b) asumiskustannuksia ei oteta huomioon toimeentulotukilaskelmassa. Näiden välinen ero simuloitussa toimeentulotuen määrässä tulkitaan asumiskustannusten korvaukseksi.

Laskelmat perustuvat koko vuoden 2012 tulotietoihin, joiden perusteella lasketaan keskimääräisen kuukauden tulot, joten käytännössä simuloinnissa toimeentulotukea (kuten muitakin tukia) voi saada vain koko vuoden tai ei lainkaan. Asumiskustannukset ovat tiedossa todellisina asumistukea saaneilla vuokra-asujilla, ja muilla tieto on imputoitu (Tilastokeskus 2015f). Simulointi ei ota huomioon toimeentulotuen tai asumistuen alikäyttöä, vaan siinä oletetaan kaikkien tukiin oikeutettujen hakevan ja saavan näitä tukia (tosin kymmentä euroa pienemmät toimeentulotukimäärät on muutettu simuloinnin jälkeen nollla-arvoiksi). Myöskään kuntien mahdollisesti asettamia enimmäismääriä toimeentulotuesta korvattaville kohtuullisille asumiskustannuksille ei oteta huomioon simuloinnissa. Kaksi viimeksi mainittua rajoitetta simuloinnissa johtavat todellista suurempiin simuloituihin tuensaajien määriin ja tukisummiin. Muiden rajoitteiden vaikutusta tuloksiin on vaikeampi arvioida.

Koska kyse on melko karkeisiin tietoihin perustuvasta simuloinnista, emme kiinnitä tarkkoihin tuensaajien määriin tai tukieuroihin suurta huomiota. Toimeentulotukea saavien asuntokuntien määrä on simuloinnissa todellista pienempi ja toimeentulotuen kokonaismenot todellista suuremmat (vrt. THL 2014). Tarkoitus on pikemmin saada joitain viitteitä siitä, missä ryhmissä erityisesti näyttäisi syntyvän oikeutus asumiskustannusten korvaukseen (myös) toimeentulotuesta.

Aluksi tarkastelemme niitä, jotka simuloinnin perusteella saavat asumistukea (Taulukko 16). Kaikista asumistukea simuloinnin perusteella saavista asuntokunnista 31 prosenttia oli simuloinnin perusteella oikeutettu saamaan asumiskustannuksiin korvausta myös toimeentulotuesta. Tällä osuudella vuositulot olivat siis asumistuki huomioiden niin pienet, että jaettaessa ne tasaisesti vuoden kuukausille kuukausittainen tulotaso jäi pienemmäksi kuin toimeentulotuen perusosan ja asumiskustannusten summa. Oikeutus asumiskustannusten korvaukseen myös toimeentulotuesta ilmeni yleisimmin pienituloisilla, nuorilla aikuisilla, yksinhuoltajilla, vuokralla asuvilla (erityisesti vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa) ja pääkaupunkiseudulla. Kumpaaakin tukea saaneiden joukossa asumiskustannusten korvaus toimeentulotuesta korostui asumistukeen nähden eniten pienituloisilla, nuorilla aikuisilla, vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla ja pääkaupunkiseudulla.

Taulukossa 17 tarkastellaan kaikkia toimeentulotukea simuloinnin perusteella saavia asuntokuntia. Näistä 98 prosenttia saa simuloinnin mukaan toimeentulotuesta myös asumiskustannusten korvausta. Simuloinnin perusteella toimeentulotukieuroista yhteensä 85 prosenttia on asumismenojen korvausta. Tämän suhteen on pidettävä mielessä, että simuloinnissa asumiskustannukset korvataan täysimääräisinä, joten tämän simuloitun osuuden voi katsoa olevan todellista suurempi. Asumiskustannusten korvauksen osuus toimeentulotuesta vaihtelee melko vähän taustatekijöiden mukaan, mutta se on suurimmillaan naisilla, nuorimmassa ja vanhimmassa ikäryhmässä, yksinhuoltajilla, vuokra-asujilla (erityisesti korkotukivuokra-asunnoissa), pääkaupunkiseudulla ja muilla kuin pienituloisilla.

Hieman eri ryhmät korostuvat tarkasteltaessa, mitkä ryhmät ovat suurimpia asumiskustannusten korvausta saavia ryhmiä ja mihin asumiskustannusten korvaamisen eurot pääasiassa kohdistuvat. Tällöin korostuvat pienituloiset, nuoret aikuiset, yksin asuvat, vapaarahoitteiset vuokra-asunnot (ja aravavuokra-asunnot) ja (keskisuuret) kaupungit. Suurimpia keskimääräisiä tukisummia saavat simuloinnin perusteella nuoret aikuiset, kahden aikuisen lapsiperheet (ja ”muussa elinvaiheessa” olevat), vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat ja pääkaupunkiseudulla asuvat.

Taulukko 16. Oikeutus asumiskustannusten korvaukseen toimeentulotuesta vuosittaisten tulotietojen perusteella asumistuen saajilla, simulointitulokset.

	Oikeutus asumis- kustan- nusten korvaukseen toimeen- tulotuesta, %	Kumpaakin tukea saavat				
		Simu- loidun asumis- tuen keski- arvo, eur/v	Simuloitujen toimeen- tulotuesta korvattavien asumis- kust. keskiarvo, eur/v	Osuus asumis- tuki- euroista, %	Osuus toimeen- tulotuen asumis- kust.- korvauk- sista %	Osuus kummankin tuen saajista, %
Viitehenkilön sukupuoli						
Mies	33	2027	1218	44	50	49
Nainen	30	2263	1053	56	50	51
Viitehenkilön ikä, vuosia						
- 34 v.	46	2311	1725	42	60	58
35 - 64 v.	34	2277	1153	38	37	39
65+ v.	4	1714	129	19	3	3
Asuntokunnan elinvaihe						
Yksin asuva	32	2041	1113	56	58	60
Lapseton pari	20	1991	670	9	6	6
Pari + lapsia	28	2172	1154	10	10	9
Yksinhuoltaja	41	2965	1381	14	12	13
Muu	33	2140	1384	11	14	12
Asumuksen hallintaperuste						
Omistusasunto	14	1082	393	13	9	12
Vapaa-as. vuokra-as.	40	2371	1583	41	52	47
Korkotukivuokra-as.	32	2890	1166	6	5	5
Aravavuokra-asunto	36	2736	1239	39	33	35
Asumisoikeusasunto	24	1237	534	0,4	0,3	0,5
Muu	3	1053	77	0,3	0,0	0,2
Asumistuen kuntaryhmä						
Helsinki	39	2504	1885	16	23	18
PKS + Ahvenanmaa	40	2642	2018	9	13	9
Keskisuuret kaupungit	35	2286	1122	44	41	46
Muut kunnat	23	1785	689	31	23	27
Pienituloisen asuntokunta						
Kyllä	45	2242	1412	59	70	80
Ei	14	2039	767	41	30	20
YHTEENSÄ	31	2153	1130	100	100	100
	(N=558150)*			(1202 Me)*	(630 Me)*	(N=175500)*

Lähde: SISU-malli (rekisteriaineisto), omat laskelmat.

*: Simuloidut summat ja asuntokuntien määrä perusjoukossa. Asumistuen saajia otoksessa = 83 780, kumman-kin tuen saajia otoksessa = 26 343.

Taulukko 17. Simulointitulos toimeentulotuesta korvattavista asumiskustannuksista tilanteessa, jossa kaikki tukeen vuositason tietojen perusteella oikeutetut saavat toimeentulotukea koko vuoden ja asumismenot korvataan täysimääräisinä.

	Simuloitu toimeentulo- tuki yhteensä Keskiarvo, eur	Osuus toimeen- tulo- tuesta, %	Simuloidut korvatut asumis- kustan- nukset, keskiarvo, eur	Osuus korvatuista asumis- kustan- nuksista, %	Korvattujen asumis- kust. osuus toimeen- tulotuesta, %	Osuus asumis- kustannus- korvausten saajista, %
Viitehenkilön sukupuoli						
Mies	4359	51	3617	50	83	49
Nainen	4034	49	3486	50	86	51
Viitehenkilön ikä, vuosia						
- 34 v.	4244	57	3712	58	87	56
35 - 64 v.	4164	40	3353	38	81	41
65+ v.	3741	3	3249	3	87	3
Asuntokunnan elinvaihe						
Yksin asuva	4084	58	3470	58	85	59
Lapseton pari	4067	6	3383	6	83	7
Pari + lapsia	4844	11	3946	10	81	9
Yksinhuoltaja	3655	11	3264	12	89	13
Muu	4916	14	4058	14	83	12
Asunnon hallintaperuste						
Omistusasunto	4177	13	2519	10	60	13
Vapaarah. vuokra-as.	4502	50	4110	54	91	48
Korkotukivuokra-as.	3795	4	3590	5	95	5
Aravavuokra-asunto	3864	30	3419	31	89	33
Asumisoikeusasunto	3211	0,4	2044	0,3	64	0,5
Muu	3747	1,9	93	0,1	2,5	0,1
Asumistuen kuntaryhmä						
Helsinki	5457	24	4759	24	87	18
PKS + Ahvenanmaa	5810	13	5301	14	91	10
Keskisuuret kaupungit	3676	39	3127	39	85	44
Muut kunnat	3644	24	2839	22	78	28
Pienituloinen asuntokunta						
Kyllä	3793	70	3009	66	79	77
Ei	5578	30	5415	34	97	23
YHTEENSÄ	4195	100	100	100	85	100
	(N=196434)*	(824 Me)*	(N=191766)*	(697 Me)*		

Lähde: SISU-malli (rekisteriaineisto), omat laskelmat.

*: Simuloidut summat ja asuntokuntien määrä perusjoukossa. Otoksessa toimeentulotukea saavia = 29 485, asumiskustannusten korvausta saavia = 28 785

6 Muut asuinolot

6.1 Asunnon hallintaperuste

Asunnon hallintaperusteeseen liittyvä suurin puute on, ettei ole asuntoa. Edellä tehtyyt asumismenojen tarkastelut ja tässä luvussa tehtävät muiden asuinolojen tarkastelut perustuvat lähinnä EU-SILC- ja Tulonjakotilasto-aineistoihin, jotka koskevat asuntoväestöä. SISU-mallin rekisteriperusteisen pohja-aineiston avulla nähdään kuitenkin, että 7,4 prosenttia pienituloisista ja 1,4 prosenttia muista 18 vuotta täyttäneistä ei kuulu asuntoväestöön (pienituloisuusraja laskettu asuntoväestöstä). Ikäryhmittäin osuus on pienituloisten joukossa 6,9 prosenttia 18-34-vuotiaista, 8,3 prosenttia 35-64-vuotiaista ja 6,9 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä. Muiden kuin pienituloisten keskuudessa vastaavat osuudet ovat 0,8 prosenttia, 0,7 prosenttia ja 3,8 prosenttia. Näissä osuuksissa on mukana myös laitosväestö, ja luvussa 6 tarkastellaankin lähemmin, missä määrin kyse näyttäisi olevan asunnottomuudesta.

Suurin asunnon hallintaperusteeseen liittyvä ero *asuntoväestössä* pienituloisten ja muun väestön välillä on velkaisessa omistusasunnossa asuvien osuudessa (Taulukko 18). Pienituloisilla tämä osuus on selvästi pienempi: kahdessa nuoremmassa ikäryhmässä noin puolet muusta väestöstä asuu velkaisissa omistusasunnoissa, mutta pienituloisilla osuus on vain runsaan kymmenyksen luokkaa. Velattomassa omistusasunnossa asuvien osuus on sen sijaan kaikissa ikäryhmissä pienituloisilla lähellä muun väestön tasoa. Velkaisissa omistusasunnoissa asuvat ovatkin koko väestössä suurituloisin ryhmä (lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat). Pienituloisilla velkaiset omistusasunnot ovat muuta väestöä korostuneemmin yhden asunnon pientaloja ja ne sijaitsevat useammin taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa kaupunkien sijaan (lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat). Velattomassa omistusasunnossa asuvien joukossa nämä erot pienituloisten ja muiden välillä ovat pienempiä.

Kahdessa nuoremmassa ikäryhmässä enemmistö pienituloisista asuu vuokra-asunnossa. Nuorimmassa ikäryhmässä on kyse erityisesti vapaiden markkinoiden vuokra-asunnoista ja opiskelija-asunnoista, kun taas keski-ikäisillä pienituloisilla kuntien vuokra-asunnot ovat yleisin vuokra-asumisen muoto. Vanhimmassa ikäryhmässä pienituloiset poikkeavat vähiten muusta väestöstä asunnon hallintaperusteen osalta. Selvä enemmistö heistä asuu omistusasunnossa.

Taulukko 18. Asunnon hallintaperuste pienituloisuuden ja iän mukaan, %.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Omistusasunto, ei asuntolainaa	7	30	69	34	10	34	74	37
Omistusasunto, asuntolainaa	11	13	4	10	48	49	11	41
Vuokra-asunto								
vapailta markkinoilta	34	15	8	19	21	6	3	9
kunnalta	12	25	10	16	7	5	5	5
yleishyödylliseltä yhteisöltä	9	7	1	6	3	2	2	3
opiskelija-asuntojen ylläpitäjältä	17	1	0	6	4	0	0	1
toiselta kotitaloudelta ilmaiseksi tai...*	9	4	4	5	2	1	2	2
työsuhteen perusteella tai muualta	2	2	1	2	2	2	1	2
Asumisoikeusasunto	0	2	0	1	2	2	1	1
Muu	1	1	4	2	0	0	2	0
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Lähteet: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Toiselta kotitaloudelta ilmaiseksi tai selvästi käypää vuokraa halvemmalla.

Talotyyppien osalta pienituloiset eroavat muusta väestöstä siten, että kerrostalossa asuminen on yleisempää ja yhden asunnon pientalossa asuminen harvinaisempaa kuin muussa väestössä. Pienituloisista 53 prosenttia asuu kerrostalossa, kun muussa täysi-ikäisessä väestössä osuus on 34 prosenttia (Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat). Vastaavasti yhden asunnon pientaloissa asuu 30 prosenttia pienituloisista ja 46 prosenttia muista.

Asunnon hallintaperustetta voidaan tarkastella pienituloisuuden mukaan myös SISU-mallin pohja-aineistolla. Verrattaessa liitettä 4 taulukkoon 18 nähdään, että SISU-aineiston mukaan omistusasunnossa asuvien osuus asuntoväestön pienituloisista on kussakin ikäryhmässä 2-3 prosenttiyksikköä pienempi. Tämän voisi tulkita kuvastavan vastauskadon vaikutusta Tulonjakotilastoon: kadon vuoksi huono-osaisimpia pienituloisia olisi vastaajajoukossa vähemmän kuin koko väestössä. Vuoden 2012 Tulonjakotilastossa osuudet ovat kuitenkin nuorimmassa ja vanhimmassa ikäryhmässä lähempänä SISU-rekisteriaineiston lukuja (jotka ovat vuodelta 2012), ja ainoastaan keskimässä ikäryhmässä Tulonjakotilaston mukaan omistusasuminen on yleisempää. Tämän vertailun perusteella ei siis ole selvää, liioitteleeko Tulonjakotilasto systemaattisesti omistusasujien osuutta pienituloisilla, vai johtuvatko erot otantasattumasta tai eroista tulojen mittauksessa. Luvut ovat joka tapauksessa lähellä toisiaan.

Koko 18 vuotta täyttäneessä väestössä tulojakauman vertailu eri hallintaperusteiden välillä osoittaa, että eri vuokrasektorien välillä ei ole suurta eroa ekvivalenttien tulojen tasossa (lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat). Tulojakauma painottuu selvimmin pienituloisiin kuntien vuokra-asuntojen asukkailla, joista 23 prosenttia kuului vuonna 2011 alimpaan tulodesiiliin ja 77 prosentilla tulotaso oli alle mediaanitulon. Yleishyödyllisten yhteisöjen vuokralaisilla tulot olivat hiukan suuremmat (20 % alimmassa desiilissä, 74 % alle mediaanin), ja vapaiden markkinoiden vuokra-asujat painoutuivat vuokralaisista kaikkein vähiten pienituloisiin (19 % ja 69 %). Vähiten pienituloisia oli velkaisissa omistusasunnoissa asuvien joukossa (3 % ja 30 %) ja velattomissa omistusasunnoissa tulojakauma oli lähellä koko väestön jakaamaa (10 % ja 52 %). Vuokrasektorien väliset erot tulojakaumassa olivat selvimmät keski-ikäisillä.

Erojen pienuus vuokrasektorien välillä liittyy eroihin suurimpien kaupunkien ja muun maan välillä. Erot ovat selvimmät ”muissa suurissa yliopistokaupungeissa”, joissa 20 prosenttia vapaiden markkinoiden vuokra-asujista ja 37 prosenttia kuntien vuokra-asujista kuului alimpaan tulodesiiliin. Myös pääkaupunkiseudulla erot ovat selvät, mutta pääkaupunkiseudun korkeamman tulotason vuoksi alimpaan tulodesiiliin kuuluminen on harvinaista. Tarkasteltaessa sen sijaan esimerkiksi kolmeen alimpaan tulodesiiliin kuuluvien osuutta, havaitaan tämän olevan pääkaupunkiseudulla vapaiden markkinoiden vuokralaisilla 24 prosenttia ja kuntien vuokralaisilla 42 prosenttia. Muissa kuntatyypeissä ei ole selviä eroja eri vuokrasektorien asukkaiden tulojakaumassa, ei myöskään vertailtaessa mediaanituloja eri vuokrasektoreilla (jolloin pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa yliopistokaupungeissa ilmenee merkitseviä eroja, jotka ovat otoksessa selvästi suurempia kuin muissa kuntatyypeissä). Ara-rajoitusten merkitys onkin ollut suurin juuri pääkaupunkiseudulla ja muissa suuremmissa keskuksissa, joissa ara-vuokrat ovat olleet selvästi markkinavuokria alemmat (Ympäristöministeriö 2011; 2015).

Pienituloisista 2,1 prosenttia katsoo, että heidän kotitaloutensa on jostain pakottavasta syystä muutettava pois nykyisestä asunnosta seuraavan puolen vuoden aikana, muista näin katsoo 0,6 prosenttia (lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat). Pienituloiset eroavat muista nuorimpien (3,1 % vs. 0,6 %) ja keski-ikäisten (2,1 % vs. 0,6 %) osalta, ei vanhimmassa ikäryhmässä. Pienituloisten keskuudessa tämä ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä asunnon hallintaperusteeseen, mutta koko täysi-ikäisessä väestössä yhteys on merkitsevä: vuokralaiset ja ne, jotka eivät maksa asumisestaan, katsovat useammin kokevansa tällaista pakkoa muuttoon.

6.2 Asumisen ahtaus

Asumisen ahtautta mitataan yleensä suhteuttamalla asunnossa asuvien henkilöiden määrä joko asunnon huonelukuun tai pinta-alaan. Tässä käytetään kumpaakin tapaa. Tavanomaisen huonelulukriteerin mukaan ahdasta asumista on se, että henkilöitä on enemmän kuin huoneita, jolloin yksin asuva ei voi määrittäytyä ahtaasti asuvaksi. Yksin asuvat ovat kuitenkin suuri joukko pienituloisista. Tämän vuoksi tässä käytetään myös EU-SILC-aineistossa sovellettua ahtaussmittaria, jonka lähtökohtana ovat Reijon (2013) mukaan

”asuintilan käytettävyys arjen toimintoihin sekä kotitalouden rakenteesta johtuvat yksityisyyden ja erillisyyden tarpeet”. Mittari muodostetaan suhteuttamalla kotitalouden asuinkäytössä oleva huonemäärä ”sen tarvitsemaan” huonemäärään, joka määritellään kotitalouden rakenteen (ikä, sukupuoli, perhesuhteet) perusteella.²² Myös ne yksin asuvat, jotka asuvat ilman erillistä keittiötä keittokomerolla tai keittosyvennyksellä varustetussa yksiössä, asuvat tämän mittarin mukaan ahtaasti (Eurostat 2015b).

Pienituloisilla on pienemmät asunnot kuin ei-pienituloisilla: heillä on asunnossaan keskimäärin 3,1 huonetta (kun keittiöt lasketaan huoneiksi) ja 69 neliometriä asuinpinta-alaa, kun vastaavat luvut muilla ovat 4,2 huonetta ja 103 neliometriä (Taulukko 19). Suhteutettaessa neliömäärä kotitalouden kokoon pienituloiset eivät juurikaan erotu ahtaammin asuvana ryhmänä, mutta nuorimpien ja keski-ikäisten joukossa pienituloisilla on hieman muita yleisempää, että kotitaloudessa on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti. Erityisesti keski-ikäisten joukossa pienituloiset myös kokevat asuntonsa hieman yleisemmin ahtaaksi kuin ei-pienituloiset. Selvemmin eroa näkyy kuitenkin lähinnä EU-SILC-mittarilla, jonka perusteella ahtaasti asuminen on selvästi yleisempää pienituloisilla. Tällä mittarilla myös 65 vuotta täyttäneet pienituloiset asuvat ahtaammin kuin muut tämänikäiset.²³

Pienituloisten keskuudessa keski-ikäisillä on asuinneliöillä mitaten suurimmat asunnot. Nuorimmat erottuvat sekä neliöillä että huoneluvulla mitattuna pienimmillä asunnoilla. Useimmilla varsinaisilla ahtaustmittareilla (asuinneliöt henkilöä kohti, koettu ahtausta, EU-SILC-ahtausta) kuitenkin ahtaammin pienituloisten keskuudessa asuvat nuorimmat ja väljimmin vanhimmat. Vanhimpien pienituloisten keskuudessa ahtaasti asumista ei juuri ole, kun ahtauden kriteerinä käytetään yli yhtä henkilöä per huone.

Taulukko 19. Asunnon koko ja asumisahtausta pienituloisuuden ja iän mukaan.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Asunnon pinta-ala, neliometriä (ka)	59	78	70	69	90	112	93	103
Asuinneliöitä henkilöä kohti (ka)	32	45	60	45	35	47	56	46
Huoneiden määrä (ka)*	2,7	3,4	3,2	3,1	3,9	4,5	4,0	4,2
Yli 1 henkilö per huone, %*	9	7	0	5	6	3	0	3
EU-SILC-ahtausta	30	19	9	19	7	3	3	4
Kokee asuntonsa ahtaaksi, %	20	13	4	13	16	9	4	10

Lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat.

* Myös keittiöt lasketaan tässä huoneeksi.

SISU-aineiston mukaan pienituloisten asumisahtausta ei poikkea juurikaan muun väestön asumisahtaudesta mitattaessa ahtausta yli yksi henkilö per huone –kriteerillä (kun keittiötä ei lasketa huoneeksi) (Liite 4). SISU-aineiston mukaan 35 vuotta täyttäneillä pienituloisilla on muutama neliometri vähemmän asuinpinta-alaa käytössään kuin EU-SILC-aineiston mukaan, mikä saattaa olla seuraus EU-SILC-aineistoon vaikuttavasta vastauskadosta tai eri tulokäsitteistä. Ero ei selity aineistojen liittymisellä eri vuosiin, sillä ero on hieman selvempi verrattaessa SISU-tuloksia vuoden 2012 Tulonjakotilastoon.

²² Ahdas asuminen: alle huone kotitaloutta kohden tai alle huone pariskuntaa kohden tai alle huone vähintään 18-v. henkilöä kohden, joka ei ole parisuhteessa tai alle huone kahta 12–17-v. samaa sukupuolta olevaa lasta kohden tai alle kaksi huonetta kahta 12–17-v. eri sukupuolta olevaa lasta kohden tai alle huone kahta alle 12-v. lasta kohden (Reijo 2013).

²³ Mikäli kriteerin ”Yli 1 henkilö per huone” täyttymistä tarkastellaan vähintään kahden henkilön kotitalouksissa, havaitaan selvä ero alle 65-vuotiailla pienituloisuuden mukaan: pienituloisista 16 prosenttia ja muista viisi prosenttia asuu ahtaasti. 65 vuotta täyttäneistä vähintään kahden hengen kotitalouksissa asuvista alle prosentti kummassakin ryhmässä asuu ahtaasti tämän kriteerin mukaan.

6.3 Asunnon varustetason ja asuttavuuden ongelmat

Niin pienituloisten kuin muunkin väestön yleisin asunnon varustetasoon tai asuttavuuteen liittyvä ongelma on taulukon 20 perusteella, että asuntoa ei saa kesällä riittävän viileäksi. Tässä ei ole eroa pienituloisuuden mukaan. Myös puutteelliset sähköt ja lämmityksen puute ovat yleisyydeltään samaa tasoa pienituloisilla ja muussa väestössä. Muita ongelmia pienituloisilla on yleisemmin. Pienituloisilla puuttuu hieman yleisemmin suihku tai kylpyamme ja sisä vessa, mutta nämä puutteet ovat pienituloisillakin hyvin harvinaisia. Jonkin verran yleisempiä ovat puutteet putkistoissa, asunnon pimeys ja kosteusongelmat. Kaikkein selvimmän pienituloiset eroavat muista asunnon riittämättömässä lämmössä talvisin ja pesukoneen puutteesta. Toisaalta kaikki tarkastellut puutteet koskevat vain pientä osaa pienituloisistakin. Pienituloisten keskuudessa ikäryhmien välillä on merkitseviä eroja asunnon lämmössä talvella ja viileydessä kesällä sekä kosteusongelmissa. Näitä ongelmia on vähemmän vanhimmilla pienituloisilla.

Edellä mainitut tulokset koskevat muuten myös ikäryhmittäisiä vertailuja pienituloisten ja muiden välillä, mutta vanhimmassa ikäryhmässä pimeys- ja kosteusongelmat eivät eroa pienituloisten ja muiden välillä ja lämmitys puuttuu useammin pienituloisilla. Alle 65-vuotiaat pienituloiset raportoivat vähintään kaksi tässä tarkastelluista ongelmista lähes kaksi kertaa niin yleisesti kuin muut vastaavanikäiset, 65 vuotta täytäneillä ero pienituloisten ja muiden välillä on pienempi.

Taulukko 20. Asunnon varustetasoon liittyvien ongelmien yleisyys pienituloisuuden ja iän mukaan, %.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Puutteelliset sähköt	12	12	8	11	12	11	9	11
Puutteelliset putket	9	8	5	7	6	4	3	4
Ei lämmitystä	1	3	2	2	1	2	1	2
Ei riittävän lämmin talvella	21	15	11	16	10	7	6	7
Ei riittävän viileä kesällä	31	25	22	26	28	23	23	24
Liian pimeä	7	8	7	7	4	5	6	5
Kosteusongelmia	8	11	4	8	5	6	5	5
Ei suihkua eikä kylpyammetta	4	5	3	4	1	1	1	1
Ei sisä vessaa	4	4	3	4	1	1	1	1
Ei pesukonetta	12	9	11	10	3	2	4	2
<i>Vähintään kaksi ongelmaa</i>	<i>30</i>	<i>25</i>	<i>18</i>	<i>25</i>	<i>17</i>	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>14</i>

Lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat.

Kysyttäessä tyytyväisyyttä asuntoon yleisesti ottaen pienituloisista yhdeksän prosenttia ja muista kuusi prosenttia ilmaisee olevansa (melko tai erittäin) tyytymätön (lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat). Vanhimmassa ikäryhmässä tässä ei ole eroa pienituloisuuden mukaan (4 % tyytymättömiä), mutta keski-ikäisissä (11 % vs. 5 %) ja nuorimmissa (12 % vs. 8 %) pienituloiset ovat tyytymättömpiä.

6.4 Asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvät ongelmat

Asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvät ongelmat erottelevat vain vähän pienituloisia muusta väestöstä (Taulukko 21).²⁴ Kokonaisuutena katsoen pienituloiset kärsivät hieman enemmän melus-

²⁴ Palvelujen saavutettavuuden osalta ongelmia kokevien osuus raportoidaan taulukossa 21 samaan tapaan kuin muut indikaattorit eli osuutena koko pienituloisesta tai muusta väestöstä eikä vain niistä, jotka ovat kokeneet tarvitsevansa kyseistä palvelua.

ta, rikollisuudesta, väkivallasta ja ilkivallasta ja palvelujen (paitsi julkisen liikenteen) puutteellisesta saavutettavuudesta, mutta erot eivät ole suuria ja pienituloisistakin vain pieni vähemmistö raportoi näitä ongelmia.

Ikäryhmittäiset tulokset eroavat edellä mainitusta siten, että erot palvelujen saavutettavuudessa liittyvät erityisesti keski-ikäisiin. Vanhimmassakin ikäryhmässä ongelmia ruokakaupan, pankkipalvelujen ja julkisen liikenteen saavutettavuudessa koetaan enemmän pienituloisten keskuudessa. Nuorimmassa ikäryhmässä ainoa ero on, että julkisen liikenteen saavutettavuus on parempi pienituloisilla. Asuinympäristön ongelmista on eroja pienituloisten ja muiden välillä vain alle 65-vuotiailla. Pienituloiset eroavat ongelmien yleisyydessä ikäryhmittäin siten, että asuinympäristön ongelmia (paitsi saasteita) koetaan enemmän nuorempien keskuudessa ja saavutettavuusongelmia taas enemmän vanhempien keskuudessa.

Pienituloiset raportoivat kokonaisuutena ja kahdessa nuoremmassa ikäryhmässä muuta väestöä yleisemmin vähintään yhden taulukossa esitetyistä asuinympäristön ongelmista. Myös vähintään kahden saavutettavuusongelman raportointi on pienituloisilla kokonaisuutena sekä keski-ikäisillä pienituloisilla yleisempää kuin ei-pienituloisilla, mutta nuorimmassa ikäryhmässä pienituloisilla on vähemmän saavutettavuusongelmia kuin ei-pienituloisilla.

Taulukko 21. Asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvien ongelmien yleisyys pienituloisuuden ja iän mukaan, %.

	Pienituloiset				Muut			
	18– 34	35– 64	65+	Yht.	18– 34	35– 64	65+	Yht.
Melua naapureista tai ulkoa	28	18	8	18	18	13	10	14
Saasteet, likaisuus, haju ym.	8	10	8	9	8	9	9	9
Rikollisuus, väkivalta, ilkivalta	15	12	9	12	10	8	7	8
<i>Vähintään yksi yllä olevista</i>	<i>39</i>	<i>29</i>	<i>20</i>	<i>29</i>	<i>28</i>	<i>23</i>	<i>19</i>	<i>23</i>
Ruokakaupan saavutettavuus ¹	3	9	15	9	3	4	8	5
Pankkipalvelujen saavutettavuus ¹	6	16	17	13	7	9	13	9
Postipalvelujen saavutettavuus ¹	9	16	17	14	9	12	15	12
Julkisen liikenteen saavutettavuus ¹	12	24	24	20	19	24	18	22
Terveyspalvelujen saavutettavuus ¹	15	27	22	22	15	18	23	18
<i>Vähintään kaksi saavutettavuusongelmaa</i>	<i>9</i>	<i>22</i>	<i>22</i>	<i>18</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>19</i>	<i>15</i>

Lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat.

¹ Erittäin tai melko vaikeaa

Kysyttäessä vaikeuksista peruskoulun saavutettavuudessa tällaisia vaikeuksia raportoi 10 prosenttia niistä pienituloisista, joilla oli peruskouluikäisiä lapsia, ja kahdeksan prosenttia muista, eikä ero ole tilastollisesti merkitsevä, eli tässä suhteessa eroa ei ole pienituloisuuden mukaan.

6.5 Asuinolot taustatekijöiden mukaan alle 65-vuotiailla

Alle 65-vuotiaiden pienituloisten keskuudessa ilmeneviä eroja asuinoloissa kuvaa taulukko 22. Taustamuuttajat poikkeavat hieman asumismenorasitteen yhteydessä tarkastelluista taustatekijöistä, koska täysin samoja muuttujia ei ole käytössä EU-SILC- ja Tulonjakotilasto-aineistoissa. Pääasiallinen toiminta perustuu tässä tapauksessa vastaajan omaan ilmoitukseen vuoden 2011 lopun tilanteesta. Kotitaloustyyppisissä ”muu” vajeat puolet on tarkemmin yksilöimättömiä lapsiperheitä. Kaupunkimaisuuden sijaan käytössä on asuinkunnan asutustiheyttä kuvaava muuttuja, joka ei ole Suomen oloissa erityisen toimiva. Kaikki tiheästi asutut kunnat sijaitsevat Uudellamaalla ja muualla Etelä-Suomessa, keskimääräisen asukastiheyden kunnissa painottuu Länsi-Suomi, ja kaikki Pohjois- ja Itä-Suomen kunnat ovat harvaan asuttuja kuntia.

Kaikissa taulukossa 22 esitettävissä pienituloisten osaryhmissä omistusasuminen on vähäisempää ja ahtaasti asuminen yleisempää kuin vastaavissa ei-pienituloisten ryhmissä. Muiden indikaattorien osalta vaihtelee jonkin verran ryhmittäin, ilmeneekö pienituloisten ja muiden välillä eroa. Esimerkiksi hallintaperusteeltaan samantyyppisessä asunnossa asuvien välillä ei juuri ole eroja asuinympäristön ongelmissa tai palvelujen saavutettavuudessa, lukuun ottamatta velattomassa omistusasunnossa asuvia, joiden joukossa pienituloisilla on enemmän saavutettavuusongelmia. Samantyyppisellä alueella asuvien välillä ei puolestaan ole eroja palvelujen saavutettavuudessa pienituloisuuden mukaan. Sen sijaan varustetaso ja asuinympäristön ongelmat vaihtelevat pienituloisuuden mukaan myös samalla suuralueella asuvien tai samaan asutustiheyden kategoriaan kuuluvien keskuudessa. Työttömien keskuudessa pienituloisuusrajan alapuolella oleminen ei erottele varustetason, asuinympäristön tai palvelujen saavutettavuuden ongelmien suhteen.

Pienituloisten keskuudessa kaikki taustatekijät ovat yhteydessä hallintaperusteeseen.²⁵ Muussa kuin omistusasunnossa asuvat yleisimmin yksin asuvat, työttömät ja opiskelijat sekä Uudellamaalla ja muissa kuin harvaan asutuissa kunnissa asuvat. Myös asumisahtaus vaihtelee EU-SILC-indikaattorilla mitattuna kaikkien taustatekijöiden mukaan. Ahtaaimmin pienituloisista asuvat yksin asuvat ja yksinhuoltajat, opiskelijat, työkyvyttömät ja työlliset, Etelä-Suomessa ja tiheästi asutuissa kunnissa asuvat ja vuokralaiset. Varustetasossa on eroa vain pääasiallisen toiminnan ja hallintaperusteen mukaan: eniten puutteita on opiskelijoilla ja vuokra-asukkailla. Asuinympäristön ongelmat vaihtelevat muiden tekijöiden paitsi suuralueen mukaan: yleisimpiä nämä ongelmat ovat yksinhuoltajilla, opiskelijoilla, tiheästi asutuissa kunnissa ja muilla vuokralaisilla kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla. Palvelujen saavutettavuusongelmia on vähiten opiskelijoilla ja eniten harvaan asutuissa kunnissa ja velattomissa omistusasunnoissa asuvilla.

Asunnon hallintaperusteen vaihtelusta kaupunkimaisuuden mukaan saadaan tarkempaa tietoa Tulonjakotilaston avulla. Muussa kuin omistusasunnossa asuvien osuus 18-64-vuotiaista pienituloisista on sitä suurempi, mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä on kyse: osuus vaihtelee maaseutumaiden kuntien 43 prosentista pääkaupunkiseudun ja sen ulkopuolisten suurten yliopistokaupunkien 85 prosenttiin. Aiemmin havaittu velattomissa omistusasunnoissa asuvien lähes yhtä suuri osuus pienituloisilla kuin muilla koskee alle 65-vuotiailla lähinnä maaseutumaisissa kunnissa asuvia. Suuremmissa kaupungeissa velattomissa omistusasunnoissa asuu 9-12 prosenttia pienituloisista alle 65-vuotiaista mutta 19-20 prosenttia muista.

Testasimme erikseen, eroavatko ”muissa vuokra-asunnoissa” asuvat vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvista asuinympäristön ongelmien suhteen. Tulos on, että muissa kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat kokevat (tilastollisesti merkitsevästi) yleisemmin asuinympäristöön liittyviä ongelmia kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat sekä pienituloisten että muiden keskuudessa. Ero on suurempi tiheästi asutuissa kunnissa kuin muualla: tiheästi asuttujen kuntien pienituloisten keskuudessa asuinympäristön ongelmia raportoi vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvista 30 prosenttia ja muissa vuokra-asunnoissa asuvista 54 prosenttia (merkitsevä ero), muissa kunnissa luvut ovat 36 ja 42 prosenttia, eikä ero ole näissä kunnissa merkitsevä.

Taulukon 22 perusteella voidaan sanoa, että pienituloisten keskuudessa yksin asuvat, yksinhuoltajat, opiskelijat, tiheästi asutuissa kunnissa asuvat ja vuokralaiset (erityisesti muissa kuin vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa) erottuvat selvimmin ryhminä, joissa on puutteita asuinoloissa (tai muuta kuin omistusasumista). Toisaalta palvelujen saavutettavuuden ongelmissa korostuvat toiset ryhmät. Tarkasteltaessa indikaattoreiden välisiä korrelaatioita ilmeneekin, että saavutettavuusongelmat vaihtelevat eri tavoin muiden ongelmien kanssa.²⁶ Saavutettavuusongelmat eroavat muista indikaattoreista maaseutumaisuudellaan: muita ongelmia (tai muuta kuin omistusasumista) ilmenee vähiten harvaan asutuissa kunnissa, mutta saavutettavuusongelmia eniten.

²⁵ Pienituloisten välisten erojen osalta testattiin vain kunkin taustamuuttujan ja asuinolindikaattorin välinen yhteys khi toiseen –testillä, ei muuttujaluokkien välisiä eroja.

²⁶ Pienituloisilla vahvin korrelaatio (0,22) on muulla kuin omistusasumisella asumisahtauden ja asuinympäristön ongelmien kanssa. Saavutettavuusongelmien kanssa muu kuin omistusasuminen korreloi negatiivisesti (-0,14), eli saavutettavuusongelmia on useammin omistusasunnoissa. Myös varustetasoon ja asuinympäristöön liittyvät ongelmat korreloivat keskenään tällä tasolla, mutta positiivisesti (0,14). Muut korrelaatiot ovat heikompia.

Taulukko 22. Muut asuinolot 18-64-vuotiailla taustatekijöiden mukaan.

	Muu kuin omistus- asunto, %	EU- SILC- ahtaus, %	Varuste- taso- ongelmia (≥2), %	Asuin- ympä- ristön ongelmia (≥1), %	Saavu- tetta- vuus- ongelmia (≥2), %	N (otos, painot- tamaton)
<i>Pienituloiset</i>						
Yksin asuva	77	34	30	36	14	571
Kaksi aikuista	73	5	27	33	17	341
Kaksi aikuista ja lapsia	51	16	25	28	20	444
Yksinhuoltajaperhe	68	30	22	43	10	123
Muu	29	23	24	6	16	95
Työllinen	48	17	21	28	19	503
Työtön	80	25	27	34	15	323
Opiskelija	87	31	34	40	7	383
Työkyvytön	66	27	30	35	23	174
Muu	49	17	24	27	20	191
Helsinki-Uusimaa	78	26	29	40	14	252
Etelä-Suomi	66	32	27	35	14	354
Länsi-Suomi	72	22	28	33	17	456
Pohjois- ja Itä-Suomi	62	19	27	29	18	512
Tiheästi asuttu kunta	85	32	33	42	11	254
Keskimääräinen asukastiheys	85	25	26	37	10	240
Harvaan asuttu kunta	58	21	26	29	19	1080
Omistusasunto, ei asuntolainaa		9	26	16	28	386
Omistusasunto, asuntolainaa		12	17	20	17	274
Markkinavuokra-asunto		35	29	34	10	339
Muu vuokra-asunto		29	31	45	13	527
Ei maksa asumisestaan		15	25	32	20	48

(jatkuu)

(jatkuu)

	Muu kuin omistus- asunto, %	EU- SILC- ahtaus, %	Varuste- taso- ongelmia (≥2), %	Asuin- ympä- ristön ongelmia (≥1), %	Saavu- tetta- vuus- ongelmia (≥2), %	N (otos, painot- tamaton)
<i>Muut kuin pienituloiset</i>						
Yksin asuva	45	14	19	30	11	1109
Kaksi aikuista	27	2	13	25	13	5017
Kaksi aikuista ja lapsia	15	3	14	22	15	6123
Yksinhuoltajaperhe	44	7	22	30	17	363
Muu	15	3	14	18	18	1591
Työllinen	23	4	14	23	13	10264
Työtön	34	6	21	28	16	710
Opiskelija	45	6	19	32	15	1046
Työkyvytön	30	7	17	28	19	761
Muu	17	2	12	22	14	1422
Helsinki-Uusimaa	34	7	19	28	14	3993
Etelä-Suomi	23	2	16	23	14	3056
Länsi-Suomi	20	2	10	22	14	3790
Pohjois- ja Itä-Suomi	19	4	12	22	15	3364
Tiheästi asuttu kunta	40	8	21	32	10	3367
Keskimääräinen asukastiheys	27	3	11	23	12	1890
Harvaan asuttu kunta	16	3	12	20	17	8946
Omistusasunto, ei asuntolainaa		2	11	18	17	4852
Omistusasunto, asuntolainaa		2	12	20	14	6994
Markkinavuokra-asunto		14	24	36	10	1110
Muu vuokra-asunto		9	22	44	11	1179
Ei maksa asumisestaan		3	13	7	23	68

Lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat.

Tarkastelimme taustatekijöiden yhteyttä pienituloisten asuinoloihin myös logistisen regression keinoin (Liite 5), jolloin taustatekijät voitiin ottaa huomioon yhtäaikaaisesti. Tässä analyysissä havaittiin, että 18-64-vuotiaiden pienituloisten keskuudessa nuorempi ikä on yhteydessä muuhun kuin omistusasumiseen ja myös ahtaasti asumiseen ja asuinympäristöön liittyviin ongelmiin. Toisaalta vanhempi ikä ennustaa suurempia ongelmia palvelujen saavutettavuudessa. Sukupuoli on tässä tapauksessa yhteydessä ainoastaan asumis-ah- tauteen siten, että miehet asuvat ahtaammin. Yksin asuvat erottuvat vähemmällä omistusasumisella ja suu- remmalla asumisahtaudella. Muut kuin vuoden lopussa työllisenä olleet asuvat työllisiä vähemmän omis- tusasunnoissa. Tiheämmin asutuissa kunnissa asutaan vähemmän omistusasunnoissa ja ahtaammin kuin harvaan asutuissa kunnissa. Vuokralaiset asuvat ahtaammin kuin omistusasujat ja heillä on enemmän asuin- ympäristöön liittyviä ongelmia. Palvelujen saavutettavuudessa toisaalta velattomissa omistusasunnois- sa asujilla on eniten ongelmia. Mikään käytetyistä taustatekijöistä ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhtey- dessä asunnon varustetason ongelmiin, kun ne ovat selittäjinä yhtäaikaisesti.

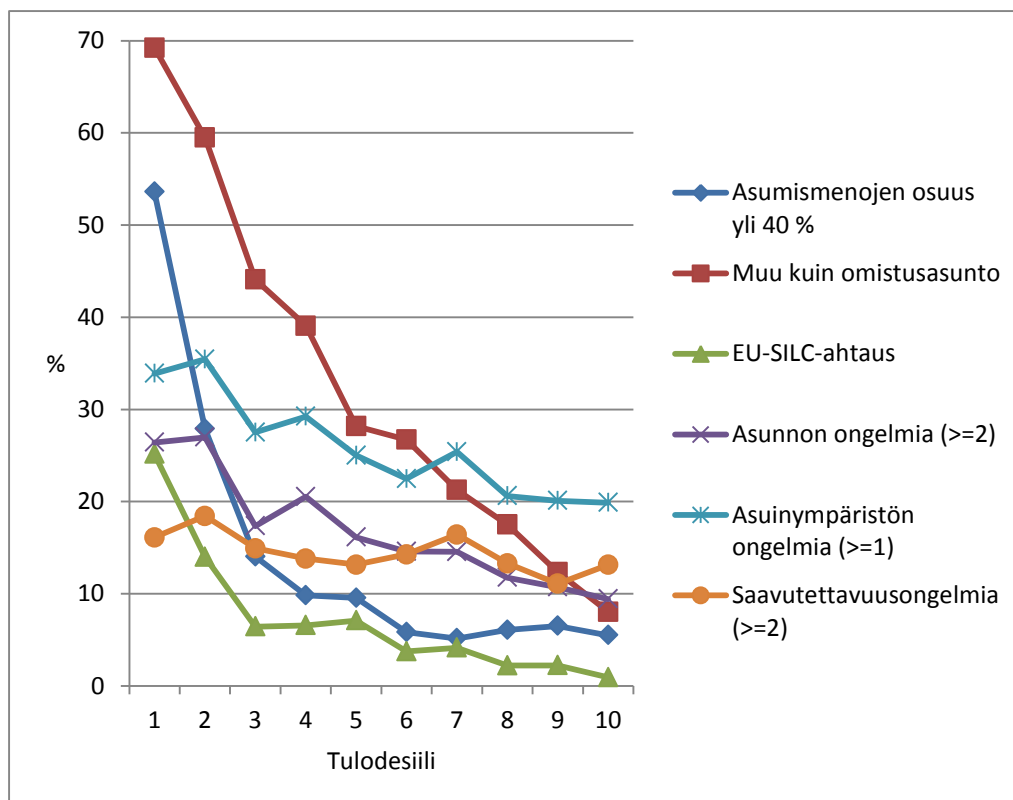
EU-SILC-aineiston avulla voidaan tarkastella suuntaa-antavasti maahanmuuttajien asuinoloja. Selvitettäessä taulukon 22 indikaattoreiden vaihtelua Suomen ulkopuolella syntyneiden keskuudessa ilmenee, että pienituloisuus erottelee ulkomailla syntyneitä omistusasumisen ja asumisahtauden mukaan: omistusasuminen on yleisempää ja ahtaus vähäisempää muilla kuin pienituloisilla. Muissa indikaattoreissa ei ole merkitseviä eroja pienituloisuuden mukaan. Sekä pienituloisten että muiden keskuudessa ulkomailla syntyneet asuvat harvemmin omistusasunnossa. Asumisahtaudessa ulkomailla syntyneet eivät eroa tämän aineiston perusteella Suomessa syntyneistä pienituloisten eikä muiden keskuudessa. Muiden kuin pienituloisten keskuudessa ulkomailla syntyneet raportoivat enemmän asuin ympäristön ongelmia kuin suomalaissyntyiset. Lisättäessä syntymämaatieto edellä mainittuihin logistisen regression malleihin Suomen ulkopuolella syntyminen ennustaa voimakkaasti muuta kuin omistusasumista. Lisäksi tämä syntyperä on yhteydessä vähäisempiin asunnon varustetasoon ongelmiin ja EU-maissa syntyneiden osalta vähäisempiin palvelujen saavutettavuuden ongelmiin.

Selvitimme SISU-rekisteriaineiston avulla myös 18-64-vuotiaiden pienituloisten keskuudessa työkyvyttömyyseläkkeen ja vammaistuen (pl. ruokavaliokorvaus) saamisen yhteyttä asuntoväestön ulkopuolisuuteen sekä asuntoväestössä omistusasumiseen ja asumisen ahtauteen (yli yksi henkilö per huone, kun keittiötä ei lasketa huoneeksi). Logistisella regressiolla ikävakioituja yhteyksiä tarkasteltaessa ilmeni, että työkyvyttömyyseläkettä saaneet ovat useammin asuntoväestön ulkopuolisia, ja asuntoväestössä he ovat harvemmin omistusasujia ja harvemmin ahtaasti asuvia kuin muut pienituloiset. Vammaistuen saajat puolestaan ovat useammin asuntoväestön ulkopuolisia ja harvemmin ahtaasti asuvia kuin muut pienituloiset.²⁷ Vastaavasuuntaiset yhteydet havaitaan myös tarkasteltaessa kaikkia 18-64-vuotiaita. Vammaistuen saaminen ei ole SISU-aineiston perusteella 18-64-vuotiailla yhteydessä pienituloisuuteen (pienituloisuus 17,2 % tuen saajilla ja 16,6 % muilla), mutta työkyvyttömyys on (27,5 % ja 15,7 %).

Kuviossa 4 tarkastellaan, missä määrin asuinolojen erot pienituloisten ja muiden välillä liittyvät juuri pienituloisuuteen ja missä määrin erot ovat yleisempiä tulotason mukaisia eroja. Valikoidut asuinoloiden indikaattorit esitetään siinä kullekin tulodesiilille. Kuvioista nähdään, että vahvimmassa yhteydessä tulotasoon on asunnon hallintaperuste: mitä pienemmät tulot, sitä todennäköisemmin henkilö asuu muussa kuin omistusasunnossa. Ero alimman ja ylimmän desiilin välillä on prosenttiyksikköinä suurin tämän indikaattorin osalta. Tämä yhteys on varsin lineaarinen, eli kyse ei ole vain pienituloisten erosta kaikkiin muihin. Myös asunnon varustetasoon ja asuin ympäristöön liittyvät ongelmat ovat melko lineaarisesti yhteydessä tulotasoon siten, että suurempituloisilla on vähemmän ongelmia, mutta nämä yhteydet ovat selvästi heikompia kuin asunnon hallintaperusteen ja tulotason välinen yhteys. Palvelujen saavutettavuuteen liittyvät ongelmat puolestaan ovat vain heikosti yhteydessä tulotasoon. Sen sijaan suuri asumismenorasite ja EU-SILC-mittarilla mitattu asumisen ahtaus erottavat nimenomaan pienituloiset muista, eli näiden indikaattorien yhteys tulotasoon on tällä tavoin mitattuna epälineaarinen.

Asunnon varustetasoon, asuin ympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvät ongelmat ovat samanlaisessa heikossa yhteydessä tulodesiiliin myös tarkasteltaessa pelkästään tiheästi asuttuja kuntia. Saavutettavuusongelmat eivät tällöin juurikaan ole yhteydessä tuloihin. Kuvion 4 havainnot näiden ongelmien melko heikosta yhteydestä tuloihin eivät siis johdu siitä, että maaseutumaisemmillä alueilla asuvien keskuudessa vallitsevat yhteydet olisivat täysin erilaisia kuin kaupunkiympäristöissä.

²⁷ Odds ratio –kertoimet logistisessa regressiossa työkyvyttömyyseläkettä saaneilla: asuntoväestön ulkopuolisuus 2,71, ja asuntoväestössä omistusasuminen 0,58, ahtaus 0,37. Vammaistuen saajilla: asuntoväestön ulkopuolisuus 2,11, ahtaus 0,63.

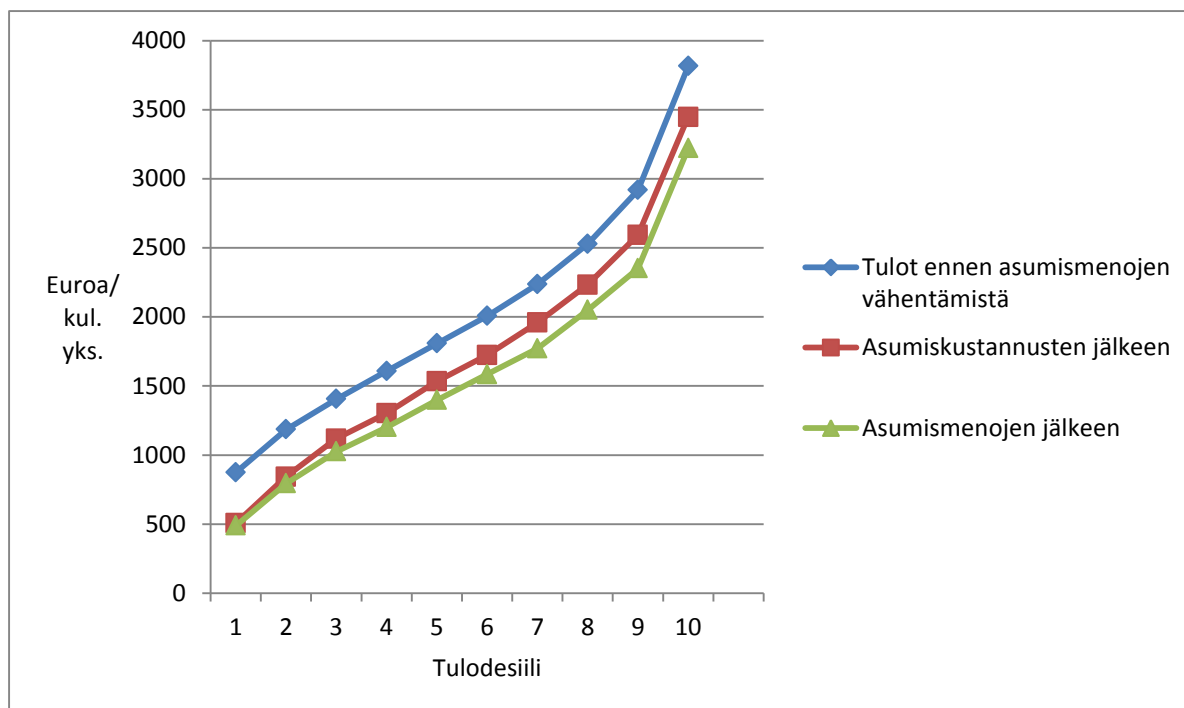

Lähde: EU-SILC 2012 ja Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Käytettävissä olevien ekvivalenttien rahatulojen desiili.

Kuvio 4. Asuinolojen indikaattoreita 18-64-vuotiailla tulodesiilin mukaan.*

Kuviossa 5 tarkastellaan vastaavaan tapaan tulodesiileittäin, minkä verran käytettävissä olevia ekvivalentteja rahatuloja jää 18-64-vuotiaiden kotitalouksissa jäljelle asumiskustannusten ja asumismenojen vähentämisen jälkeen. Mitä suuremmista tuloista on kyse, sitä enemmän euromääräisesti kotitaloudet maksavat lainanlyhennyksiä tai rahoitusvastikkeita. Asumiskustannukset sen sijaan eivät kulutusyksikköä kohti laskettuna juurikaan eroa pieni- ja suurituloisilla. Ylipäänsä erot kulutusyksikkökohtaisissa asumismenoissa ovat melko pienet tulodesiilien välillä. Näitä eroja ei suoraan näe kuviossa 5. Seitsemänteen desiiliin asti kulutusyksikkökohtaiset asumismenot kasvavat melko vähän, alimman desiilin 345 eurosta 472 euroon, mutta kaikkein suurituloisimmilla ne poikkeavat enemmän, suurituloisimmassa kymmenyksessä mediaaniasumismenot ovat 667 euroa (Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat).

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Käytettävissä olevien ekvivalenttien rahatulujen desiili.

Kuvio 5. Kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot kuukaudessa kulutusyksikköä kohti 18-64-vuotiailla vuonna 2011 tulodesiilin mukaan ennen asumismenojen vähentämistä, asumiskustannusten vähentämisen jälkeen ja asumismenojen vähentämisen jälkeen, mediaanit.*

6.6 Asuinolot taustatekijöiden mukaan 65 vuotta täyttäneillä

Taulukossa 23 esitetään taustatekijöiden mukaan, missä määrin 65 vuotta täyttäneillä ilmenee pienituloisten ja muiden välillä eroja asuinoloissa, ja millaisia eroja on pienituloisten välillä. Taulukossa on indikaattorina myös suuri (yli 40 prosentin) asumismenorasite, koska tällä tarkkuudella taustatekijät oli mahdollista muodostaa samalla tavalla Tulonjakotilastossa ja EU-SILC-aineistossa.

Pienituloisten ja muiden välillä on eroa lähinnä asumismenorasitteessa, asunnon hallintaperusteessa ja ahtaasti asumisessa. Taustatekijöittäin tämä vaihtelee siten, että pienituloisten keskuudessa suurta asumismenorasitetta, muuta kuin omistusasumista ja ahtaasti asumista ilmenee muuta väestöä yleisemmin harvaan asutuissa kunnissa ja muilla kuin yksin asuvilla. Omistusasumista on lisäksi pienituloisilla muuta väestöä vähemmän Etelä-Suomen ulkopuolella. Pienituloiset erottuvat muusta väestöstä siis niissä ryhmissä ja aluetypeissa, joissa koko tämänikäisessä väestössä asutaan tyypillisesti pienen asumismenorasitteen omistusasunnossa ahtautta kokematta. Sen sijaan esimerkiksi yksin asuvien välillä ei ole 65 vuotta täyttäneessä väestössä eroja asuinoloissa pienituloisuuden mukaan, vaan indikaattorit ovat samalla tasolla sekä pienituloisilla että muilla yksin asuvilla.

Jonkin verran on eroja myös varustetasoon ja palvelujen saavutettavuuteen liittyen. Nämä erot ovat samansuuntaisia kuin edellä käsitellyillä indikaattoreilla. Pohjois- ja Itä-Suomessa tai harvaan asutuissa kunnissa ja omistusasunnossa asuvilla pienituloisilla on asunnon varustetasossa enemmän ongelmia kuin ei-pienituloisilla. Palvelujen saavutettavuudessa eroja pienituloisten ja muiden välillä ilmenee muilla kuin yksin asuvilla, harvaan asutuissa kunnissa ja omistusasunnoissa asuvilla. Asuinympäristön ongelmissa ei ole eroa pienituloisten ja muiden välillä.

Pienituloisten 65 vuotta täyttäneiden keskuudessa ei juurikaan ilmene eroja asuinoloissa taustatekijöiden mukaan. Tilastollisesti merkitseviä eroja ovat vain yksin asuvien muita suurempi asumismenorasite, yleisempi muussa kuin omistusasunnossa asuminen ja suurempi asumisahtaus sekä muussa kuin omistusasunnossa asuvien suurempi asumismenorasite ja asumisahtaus.

Taulukko 23. Asuinolot 65 vuotta täyttäneillä taustatekijöiden mukaan.

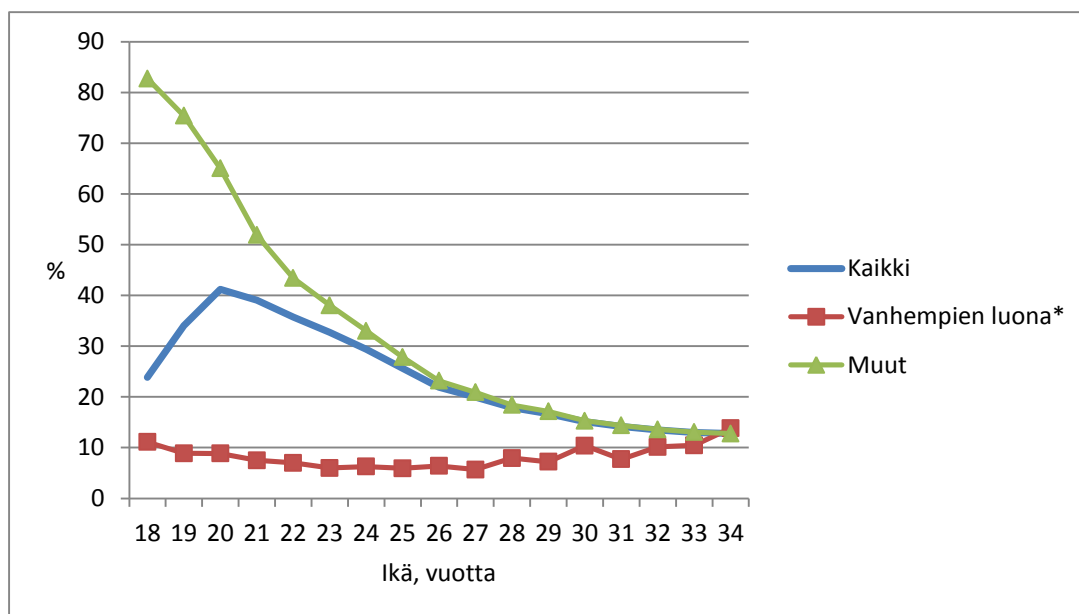
	Suuri asumis- meno- rasite, %	Muu kuin omistus- asunto, %	EU- SILC- ahtaus, %	Varuste- taso- ongelmia (>=2), %	Asuin- ympä- ristön ongelmia (>=1), %	Saavu- tetta- vuus- ongelmia (>=2), %	N (otos, painot- tamaton)
<i>Pienituloiset</i>							
Nainen	19	27	9	18	20	23	268
Mies	16	27	8	17	18	20	147
Yksin asuva	21	29	10	19	20	21	260
Muu	7	18	4	14	20	26	155
Etelä-Suomi	19	25	8	20	20	19	152
Länsi-Suomi	16	25	8	13	21	25	137
Pohjois- ja Itä-Suomi	18	31	10	22	18	23	126
Ei harvaan asuttu kunta	17	25	6	22	28	15	68
Harvaan asuttu kunta	18	27	9	17	17	24	347
Omistusasunto	12		4	17	19	25	313
Muu	33		22	22	22	16	102
<i>Muut</i>							
Nainen	10	18	3	14	21	20	1594
Mies	5	11	3	10	18	18	1632
Yksin asuva	18	28	7	19	25	22	499
Muu	4	9	1	9	17	17	2727
Etelä-Suomi	9	17	3	13	23	21	1528
Länsi-Suomi	5	11	2	10	16	17	865
Pohjois- ja Itä-Suomi	7	14	4	11	16	15	833
Ei harvaan asuttu kunta	10	17	3	14	27	19	1111
Harvaan asuttu kunta	7	14	3	11	15	18	2115
Omistusasunto	5		1	9	17	18	2885
Muu	26		12	27	30	25	341

Lähde: EU-SILC 2012 ja Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

6.7 Vanhempien luona asuminen ja opiskelija-asunnot alle 35-vuotiailla

Nuorten aikuisten asuinoloihin liittyy omia erityiskysymyksiään, joista seuraavaksi käsitellään lyhyesti vanhempien luota pois muuttamista ja opiskelija-asunnoissa asumista.

Alle 35-vuotiaiden ikäryhmässä pienituloisuus on vahvasti yhteydessä siihen, asuuko henkilö vielä vanhempiensa kanssa (Kuvio 6). Mitä nuoremmista on kyse, sitä todennäköisemmin muualla kuin vanhempien luona asuva on pienituloinen. Sen sijaan vanhempien kanssa asuvilla pienituloisuus on harvinaista. Pienituloisuuden huippu 20-21-vuotiaana liittyy siihen, että tässä iässä muutetaan yleisesti pois vanhempien luota. 18-vuotiaista 82 prosenttia on SISU-rekisteriaineiston mukaan asuntokuntansa viitehenkilön lapsia, mutta 20-vuotiailla osuus on enää 43 prosenttia ja 22-vuotiailla 21 prosenttia.²⁸

Lähde: SISU-rekisteriaineisto 2012, asuntoväestö, omat laskelmat. * Viitehenkilön lapsi.

Kuvio 6. Pienituloisten osuus iän ja vanhempien luona asumisen mukaan 18-34-vuotiailla vuonna 2012.

Selvittääksemme, missä määrin vanhempiensa luona asuvat nuoret aikuiset vaikuttavat 18-34-vuotiaita koskeviin tuloksiin vertailimme SISU-rekisteriaineistoa käyttäen asunnon hallintaperustetta ja ahtaasti asumista kotoa pois muuttaneiden ja kaikkien 18-34-vuotiaiden välillä (Liite 4). Tämän vertailun perusteella kotoa muuttaneilla pienituloisilla ahtaasti asuvien osuus on noin prosenttiyksikön pienempi kuin kaikilla 18-34-vuotiailla pienituloisilla, ja omistusasunnossa asuu kotoa pois muuttaneista pienituloisista noin kaksi prosenttiyksikköä pienempi osuus kuin koko ikäryhmän pienituloisista. Koko ikäryhmää koskevat tulokset eivät siis poikkea merkittävästi kotoa muuttaneiden tuloksista. Tätä selittää se, että ikäryhmä ulottuu pitkälle tavanomaisen muuttoian yli, ja toisaalta se, että ikäryhmän pienituloiset ovat 93-prosenttisesti juuri kotoa muuttaneita (muut kuin pienituloiset 78-prosenttisesti). Kotoa muuttaneiden erillistarkastelu osoittaa myös, että kotoa muuttaneet 18-34-vuotiaat pienituloiset asuvat omistusasunnossa selvästi yleisemmin (23 %) asumistuen kuntaryhmässä ”muut kunnat” (muualla kuin pääkaupunkiseudulla tai keskisuurissa kaupungeissa) kuin muissa kuntaryhmissä (kaikissa 8 %).

Tulonjakotilaston perusteella puolet (51 %) pienituloisista 18-34-vuotiaista on vuoden pääasiallisen toiminnan mukaan opiskelijoita, kun koko ikäryhmästä heidän osuutensa on neljännes. Koko ikäryhmästä 17 prosenttia on pienituloisia, mutta opiskelijoista 36 prosenttia. Samalla tasolla pienituloisuusaste on vä-

²⁸ Kotoa muuttamisen mittaaminen on tässä sikäli epätarkka, että sellainen vanhempiensa kanssa asuva lapsi, joka on esim. korkean tulotason vuoksi itse asuntokuntansa viitehenkilö, näkyy ”kotoa pois muuttaneena”.

hintään kuusi kuukautta vuoden aikana työttömänä olleilla (42 % pienituloisia), joita ikäryhmän pienituloisista on 18 prosenttia. Taulukosta 7 nähtiin, että opiskelijoilla asumismenorasite on suuri. Tarkempi pienituloisten 18-34-vuotiaiden analyysi osoittaa, että asumismenorasitteen mediaani on työttömillä samalla tasolla (44 %) kuin opiskelijoilla (43 %) eikä muillakaan kaukana tästä tasosta (työllisenä olleilla pienituloisilla 18-34-vuotiailla 39 %, muilla 35 %). Yli 40 prosentin asumismenorasite on 58 prosentilla ikäryhmän pienituloisista opiskelijoista, 69 prosentilla työttömistä ja 48 prosentilla työllisenä olleista, eivätkä opiskelijat eroa näistä kahdesta muusta suuremmasta ryhmästä tilastollisesti merkitsevästi tässä suhteessa. Opiskelijat siis painottuvat nuorimman ikäryhmän pienituloisissa, mutta asumismenorasitteen osalta he eivät juurikaan poikkea muista tämänikäisistä pienituloisista. Omistusasunnossa asuvien osuus on heillä pienituloisten keskuudessa samalla tasolla työttömien kanssa (opiskelijoista 11 %, työttömistä 10 % omistusasunnossa), mikä on koko ikäryhmän pienituloisten tasoa (17 %) alemmalla tasolla.

Pienituloisista 18-34-vuotiaista opiskelijoista 29 prosenttia asuu Tulonjakotilaston mukaan opiskelija-asunnoissa. Heillä on pienemmät kulutusyksikkökohtaiset asumismenot (mediaani = 335 eur) kuin vapaiden markkinoiden tai yleishyödyllisten yhteisöjen vuokralaisilla, mutta suuremmat asumismenot kuin velattomilla omistusasujilla tai niillä, jotka asuvat toiselta kotitaloudelta ilmaiseksi tai selvästi käypää vuokraa halvemmalla saadussa asunnossa (Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat). Viimeksi mainittujen asumismenot ovat pienituloisten 18-34-vuotiaiden keskuudessa pienemmät kuin muissa hallintaperusteissa velattomia omistusasuntoja lukuun ottamatta. Asumismenorasitteensa kokee suureksi 37 prosenttia opiskelija-asunnoissa asuvista pienituloisista, ja tässä he eroavat velattomissa omistusasunnoissa tai toiselta kotitaloudelta saadussa asunnossa asuvista, jotka kokevat rasitteen pienemmäksi. Keskimääräinen bruttomääräinen asumismenojen tulo-osuus (51 %) puolestaan on suurempi ja suurta asumismenojen tulo-osuutta ilmenee opiskelija-asunnoissa yleisemmin (35 prosentilla) kuin omistusasujilla ja toiselta kotitaloudelta ilmaiseksi tai selvästi käypää vuokraa halvemmalla saadussa asunnossa asuvilla. Asumismenojen jälkeen jäävät kulutusyksikkökohtaiset rahatulot ovat opiskelija-asunnoissa asuvilla kaikkein pienimmät 18-34-vuotiaiden pienituloisten keskuudessa (mediaani = 353 eur). Näin on myös ennen asumismenojen vähentämistä, joskin toiselta kotitaloudelta saadussa asunnossa asuvat ovat tässä suhteessa samalla tasolla.

7 Asunnottomuuden tavoittaminen rekisteriaineistolla

Tämän luvun tarkoitus on kaksiosainen. Tavoitteena on ensinnäkin kartoittaa SISU-aineiston soveltuvuutta asunnottomuuden tutkimiseen. Arvioimme tässä yhteydessä, miten hyvin aineiston asuntoväestön ulkopuolisuutta kuvaavat muuttajat sopivat asunnottomuuden tavoittamiseen. Luvun toisena tavoitteena on hyödyntää parasta ensimmäisessä vaiheessa löydettyä mittaustapaa ja kuvata sen avulla asunnottomien profiilia Suomessa vuoden 2012 lopussa. Näissä analyyseissä kiinnostuksen kohteena on erityisesti asunnottomuuden suhde tulotasoon, erilaisten sosiaalietuksien saamiseen sekä sosiodemografisiin tekijöihin.

7.1 Asunnottomuus kategoriat SISU-aineistossa ja väestörekisterissä

Tässä selvityksessä sovellettava asunnottomuuden määritelmä perustuu keskeisesti käytettävissä oleviin muuttujiin. Tavoittelemme kuitenkin pikemmin ARA:n asunnottomuustilaston käyttämää suppeaa asunnottomuuden määritelmää kuin laajaa kaikki ETHOS-typologian kategoriat sisältävää määritelmää (ks. luku 2).

SISU-aineiston asuntoväestö- ja laitosväestömuuttujien avulla aineiston henkilöt voidaan jakaa kolmeen ryhmään: 98 prosenttia aineiston kaiken ikäisistä henkilöistä (n=796 952) kuului vuoden 2012 lopussa asuntokuntaväestöön, 1,5 prosenttia laitosväestöön (n=11 919) ja 0,7 prosenttia (n=5689) ei kuulunut näistä ryhmistä kumpaankaan. Koko väestössä nämä osuudet tarkoittavat noin 5,3 miljoonaa asuntokuntaan kuuluvaa, 80 000 laitosväestöön kuuluvaa ja 40 000 asuntokunta- ja laitosväestön ulkopuolista henkilöä. Näiden ryhmien nimet ovat kuitenkin vielä varsin epätarkkoja kuvauksia todellisesta asumistilanteesta.

Aineistoon yhdistettiin väestörekisterin lisätietoja asumistilanteesta tarkemman tiedon saamiseksi. Näiden tietojen avulla 1,5 prosenttia SISU-rekisteriaineiston henkilöistä (lähinnä laitosväestöön kuuluvia SISU-aineiston mukaan) voidaan luokitella 12 ”asunnottomuusluokkaan”. Taulukko 24 osoittaa, että suuri osa näistä luokista ei liity suppean määritelmän mukaiseen asunnottomuuteen.

Taulukko 24. Väestörekisterin asunnottomuusluokkiin vuoden 2012 lopussa kuuluneiden henkilöiden määrät.

	Henkilöiden määrä	
	aineistossa	korotettuna koko väestöön
Vailla vakinaista asuntoa	3 833	25 540
Tietymättömissä olevat	1 208	8 050
Lähetystöissä ulkomailla	71	470
Tilapäisesti ulkomailla	1 213	8 080
Laivanpäällystö	53	350
Rangaistuslaitokset	194	1 290
Hoitolaitokset	5 119	34 100
Asevelvolliset	81	540
Opiskelun takia poissa	120	800
Sairaana muualla (ei hoitolaitoksessa)	323	2 150
Lyhytaikaisen työn takia poissa	52	350
Satunnaisesti poissa kotipaikkakunnalta	242	1 610
Yhteensä	12 509	83 340

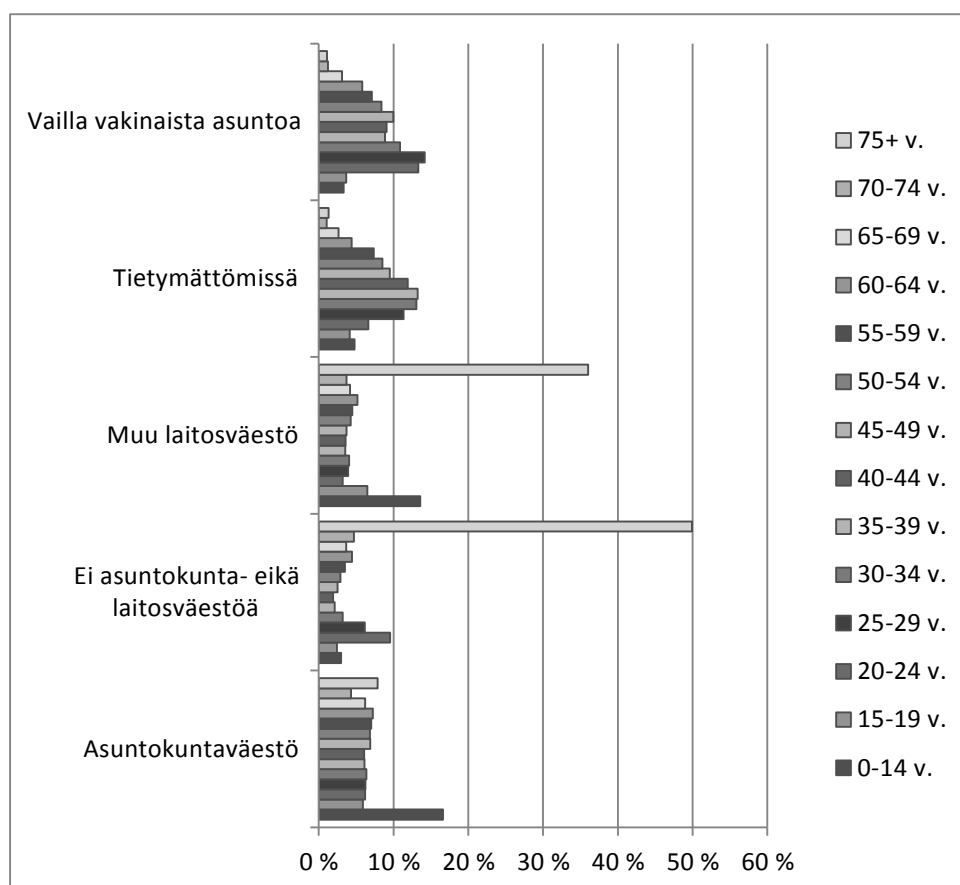
Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

Taulukon luokista vain kaksi näyttää olevan tarkastelumme kohteena olevan asunnottomuuden kannalta kiinnostavia: vailla vakinaista asuntoa ja tietymättömissä olevat. Henkilö siirtyy väestörekisterissä tietymät-

tömissä olevien ryhmään, jos hän ei ole tehnyt muuttoilmoitusta, mutta seuraava asuntoon muuttava henkilö sen sijaan tekee. Vailla vakinaista asuntoa olevien ryhmään henkilö siirtyy, jos hän kirjaa kyseisen statuksen itse muuttoilmoitukseen. (Kostiainen ja Laakso 2012, 43-44.) Taulukon muut luokat kuvaavat laitoksissa asuvia ihmisiä sekä ihmisiä, jotka asuvat tilapäisesti kotikuntansa ulkopuolella Suomessa tai ulkomailla.

Luokkiin vailla vakinaista asuntoa ja tietyttömissä olevat kuului aineistossa yhteensä 5041 ihmistä, mikä vastaa koko väestössä noin 34 000 henkilöä. He kaikki kuuluivat SISU-aineistossa laitosväestöön, eivätkä asunto- ja laitosväestön ulkopuolisiin, johon luokkien nimien perusteella heidän voisi luulla sijoituvan. He muodostivat SISU-aineiston laitosväestöstä 42 prosenttia eli huomattavan suuren osan.

Jos asunnottomat kuuluvat SISU-aineistossa laitosväestöön, herää kysymys, keitä asuntokunta- ja laitosväestön ulkopuoliset ihmiset ovat. Kuvio 7 havainnollistaa tätä. Se kuvaa henkilöiden ikäjakaumia viidessä henkilöryhmässä: kahdessa väestörekisterin asunnottomuusluokassa (vailla vakinaista asuntoa ja tietyttömissä olevat), SISU-aineiston asuntokunta- ja laitosväestön ulkopuolisessa ryhmässä, SISU-aineiston muun laitosväestön joukossa (muut kuin väestörekisterin vailla vakinaista asuntoa ja tietyttömissä olevien luokkiin kuuluvat) sekä SISU-aineiston asuntokuntaväestössä.

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

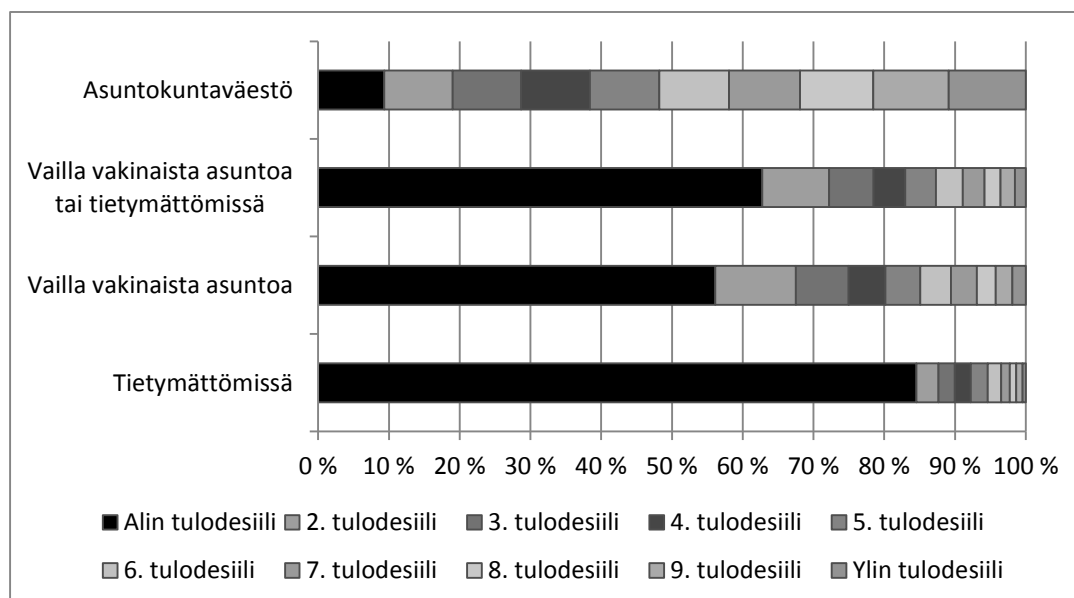
Kuvio 7. Ikäjakauma neljässä asuntokuntaväestön ulkopuolisessa ryhmässä sekä asuntokuntaväestössä.

Kuvion mukaan yli 75-vuotiaat korostuvat selvästi sekä muun laitosväestön että asuntokunta- ja laitosväestön ulkopuolisten joukossa, mutta ei muissa ryhmissä. Koska ikääntyneiden tiedetään korostuvan vastavasti laitoshoidon asiakkaina, ja asunnottomien keskuudessa yli 75-vuotiaiden osuuden taas ei muun kirjallisuuden valossa tiedetä korostuvan, tulos viittaa siihen, että nimenomaan nämä kaksi ryhmää sisältävät paljon laitosasujia. Nämä havainnot on tärkeää ottaa huomioon, jos rekisteriaineistoilla tehdään analyyskejä laitosasumisesta. Lähes puolet ”laitosväestöön” kuuluvista nimittäin saattaa olla asunnottomia ja asunto-

kunta- ja laitospöestön ulkopuoliset henkilöt taas laitosmaisesti asuvia. Vailla vakinaista asuntoa olevien ja tietymättömissä olevien ikäjakaumat myötäilevät asunnottomuuden suppean määritelmän mukaisesti asunnottomille odotettavissa olevaa jakaumaa (Benjaminsen & Laurizen 2013; Dyb & Johannessen 2013; Socialstyrelsen 2012).

7.2 Asunnottomien tulotaso

Kuvio 8 kuvaa täysi-ikäisten henkilöiden jakautumista tulodesiileihin vailla vakinaista asuntoa ja tietymättömissä olevien sekä ja asuntokuntavöestön keskuudessa.²⁹ Se osoittaa, että nämä kaksi asunnottomien ryhmää kuuluivat erittäin korostuneesti alimpaan tulodesiiliin eli pienituloisimpiin. Toisaalta esimerkiksi vailla vakinaista asuntoa olevista 15 prosenttia kuului viiteen ylimpään tulodesiiliin ja kaksi prosenttia kaikkein ylimpään tulodesiiliin.

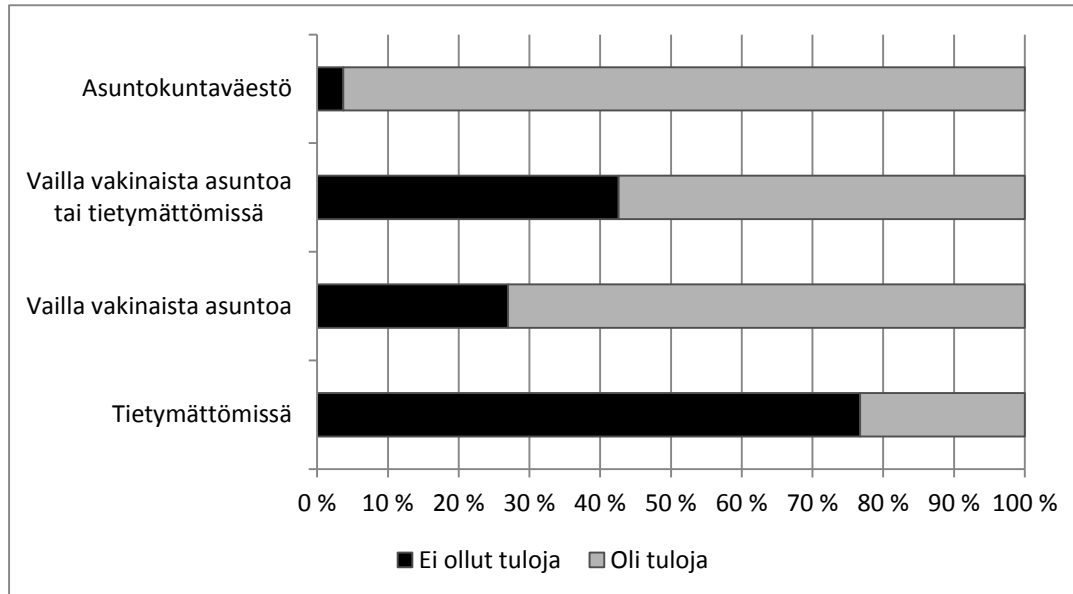
Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

* Lukumäärät otoksessa (väestössä): asuntokuntavöestö 636 882 (4,2 milj.), VVA/tietymättömissä 4792 (31 900), VVA 3673 (24 500), tietymättömissä 1119 (7500).

Kuvio 8. Asuntokuntavöestön ja asunnottomien tulojakauma 18 vuotta täyttäneessä väestössä.*

Alimpaan tulodesiiliin kuuluvasta asuntokuntavöestöstä lähes kaikilla (96 %) oli rahatuloja (kun tuloiksi lasketaan myös toimeentulotuki ja Kelan perusturvaetuudet). Kuvio 9 osoittaa, että asunnottomien ryhmissä tulottomien osuus oli selvästi korkeampi kuin asuntokuntavöestössä. Tietymättömissä olevista alimpaan tulodesiiliin kuuluvista vain alle neljänneksellä oli tuloja.

²⁹ Asuntokunnan ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot (sisältäen veronalaiset luovutusvoitot), muunnetut OECD-kulutussyksiköt.

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

Kuvio 9. Alimpaan tulodesiiliin kuuluvien asuntokuntaväestön ja asunnottomien jakautuminen sen mukaan, oliko henkilön kotitaloudella käytettävissä olevia rahatuloja vuoden 2012 aikana.

Tulottomuuden yleisyys saattaa kertoa siitä, että osalla erityisesti tietymättömissä olevista tulottomista oli todellisuudessa tuloja, mutta nämä eivät näy Suomen rekistereissä. Vailla vakinaista asuntoa ja tietymättömissä oleviin tiedetäänkin kuuluvan muun muassa ulkomailla asuvia tai matkustavia ihmisiä, joita ei voida pitää asunnottomina käsitteen varsinaisessa merkityksessä. Ulkomailla asuva kuuluu tietymättömissä olevien luokkaan, jos hän ei ole tehnyt maastamuuttoilmoitusta ulkomaille muuttaessaan, mikä on väestörekisterin virkailijoiden mukaan yleistä erityisesti ulkomaalaisten kohdalla. Ulkomailla asuvat ja matkustavat ihmiset, jotka ovat myyneet, vuokranneet tai irtisanoneet Suomen asuntonsa, kuuluvat vailla vakinaista asuntoa oleviin. (Kostiainen ja Laakso 2012, 43-44.) Aineistomme mukaan vailla vakinaista asuntoa olevista täysi-ikäisistä 23 prosenttia ja tietymättömissä olevista jopa 63 prosenttia oli syntynyt muualla kuin Suomessa, kun vastaava luku asuntokuntaväestössä oli vain viisi prosenttia. Tulottomista vailla vakinaista asuntoa tai tietymättömissä olevista 69 prosenttia ja asuntokuntaväestön tulottomista 60 prosenttia oli ulkomailla syntyneitä. Voidaan siis olettaa, että osa asunnottomien ryhmiin kuuluvista, erityisesti tulottomista, on todellisuudessa poistunut Suomesta. Toisaalta asunnottomuuden tiedetään olevan yleensä yleisempää ulkomaalaistaustaisilla kuin muussa väestössä (esim. Benjaminsen & Lauritzen 2013; Dyb & Johannessen, 2013), joten ulkomaalaistaustaisten suurempi osuus kuvastanee myös todellista eroa asunnottomuudessa.

Kaikista vailla vakinaista asuntoa tai tietymättömissä olevista 27 prosenttia oli tulottomia. Lisäksi 52 prosenttia ei saanut vuoden 2012 aikana mitään seuraavista sosiaalietuuksista: toimeentulotuki, sairauspäiväraha, työmarkkinatuki, työttömyyspäiväraha (peruspäiväraha tai ansiosidonnainen), työttömyyseläke, työkyvyttömyyseläke, maahanmuuttajan kotoutumistuki, yleinen asumistuki tai eläkkeensaajan asumistuki. Tämä on sikäli yllättävää, että erityisesti sairastamisen, työttömyyden ja toimeentulotuen tarpeen voidaan aiempien tutkimusten valossa olettaa olevan melko yleisiä asunnottomien keskuudessa (Dyb & Johannessen 2013; Benjaminsen & Lauritzen 2013; Socialstyrelsen 2012). Myös asumistuen saaminen niiden joukossa, jotka olivat asunnottomia vain osan vuodesta, on oletettavaa. Toisaalta on myös todennäköistä, että osa vailla vakinaista asuntoa ja tietymättömissä olevista etuuksia saamattomista ihmisistä olivat varsinaisia asunnottomia, ja he olisivat olleet oikeutettuja esimerkiksi toimeentulotukeen, mutta eivät syystä tai toisesta hakenneet tai saaneet sitä (ks. toimeentulotuen alikäytöstä esim. Kuivalainen 2007). Tämä voi olla syrjäytymisen äärimmäinen muoto.

Varsinaisten asunnottomien haarukoimiseksi tässä raportissa tarkastellaan seuraavaksi kolmea eri tavoin rajattua asunnottomien joukkoa. Analysoimme ensinnäkin kaikkia täysi-ikäisiä vailla vakinaista asuntoa tai

tietymättömissä olevia (jatkossa: asunnottomien laaja joukko, $n=4792$ otoksessa, 31930 väestössä), toisena ryhmänä laajasta joukosta niitä, jotka saivat jotain tuloa (jatkossa: tuloja saaneet asunnottomat, $n=3510$ otoksessa, 23380 väestössä), ja viimeisenä niitä laajaan joukkoon kuuluvia, jotka saivat vuoden 2012 aikana vähintään yhtä edellä mainituista etuuksista vähintään yhden kuukauden aikana (jatkossa: asunnottomien suppea joukko, $n=2288$ otoksessa, 15240 väestössä). Tavoitteena muissa kuin laajimmassa määritelmässä on karsia asunnottomien luokasta pois ainakin heitä, joiden vailla vakinaista asuntoa tai tietymättömissä olemisen kirjaus johtuu henkilön asumisesta tai matkailemisesta ulkomailla. Suppean joukon osalta kriteerinä käytettyjen etuuksien saaminen on ainakin teoriassa sidottu vakinaiseen asumiseen Suomessa.³⁰

On todennäköistä, että asunnottomien suppeassa joukossa suurempi osa ihmisistä on varsinaisia asunnottomia laajempaan joukkoon verrattuna. Suppeasta joukosta on kuitenkin epäilemättä karsiutunut samalla syrjäytyneitä asunnottomia, jotka eivät syystä tai toisesta edes pysty hakemaan mainittuja etuuksia. Lisäksi, koska on mahdollista olla varsinainen syrjäytynyt asunnoton vaikka olisi terve, varakas tai jopa työssäkäyvä, asunnottomien suppeasta joukosta on saattanut karsiutua myös varsinaisia asunnottomia, joilla ei ole oikeutta mainittuihin etuuksiin. Tämän vuoksi tarkastellaan myös välimuotona ylipäänsä tuloja saaneita asunnottomia. Seuraavat analyysit valottavat kuvaa näihin ryhmiin kuuluvista ihmisistä sekä siitä, kuinka he eroavat Suomen asuntokuntaväestöstä. Asunnottomien laajasta joukosta 73 prosentilla oli tuloja, ja asunnottomien suppea joukko muodostaa 48 prosenttia asunnottomien laajasta joukosta. Laajasta joukosta 63 prosenttia kuului alimpaan tulodesiiliin, tuloja saaneista 49 prosenttia ja suppeasta joukosta 65 prosenttia.

7.3 Asunnottomat etuuksien saajana

Taulukko 25 kuvaa sosiaalietuksien saamista asunnottomien ja asuntokuntaväestön keskuudessa. Taulukon kaksi ensimmäistä saraketta kuvaavat sitä, kuinka suuri osa asunnottomista sai kyseistä etuutta vähintään yhden kuukauden aikana vuonna 2012. Yleisimmät etuudet kaikissa asunnottomien ryhmissä olivat toimeentulotuki ja työttömyysetuudet, joista ensimmäistä sai neljännes ja jälkimmäistä noin viidennes asunnottomien laajasta joukosta. Myös asumistuen ja työkyvyttömyyseläkkeen saaminen oli melko yleistä.

Taulukon kaksi viimeistä saraketta kuvaavat sitä, kuinka yleistä eri etuuksien saaminen oli asunnottomien keskuudessa asuntokuntaväestöön verrattuna. Näiden kertoimien laskennassa on sovellettu epäsuoraa ikävakiointia, jonka avulla on otettu huomioon asunnottomien ja asuntokuntaväestön erilaisten ikärakenteiden vaikutus etuuksien saamiseen. Jos kerroin on suurempi kuin 1, etuuden saaminen oli yleisempää asunnottomien kuin asuntokuntaväestön keskuudessa. Vastaavasti, jos luku on pienempi kuin 1, etuuden saaminen oli asunnottomien keskuudessa harvinaisempaa.

Toimeentulotuen saaminen oli asunnottomien laajan joukon keskuudessa ikävakioituna kolme kertaa niin yleistä kuin asuntokuntaväestön keskuudessa ja työttömyysetuuksien ja työkyvyttömyyseläkkeen saaminen noin 1,5-kertaista. Sen sijaan asumistuen, samoin kuin esimerkiksi sairauspäivärahan ja vanhuuseläkkeen saaminen oli asunnottomien laajan joukon keskuudessa harvinaisempaa kuin asuntokuntaväestön keskuudessa. Maahanmuuttajan kotoutumistuen saaminen oli asunnottomien laajan joukon keskuudessa kaksinkertaista, mutta sen saaminen oli kaikissa ryhmissä kokonaisuudessaan hyvin harvinaista. Asunnottomien suppean joukon keskuudessa kertoimet ovat jo lähtökohtaisesti suurempia, koska tämä joukko rajattiin etuuksien saamisen perusteella. Heidän keskuudessaan myös sairauspäivärahan, asumistuen ja vammaistuen saaminen oli asuntokuntaväestöä yleisempää. Tuloja saaneet asunnottomat sijoittuvat tukien saamisessa pääosin laajan ja suppean ryhmän välille.

³⁰ Pääsääntönä on, että jos asuminen ulkomailla kestää yli vuoden, oikeus Suomen sosiaaliturvaan ja siten mainittuihin etuuksiin päättyy. Yleistä asumistukea tosin voi saada vakituisesti ulkomailla asuvakin, mutta vain Suomessa sijaitsevan asunnon kustannuksiin. Kaikilla aineistoomme kuuluvilla henkilöillä oli vuoden 2012 lopussa kotikunta Suomessa.

Taulukko 25. Sosiaalietuuksien saaminen asunnottomien ja asuntokuntaväestön keskuudessa.

	Etuutta vuonna 2012 vähintään yhden kuukauden aikana saaneiden osuus (%)*				Etuuden ikävakioitu yleisyys asunnottomilla asuntokuntaväestöön verrattuna (1 = asuntokuntaväestö)		
	Asun- not- tomien laaja joukko	Tuloja saaneet asunnot- tomat	Asun- not- tomien suppea joukko	Asunto- kunta- väestö	Asun- not- tomien laaja joukko	Tuloja saaneet asunnot- tomat	Asun- not- tomien suppea joukko
Toimeentulotuki	25	29	52	7	3,0	3,5	5,9
Työttömyysetuudet ¹	22	30	46	12	1,5	2,1	3,1
Asumistuki ²	15	20	28	18	0,7	0,9	1,2
Työkyvyttömyyseläke ³	9	12	19	6	1,7	2,3	3,4
Sairauspäiväraha	6	8	13	8	0,7	1,0	1,4
Vanhuuseläke ³	6	8	3	26	0,8	0,9	0,7
Opintoraha	5	7	6	7	0,5	0,6	0,5
Maahanmuuttajan kotoutumistuki	1,2	1,6	2,4	0,4	2,0	2,8	4,0
Vammaistuki ⁴	0,3	0,4	0,6	0,3	0,9	1,2	1,7

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

* Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0,05$) asuntokuntaväestöön lihavoitu prosenttiosuuksissa.

¹ Työmarkkinatuki, peruspäiväraha ja/tai ansiosidonnainen päiväraha

² Yleinen asumistuki, eläkettä saavan asumistuki tai opintotuen asumislisä

³ Julkisen ja yksityisen sektorin sekä Kelan eläkkeet

⁴ Muu vammaistuki kuin ruokavaliokorvaukset.

Taulukon 25 perusteella toimeentulo-ongelmat ja työn ulkopuolisuus luonnehtivat kaikkia asunnottomien ryhmiä, selvimmin suppeata asunnottomien joukkoa. Toisaalta enimmillään puolet asunnottomista on saanut yksittäistä etuutta, eli mikään etuuksista ei ole tyypillinen valtaosalle asunnottomista. Jos sen sijaan katsotaan, kuinka moni on saanut *jotain* yleisimmistä etuuksista, osuudet ovat suurempia. Joko toimeentulotukea tai työttömyysturvaetuuksia oli saanut 36 prosenttia laajasta joukosta, 45 prosenttia tuloja saaneista ja 76 prosenttia suppeasta joukosta. Joko toimeentulotukea tai työkyvyttömyyseläkettä oli saanut 32 prosenttia laajasta joukosta, 39 prosenttia tuloja saaneista ja 67 prosenttia suppeasta joukosta. Joko toimeentulotukea, työttömyysturvaetuuksia tai työkyvyttömyyseläkettä oli saanut vuoden 2012 aikana 43 prosenttia laajasta joukosta, 54 prosenttia tuloja saaneista ja 91 prosenttia suppeasta joukosta. Asuntoväestössä viimeksi mainittu osuus oli 20 prosenttia. Asunnottomat ovat myös voineet saada vuoden aikana useita erityyppisiä etuuksia. Esimerkiksi toimeentulotukea saaneista asunnottomista 42 prosenttia oli saanut myös työttömyysetuuksia.

Haatajan (2013) mukaan vuonna 2010 Helsingissä toimeentulotukea saaneista yksin elävistä miehistä 13 prosentilla asumismuodoksi oli kirjattu ”Vailla vakinaista asuntoa”, ja 19 prosentilla oli joko tämä asumismuoto tai ”Sukulaisten tms. luona” (joka voi tarkoittaa myös vanhempien luona asumista). SISU-aineiston perusteella puolestaan vuoden 2011 lopussa Helsingissä kirjoilla olleista kyseisen vuoden aikana toimeentulotukea saaneista yksin elävistä miehistä 12 prosenttia oli asunnottomana vuoden lopussa (naisista 7 prosenttia).

7.4 Asunnottomien alueellinen jakautuminen

Taulukko 26 kuvaa asunnottomien laajaa ja suppeaa joukkoa niissä kymmenessä kunnassa, joissa kutakin joukkoa oli aineistossa kirjoilla lukumääräisesti eniten. Laajan joukon osalta näissä kunnissa asui 36 prosenttia Suomen 18 vuotta täyttäneestä väestöstä (suppea joukko: 38 %), mutta molemmissa ryhmissä yli 60 prosenttia asunnottomista. Asunnottomien laajassa joukossa lähes kolmanneksen ja suppeassa joukossa lähes neljänneksen kotikunta oli Helsinki vuoden 2012 lopussa. Asunnottomuuden tiedetään myös muissa maissa keskittyvän suurimpiin kaupunkeihin. Suurissa kaupungeissa voi olla helpommin mahdollista pudota tukiverkoston ulkopuolelle ja asunnottomuuden tiedetään myös usein siirtyvän lähikunnista suurimpiin kuntiin muun muassa kattavampien ensisuojavaikostojen ja muiden asunnottomien palveluiden perässä. (Christensen 2012; Meert & Bourgeois 2005.) Taulukon 26 mukaan toisaalta vain 40-50 prosenttia asunnottomista on kirjoilla pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa), kun ARA:n asunnottomuustilaston mukaan kaksi kolmannesta yksin elävistä asunnottomista on pääkaupunkiseudulla (ARA 2013; 2015).

Täysi-ikäiseen väestöön suhteutettuna asunnottomia oli laajan joukon keskuudessa näistä kunnista eniten Helsingissä ja vähiten Oulussa ja Kuopiossa. Muut taulukon kunnat eivät tässä suhteessa eroa toisistaan merkittävästi. Suppean joukon osalta Helsinki ei eroa merkittävästi muista taulukon kunnista asunnottomien osuudella täysi-ikäisestä väestöstä. Suppeassa joukossa osuus on taulukon kunnista pienin Jyväskylässä, ja myös Oulussa osuus on pienempi kuin useimmissa muissa taulukon kunnista.

Taulukko 26. Asunnottomien alueellinen jakautuminen.

Asunnottomien laaja joukko				Asunnottomien suppea joukko			
	Asunnot- tomien määrä kunnas- sa*	Kunnassa kirjoilla olevien osuus asunnot- tomista, %	Osuus 18 v. täyttä- neestä väestöstä, %		Asunnot- tomien määrä kunnas- sa*	Kunnassa kirjoilla olevien osuus asunnot- tomista, %	Osuus 18 v. täyttä- neestä väestöstä, %
Helsinki	10 130	32	2,0	Helsinki	3 700	24	0,7
Espoo	2 420	8	1,2	Espoo	1 240	8	0,6
Vantaa	1 860	6	1,2	Vantaa	1 090	7	0,7
Turku	1 710	5	1,2	Turku	870	6	0,6
Tampere	1 670	5	0,9	Tampere	860	6	0,5
Lahti	770	2	0,9	Lahti	400	3	0,5
Oulu	430	1	0,3	Jyväskylä	310	2	0,2
Kuopio	420	1	0,5	Oulu	290	2	0,4
Hyvinkää	410	1	1,2	Kuopio	250	2	0,7
Lohja	410	1	1,1	Joensuu	220	1	0,6
Muut kunnat	11 690	37	0,4	Muut kunnat	6 020	39	0,2
Yhteensä	31 930	100	0,7	Yhteensä	15 240	100	0,4

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

*Lukumäärät ovat otoksen lukumääriä korotettuna väestötasolle, kymmenen tarkkuudella.

7.5 Asunnottomien sosiaalinen profiili

Taulukko 27 kuvaa asunnottomien taustatekijöiden jakaumia. Asunnottomien kaikissa kolmessa ryhmässä selvästi suurin osa oli miehiä, yli puolet oli naimattomia ja koulutusaste enintään perusaste. Nämä osuudet, samoin kuin Suomen ulkopuolella syntyneiden osuus, olivat asunnottomien keskuudessa selvästi asuntokuntaväestöä korkeampia. Muualla kuin Suomessa syntyneiden osalta nämä kolme ryhmää eroavat selvimmin toisistaan: suurimmillaan osuus on laajassa joukossa ja pienimmillään suppeassa joukossa. Tuloja saaneet asunnottomat ovat lähes samalla tasolla suppean joukon kanssa tässä suhteessa. Asunnottomissa korostuvat asuntokuntaväestöä enemmän myös 20-49-vuotiaat ja kirjoilla he ovat korostuneesti pääkaupunkiseudulla.

Verrattaessa taulukon 27 havaintoja ARA:n vuotta 2012 koskevaan tilastoon (ARA 2013) nähdään, että miesten osuus on tuloja saaneilla asunnottomilla ja asunnottomien suppeassa joukossa samalla tasolla kuin ARA:n tilastoissa, joiden mukaan miesten osuus yksinäisistä asunnottomista on ollut 76 prosenttia. Muualla kuin Suomessa syntyneiden osuus puolestaan on näissä kahdessa ryhmässä lähellä vuoden 2012 tilaston tietoa, jonka mukaan 20 prosenttia yksin asuvista asunnottomista oli maahanmuuttajia (minkä lisäksi puolet asunnottomista perheistä oli tilaston mukaan maahanmuuttajaperheitä). Alle 25-vuotiaiden osuus on kaikissa taulukon 27 ryhmissä pienempi kuin ARA:n tilaston 26 prosenttia. Näiden vertailujen perusteella tuloja saaneet asunnottomat ja asunnottomien suppea joukko ovat taustatekijöiltään lähempänä ARA:n tilastojen kuvaamia asunnottomia kuin asunnottomien laaja joukko.

Liite 6 näyttää tulokset logistisista regressioanalyysistä, joiden avulla voidaan tarkastella yhtäaikaaisesti näiden taustatekijöiden yhteyttä asunnottomuuteen (vertailuryhmänä kussakin tapauksessa koko muu täysi-ikäinen väestö kuin kyseinen asunnottomien ryhmä). Miehillä, vähemmän koulutetuilla, muilla kuin naimisissa olevilla (erityisesti eronneilla) ja ulkomailla syntyneillä oli muita suurempi todennäköisyys kuulua kaikkiin asunnottomien ryhmiin. Ulkomailla syntyneet korostuivat vähiten asunnottomien suppeassa joukossa. Ikäryhmistä korostuvat 20-49-vuotiaat ja asuinpaikkana keskisuuret kaupungit ja erityisesti pääkaupunkiseutu. Asunnottomien laajassa joukossa ja tuloja saaneilla asunnottomilla Helsinki eroaa muusta pääkaupunkiseudusta, mutta ei asunnottomien suppeassa joukossa.

Asunnottomien suppean joukon määritelmä perustuu asumismuodon lisäksi perusturvaetuuksien saamiseen, jonka myös itsessään tiedetään olevan yhteydessä muun muassa matalaan koulutusasteeseen ja naimattomuuteen (esim. Hiilamo ym. 2005; Ahola 2013). Näin ollen tämän asunnottomien joukon taustatekijöissä saattaisi olla kyse pikemmin kyseisten etuuksien saamisen taustatekijöistä. Tämä ei kuitenkaan juurikaan selitä, miksi kyseiset tekijät ennustavat asunnottomien suppeaan joukkoon kuulumista: liitteen 6 viimeisellä sarakkeella ovat tulokset mallista, jossa selitettiin asunnottomuutta kaikkien niiden tukien saajien joukossa, jotka olivat asunnottomuuden suppeaan joukkoon kuulumisen kriteerinä, ja tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin muissa malleissa.³¹

³¹ Lisäksi selitettäessä koko väestössä kyseisten tukien saamista kertoimet ovat pääosin samansuuntaisia mutta heikompia kuin suppean joukon mallissa, ja tällöin miessukupuoli ennustaa *vähäisempää* näiden etuuksien saamista ja muu syntymämaa kuin Suomi ennustaa vahvemmin tukien saamista.

Taulukko 27. Asunnottomien sosiaalinen profiili.*

	Asunto- kunta- väestö	Asunnot- tomien laaja joukko	Tuloja saaneet asunnot- tomat	Asunnot- tomien suppea joukko
	%	%	%	%
<i>Sukupuoli</i>				
Nainen	51	27	24	23
Mies	49	73	76	77
<i>Ikä</i>				
18-19	3	3	3	4
20-24	8	12	14	16
25-29	8	14	14	14
30-34	8	12	11	12
35-39	8	10	9	9
40-44	8	10	9	9
45-49	9	10	10	10
50-54	9	9	9	9
55-59	9	8	8	9
60-64	9	6	7	7
65-69	8	3	4	1
70-74	5	1	2	1
75+	10	1	1	0
<i>Siviilisääty</i>				
Naimisissa	47	17	16	13
Naimaton	34	58	57	61
Eronnut	12	24	26	26
Leski	6	1	1	1
<i>Koulutusaste</i>				
Korkea-aste	30	11	10	6
Keskiaste	42	33	38	36
Perusaste	28	56	51	58
<i>Syntymävaltio</i>				
Suomi	95	67	81	83
Muu	5	33	19	17
<i>Asumistuen kuntaryhmä</i>				
Muut kunnat	44	21	23	23
Keskisuuret kaupungit	36	34	36	37
Espoo, Vantaa, Kauniainen	8	14	14	15
Helsinki	11	32	27	24
YHTEENSÄ, %	100	100	100	100
N (otos)	636 882	4792	3510	2288

* Kaikissa asunnottomuusryhmissä kaikki jakaumat eroavat khi toiseen –testin perusteella asuntokuntaväestöstä.

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

8 Yhteenveto

Tämän raportin tavoitteina oli 1) tuottaa tietoa pienituloisten asuinoloista, 2) selvittää SISU-mikrosimulointimallin ja sen rekisteriperusteisen pohja-aineiston mahdollisuuksia toimeentulotuesta korvattavien asumismenojen arvioinnissa, ja 3) selvittää, minkälainen kuva asunnottomuudesta saadaan SISU-rekisteriaineiston avulla. Kohtuullisen asumistason ulottuvuuksista (OHCHR 2009) selvitimme etenkin asumiskustannusten kohtuullisuutta ja asumiseen pääsyä (asunnottomuuden osalta), mutta jossain määrin muitakin ulottuvuuksia. Tulokset koskevat vuosia 2011-2012.

8.1 Asuinolot ja asumisen tuet asuntoväestössä

Tarkastelimme asumisen taloudellista rasittavuutta pääasiallisesti *asumismeno*-käsitettä soveltaen. Asumismenoihin luetaan mukaan kotitalouden *asumiskustannusten* (vuokra, hoitovastike, muut asunnon kausittaiset käyttömenot, asuntolainan korot, kiinteistövero) lisäksi myös asuntolainan lyhennys ja rahoitusvastike. Bruttomääräinen asumismenorasite eli asumismenojen osuus kotitalouden käytettävissä olevista rahatuloista on pienituloisilla keskimäärin selvästi suurempi kuin muilla, alle 65-vuotiailla lähes kaksinkertainen. Vielä suurempi ero havaitaan, jos tarkastellaan asumiskustannuksia, sillä pienituloiset asuvat muita harvemmin omistusasunnoissa, ja pienituloisten omistusasunnoissa korostuvat velattomat asunnot.

Suurta bruttomääräistä asumismenorasitetta ennustavat pienituloisten keskuudessa erityisesti yksin asuminen, kaupungissa asuminen ja muussa kuin velattomassa omistusasunnossa asuminen. Myös tilavassa asunnossa asuminen on yhteydessä suurempaan asumismenorasitteeseen. Koettu asumismenorasite vaihtelee vähemmän taustatekijöiden mukaan kuin asumismenojen osuus tuloista. Tarkasteltaessa *nettomääräistä* asumismenorasitetta, jolloin sekä asumismenoista että tuloista vähennetään saadut asumistuet ja asuntolainan korkojen verovähennysetuus, nähdään missä määrin asumismenoja maksetaan muista tuloista kuin näistä etuuksista. Tällöin suuren asumismenorasitteen taustatekijöinä korostuvat yksin asumisen lisäksi erityisesti pääkaupunkiseudulla asuminen ja velkaisessa omistusasunnossa asuminen. Nämä taustatekijät ovat siis yhteydessä siihen, että asumistukea on saatu vähemmän suhteessa asumismenoihin. Nettomääräisen asumismenorasitteen erot ovat pienemmät pienituloisten ja muiden välillä, koska asumistuet tasoittavat eroja.

Asumismenojen tulo-osuutta konkreettisemmin pienituloisten taloudellinen pärjääminen riippuu siitä, kuinka paljon tuloja jää jäljelle euroina asumismenojen jälkeen kotitalouden muihin tarpeisiin. Tätä koskeva tarkastelumme osoitti, että alle 65-vuotiailla pienituloisilla käteen jäävät tulot ovat noin kolmasosa muilla kuin pienituloisilla jäljelle jäävistä tuloista kulutusyksikköä kohti. 65 vuotta täyttäneillä osuus on puolet. Niissä pienituloisissa kotitalouksissa, joissa asumismeno-osuus on yli 40 prosenttia, jää muihin menoihin käytettäväksi kulutusyksikköä kohti puolet siitä, mitä muissa kuin pienituloisissa suuren asumismeno-osuuden kotitalouksissa jää jäljelle. Erityisesti yksin asuvien pienituloisten tulotaso jää asumismenojen jälkeen alle kohtuullisen minimitason viitebudjetin. Työikäisten keskuudessa pienituloisilla jää myös muita enemmän rästiin asumismenolaskuja.

Noin puolet pienituloisista saa asumistukea. Pienituloisten keskuudessa vuokralla asuvista suurin osa saa asumistukea. Tukea saaneilla pienituloisilla tuki kattaa vajaan puolet vuoden asumismenoista. Vajaa kolmannes kaikista asumistukea saavista asuntokunnista olisi puolestaan simuloinnin perusteella oikeutettu asumiskustannusten korvaukseen myös toimeentulotuesta. Tällainen oikeutus ilmenee simuloinnin perusteella erityisesti pienituloisilla, nuorilla, yksinhuoltajilla ja yksin asuvilla, vuokralaisilla ja pääkaupunkiseudulla asuvilla. Nämä ryhmät ovat myös suurimpia simuloinnin perusteella toimeentulotuesta asumiskorvausta saavia ryhmiä, joskin hallintaperusteiden osalta korostuvat tällöin erityisesti vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat ja suurempi osa asumiskorvausta saavista asuu keskisuurissa kaupungeissa kuin pääkaupunkiseudulla.

Asunnon hallintaperuste on tarkastelluista asuinolojen indikaattoreista vahvimmin yhteydessä tulotasoon. Muu kuin omistusasuminen korostuu pienituloisten keskuudessa erityisesti yksin asuvilla, muilla

kuin työllisillä ja suurimmissa kaupungeissa asuvilla. Asunnon menettämisen uhka puolestaan on suurempi vuokralaisilla kuin omistusasujilla, mutta tällaista uhkaa kokee hyvin pieni osa pienituloistakin.

Ahtaasti asumista koskevat tulokset riippuvat käytetystä ahtauskriteeristä. Asumisahtaus korostuu pienituloisilla EU-SILC-mittarilla mitattuna, jonka mukaan yksin asuvakin voi asua ahtaasti, jos tämä asuu yksiosässä, jossa ei ole keittiötä. Pienituloiset asuvat muita ahtaammin myös yli yksi henkilö huonetta kohti – kriteerillä, jos tarkastellaan vain vähintään kahden hengen kotitalouksia. Ahtaasti asumista (EU-SILC-kriteerillä) ennustavat pienituloisilla erityisesti yksin, tiheästi asutussa kunnassa sekä vuokralla asuminen.

Asunnon varustetasoon tai asuttavuuteen liittyvät puutteet eivät ole yleisiä pienituloisillakaan eikä suuria eroja muuhun väestöön verrattuna havaittu. Selvimät erot ovat, että pienituloiset kokevat yleisemmin puutetta asunnon lämmityksessä talvella ja heiltä puuttuu useammin pesukone. Varustetasoon ja asuttavuuteen liittyvät puutteet eivät juurikaan vaihtelee myöskään pienituloisten välillä tarkasteltujen taustatekijöiden mukaan.

Asuinympäristöön liittyvissä ongelmissa tai palvelujen saavutettavuudessa ei ole suuria eroja tulotason mukaan. Pienituloisten keskuudessa kuitenkin vuokralla asuvat raportoivat enemmän asuinympäristön ongelmia ja palvelujen saavutettavuudessa on ongelmia erityisesti velattomissa omistusasunnoissa asuvilla pienituloisilla. Vuokralaisten välillä ilmenee asuinympäristön ongelmissa eroa siten, että vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvilla näitä ongelmia on vähemmän kuin muissa vuokra-asunnoissa asuvilla. Tämä ero on selvempi tiheästi asutuissa kunnissa kuin muualla.

Näiden tulosten perusteella pienituloisten keskuudessa asuinoloja erottelevia jakoja ovat ainakin kotiloustyyppi, asunnon hallintaperuste, asuinpaikka ja ikä. Yksin asuvat korostuvat pienituloisten ryhmänä, jossa asumismenorasite on suuri ja vuokralla ja ahtaasti asuminen yleistä, ja joiltain osin myös yksinhuoltajat erottuvat vaatimattomammilla asuinoloilla. Vuokralaiset asuvat omistusasujia ahtaammin ja kokevat enemmän asuinympäristön ongelmia, ja asumismenorasite on heillä suurempi kuin velattomissa omistusasunnoissa asuvilla. Toisaalta velattomissa omistusasunnoissa asuvat kokevat enemmän ongelmia palvelujen saavutettavuudessa. Asumismenot rasittavat taloudellisesti vähiten Pohjois- ja Itä-Suomen ja maaseutumaiden ja taajaan asuttujen kuntien pienituloisia, ja myös asumisväljyyttä on enemmän harvaan asutuilla alueilla. Toisaalta palvelujen saavutettavuus ei ole yhtä hyvä kuin tiheämmin asutuilla alueilla. Ikä erottaa pienituloisia muun muassa siten, että nuorilla aikuisilla on suuret asumismenot ja vuokralla asuminen on yleistä, kun taas vanhimmassa ikäryhmässä asumismenot ovat pienemmät ja valtaosa asuu omistusasunnossa. Nuorista pienituloisista suuri osa on opiskelijoita, joiden tulojen voidaan olettaa jatkossa kasvavan, mutta nuorten aikuisten pienituloisuudessa ei ole kuitenkaan kyse pelkästään opiskelijoista.

Tarkastelimme jossain määrin myös terveyden ja toimintakyvyn ongelmien yhteyttä pienituloisten asuinoloihin. Asuntoväestössä sekä työkyvyttömyyseläkkeen että vammaistuen (pl. ruokavaliokorvaus) saajat asuvat muita pienituloisia harvemmin omistusasunnossa. Ahtaasti asuminen oli kummassakin ryhmässä muita pienituloisia vähäisempää, kun ahtaudella tarkoitetaan alle yhtä huonetta (pl. keittiö) per henkilö. EU-SILC-ahtauskriteeriä käytettäessä asumisahtaus oli kuitenkin työkyvyttömäksi itsensä määritelleillä samaa tasoa työttömien ja opiskelijoiden kanssa. Asumismenorasite oli työkyvyttömyyseläkkeen saajilla muita pienituloisia vähäisempi. Sekä työkyvyttömyyseläkkeen että vammaistuen saaminen ovat yhteydessä yleisempään asuntoväestön ulkopuolisuuteen, ja etenkin työkyvyttömyyseläkkeen saaminen näyttää olevan asunnottomilla yleisempää kuin asuntoväestössä.

8.2 Rekisteriaineistosta saatava kuva asunnottomuudesta

Asunnottomuutta koskevassa luvussa tarkastelimme kolmea erilaista asunnottomien ryhmää. Ensimmäinen sisälsi kaikki täysi-ikäiset henkilöt, joiden osoitetietona oli väestörekisterissä merkintä vailla vakinaista asuntoa tai tietymättömissä oleva. Toinen sisälsi näistä henkilöistä vain ne, jotka saivat vuonna 2012 jotain tuloa, ja kolmas suppein ryhmä sisälsi näistä henkilöistä ne, jotka saivat vähintään yhden kuukauden aikana jotakin valikoiduista perusturvaetuksista.

Analyysin perusteella asunnottomien saamia sosiaaliturvaetuksia ovat erityisesti toimeentulotuki, työttömyysturvaetuudet ja työkyvyttömyyseläke. Asunnottomien laajassa joukossa neljännes, tuloja saaneista asunnottomista kolmisenkymmentä prosenttia ja suppeassa joukossa puolet sai toimeentulotukea vähintään yhtenä kuukautena vuonna 2012. Lähes yhtä moni sai työttömyysetuuksia ja 9-19 prosenttia työkyvyttö-

myyseläkettä. Osuudet ovat periaatteessa suuria, mutta kohderyhmän huomioon ottaen ne voidaan arvioida myös yllättävän pieniksi. Nämä etuudet ovat toisaalta osittain toisensa poissulkevia. Esimerkiksi perusturvaetuuden saajalla, jolla ei ole asumiskuluja, ei lähtökohtaisesti ole oikeutta toimeentulotukeen. Jotain näistä kolmesta etuudesta oli saanut vajaat puolet laajasta joukosta, yli puolet tuloja saaneista ja noin yhdeksän kymmenestä suppeasta joukosta.

Alueellinen analyysimme osoitti asunnottomuuden keskittyvän suuriin kaupunkeihin ja erityisesti Helsinkiin, ei kuitenkaan yhtä vahvasti kuin ARA:n tilastojen mukaan (esim. ARA 2015).

Kaikissa asunnottomien luokissa valtaosa asunnottomista oli miehiä, matalasti koulutettuja ja naimattomia tai eronneita. Myös ulkomaalaissyntyisten osuus oli asunnottomien keskuudessa suurempi kuin asuntoväestössä, mutta pääosin asunnottomuus on silti kantaväestön ongelma: asunnottomien laajasta joukosta noin 70 prosenttia ja tuloja saaneista ja suppeasta joukosta noin 80 prosenttia oli syntynyt Suomessa. Iältään asunnottomat ovat analyysin perusteella asuntoväestöä tyypillisemmin 20-49-vuotiaita.

8.3 Suuri asumismenorasite ja omistusasumisen vähäisyys

Tarkastelluista asuinolojen indikaattoreista suuri asumismenorasite oli asuntoväestön keskuudessa kaikkein selvimmän yhteydessä pienituloisuuteen, eli nimenomaan pienituloiset erottuivat muista, eikä muiden tulo-luokkien välillä havaittu suuria eroja. Asunnon hallintaperuste puolestaan oli selvimmän yhteydessä tulotasoon ylipäänsä, eli sen yhteys tuloihin oli suoraviivaisempi.

Pelkän prosentuaalisen asumismenorasitteen ohella oleellista on, minkä verran kotitaloudella jää käytettäväksi tuloja asumismenojen jälkeen. Nuorilla pienituloisilla, erityisesti yksin asuvilla, keskimääräiset käteen jäävät tulot alittavat ”kohtuullisen minimitasen” viitebudjetin (Lehtinen ym. 2010). Näin käy myös niillä pienituloisilla, joiden asumismenorasite on yli 40 prosenttia. Pienituloisten osalta voidaan siis sanoa, että yli 40 prosentin bruttomääräinen rasite tarkoittaa yleensä elintason jäämistä alle kohtuullisen minimitasen. Tällaisessa tilanteessa kotitalous on haavoittuvainen yllättäville menoille, jotka voivat johtaa jopa asunnon menettämiseen.

Aiemmin on Perusturvan arviointiraportissa havaittu, että perusturvan varassa elävistä kotitalouksista ainoastaan takuueläkeläisten tulot ovat asumistuki mukaan laskien viitebudjettia korkeammalla tasolla (THL 2015). Suomen vähimmäisturvan taso on raportin mukaan yksin asuvalla asumiskustannusten korvaukset huomioiden länsieurooppalaista keskitasoa, mutta asumiskustannusten vähentämisen jälkeen ei aivan yhtä hyvällä tasolla (lapsiperheiden osalta keskitasoa kummassakin tapauksessa). Nimenomaan asumistuki siis näyttäisi olevan yksin asuville erityisen tärkeä vähimmäisturvaetus. Asumistuki onkin Suomessa esimerkiksi Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan verrattuna ollut erityisen korostuneesti yksin asuville kohdistuvaa tukea (Åhren 2004).

Asumismenorasitteen merkitys riippuu myös siitä, minkälaisia ovat muut asuinolot. Esimerkiksi nuorille aikuisille kodin keskeinen sijainti voi olla suuren asumismenorasitteen arvoinen hyöty (Reijo 2013). Toisaalta suuri asumismenorasite voi tuntua rasittavammalta, mikäli asunto on siitä huolimatta ahdas ja huonokuntoinen. Asumisahtaus ja suuri asumismenorasite eivät kuitenkaan tulostemme mukaan tyypillisesti ole pienituloisilla yhtäaikaista ongelmia.

Eurooppalainen asumiskustannusten vertailu tuottaa Suomen kannalta myönteisen tuloksen, jonka mukaan asumiskustannukset eivät ole EU:n keskitasoon verrattuna korkeita koko väestössä eivätkä pienituloisilla (Pittini ym. 2015). Toisaalta sekä koko väestössä (erityisesti vuokralla asuvilla) että erikseen tarkasteltuna perusturvan varassa olevilla asumiskustannusrasite on kasvanut 2000-luvulla (Reijo 2008; Tilastokeskus 2015d; THL 2015), ja omien tulostemme perusteella asumismenorasite vaihtelee pienituloisten keskuudessa esimerkiksi kotitaloustyyppin ja asuinpaikan mukaan. Asumismenorasitteen ajallisen kehityksen ja pienituloisten osaryhmien seuraamiselle on siis tarvetta.

Tarkastelimme tässä selvityksessä asuinoloja kotitalouksien tulojen mukaan. Varallisuuserot ovat Suomessa toisaalta suuremmat kuin tuloerot: vuonna 2013 varakkain kymmenesosa omisti 45 prosenttia nettovarallisuudesta ja vähävaraisempi puolisko väestöstä vain seitsemän prosenttia (Tilastokeskus 2015g). Koska tulotaso on vahvassa yhteydessä omistusasumiseen ja asunnot muodostavat enemmistön suomalaisten varallisuudesta (Tilastokeskus 2015g), matalasta tulotasosta johtuva vaikeus päästä omistusasujaksi (tai pysyä omistusasujana) voidaan katsoa tärkeäksi varallisuuserojen selittäjäksi.

Matalan korkotason aikoina omistusasumisen on havaittu olevan taloudellisesti edullisempaa kuin vuokra-asuminen (Juntto 2008), mutta kynnyksenä voi olla vaikeus saada asuntolainaa. Tilastokeskuksen varallisuustutkimuksen (Tilastokeskus 2015g) mukaan luoton saamisessa on ollut eniten vaikeuksia yksinhuoltajilla sekä alle 65-vuotiailla yksin asuvilla, lainaa hakeneista nimenomaan yksin asuvilla. Luoton saamisen vaikeudet ovat yleisimpiä vähävaraisilla, ja varallisuus on puolestaan vähäisintä pienituloisilla. Asunnon hankinnan mahdollisuudet voivatkin matalamman tulotason kotitalouksissa riippua esimerkiksi vanhemmilta saatavasta avusta. Omistusasuminen on yleisempää niillä nuorilla aikuisilla, jotka ovat lapsuudessaan asuneet omistusasunnossa (Haartti ym. 2015; ks. myös Karhula 2015), vaikka otettaisiin selittäjinä huomioon myös henkilön nykyiset sosiodemografiset omistusasumista selittävät tekijät. Tämä saattaa kuvata esimerkiksi vanhempien parempia mahdollisuuksia antaa taloudellista apua tai toimia asuntolainan takaajana.

Nykyhetken pienituloisen on toisaalta voinut saada asuntolainaa aiemmin. Asuntolainaa maksavilla pienituloisilla *nettomääräinen* asumismenorasite on erityisen suuri, koska asumistukea saadaan vähemmän. Näissä kotitalouksissa kerrytetään varallisuutta asuntolainaa maksamalla, mutta hintana on niukka toimeentulo ja myös asunnon menettämisen riski maksukykyongelmien vuoksi voi olla suurempi kuin esimerkiksi kunnan vuokra-asunnossa. Omistusasumisen riskinä onkin, että asumismenot voivat vaihdella muun muassa korkotason muutosten vuoksi enemmän kuin vuokralla asuessa, joten taloudellista liikkumavaraa tarvitaan enemmän (Juntto 2008).

Varallisuuserojen näkökulmasta kyse ei kuitenkaan ole pelkästä omistusasujaksi pääsemisestä, vaan arvonsa säilyttävän asunnon omistamisesta. Julkisuudessa on käyty keskustelua siitä, että haja-asutusalueiden omistusasuntojen vakuusarvot saattavat nykyään olla pankkien näkökulmasta olemattomia. Pienituloisten omistusasunnot sijaitsevat tulostemme mukaan muun väestön omistusasuntoja yleisemmin maaseutumaisissa kunnissa, joten pienituloisten omistuksessa olevan asuntovarannon arvon voi olettaa kehittyvän koko asuntokantaa epäsuotuisammin. Mahdolliset vaikeudet asunnon myynnissä voivat puolestaan vaikeuttaa muuttamista työn perässä.

8.4 Asumiskustannuskorvausten ja asunnottomuuden analyysi SISU-aineistolla

Osa tutkimuskysymyksistämme oli metodologisia, liittyen SISU-mikrosimulointimallin ja sen rekisteriperusteisen pohja-aineiston soveltuvuuteen toimeentulotuesta korvattavien asumiskustannusten arvioinnissa ja asunnottomuuden kuvauksessa.

Toimeentulotuesta korvattavia asumiskustannuksia pystyttiin arvioimaan vain hyvin karkeasti. Tässä on kyse pohjimmitaan kansallisen toimeentulotukirekisterin puutteellisesta tietosisällöstä eli siitä, ettei asumiskustannusten korvauksesta ole aineistossa tietoa. SISU-mikrosimulointimallilla ja sen rekisteriperusteisella pohja-aineistolla voitiin tuottaa laskennallisia simuloituja arvioita, jotka perustuvat todellista tilannetta vastaamattomaan tilanteeseen, jossa kaikki toimeentulotukeen ja asumistukeen oikeutetut saavat tukia ja asumiskustannukset korvataan täysimääräisinä toimeentulotuessa. Lisäksi simulointi perustuu vuositason tietoihin, vaikka todellisuudessa toimeentulotuen saaminen riippuu kuukausittaisista menoista ja tuloista, eikä kaikilta ollut tiedossa todellisia asumiskustannuksia. Toimeentulotuen kokonaissumma tulee selvästi yliarvioituksi tehdyssä simuloinnissa todelliseen summaan verrattuna (THL 2014). Näistä syistä tuloksia ei voi pitää tarkkoina, mutta tarkemman tiedon puutteessa ne voivat antaa kuitenkin jonkinlaista kuvaa toimeentulotuesta korvattavien asumiskustannusten kohdentumisesta. Tarkan tiedon saaminen edellyttää asumiskustannusten korvauksen rekisteröinnin ja tilastoinnin kehittämistä (vrt. Ympäristöministeriö 2015).

Simulointituloksissa asumiskustannusten korvausten osuus perustoimeentulotuesta (85 %) ylittää aiemmin esitetyt arviot todellisesta osuudesta (Honkanen 2010; Heinonen 2010; Ympäristöministeriö 2015), joiden perusteella näyttää kuitenkin mahdolliselta, että osuus olisi ainakin puolet. Kelan asumistuissa asumiskustannusten korvaus on normitettu tarkemmin ja yhdenmukaisemmin kuin toimeentulotuessa, joten voitaneen pitää tarkempana arviona simulointitulosta, jonka mukaan vajaa kolmannes Kelan asumistukien saajista olisi oikeutettu asumiskustannusten korvaukseen myös toimeentulotuesta.

Tulkitsimme simuloidusta toimeentulotuesta asumiskustannusten korvaukseksi sen osan, joka syntyi otettaessa asumiskustannukset huomioon toimeentulotukilaskelmassa. Tällöin keskimäärin hyvin suuri osa toimeentulotuesta näyttäytyy asumiskustannusten korvauksena. Kotitalouden näkökulmasta kuitenkin tukea

tulee yksi summa, joka tukee taloudellista selviytymistä muiden tulojen ohella. Asumiskustannuksia ei välttämättä koeta maksettavan nimenomaan toimeentulotukena saadulla tulolla. Tulkintamme on siis tekninen.

Asunnottomuuden tarkastelu rekisteriaineistolla tuotti muun muassa sen havainnon, että huomattava osa rekisteritiedoissa ”laitosväestöksi” kirjatusta ei näytä olevan todellisuudessa laitosväestöä ja toisaalta laitosväestöä on myös muissa kuin ”laitosväestö”-luokassa. Asunnottomuuteen viittaavia väestörekisterin kategorioita tutkittaessa taas tiukimminkin rajattu niin sanottu asunnottomien suppea joukko on väestössä noin kaksinkertainen verrattuna ARA:n asunnottomuustilastojen kuvaamaan yksinäisten asunnottomien joukkoon (ARA 2013). On oletettavaa, että kaikki asunnottomat eivät näy ARA:n tilastoissa, ja toisaalta tässä raportissa tarkastelluissa ryhmissä on varmasti muitakin kuin varsinaisia asunnottomia, joten todellisen lukumäärän voi katsoa olevan tämän raportin ja ARA:n tilastojen lukujen välillä. Voi olla myös, että tarkastelemamme asunnottomien ryhmät sisältävät laajemman osan asunnottomuuden ETHOS-typologiasta (FEANTSA 2015) kuin ARA:n tilastot. Tarkemmin emme tätä pysty arvioimaan.

Selvityksemme vahvistaa sen muuallakin Euroopassa todetun ilmiön, että väestörekisteritiedot ovat harvoin riittävä aineisto asunnottomien määrän selvittämiseksi tai ilmiön tarkemmaksi tutkimiseksi (Buch-Geertsema ym. 2014). Pelkän rekisteritiedon perusteella ei saada varmuutta tosiasiallisesta asunnottomuudesta. Jos vailla vakinaista asuntoa ja tietymättömissä olevia kuvaava tai vastaavanlainen luokka on väestötiedoissa käytössä, se sisältää monia erityisesti ulkomailta asuvia ihmisiä, jotka eivät ole todellisuudessa asunnottomia. Myös laitoksissa asuvien ja asunnottomien kirjaukset voivat olla harhaanjohtavan samanlaisia. Toisaalta kuvattaessa esimerkiksi asunnottomien osuutta helsinkiläisistä toimeentulotuen saajista tai maahanmuuttajien osuutta asunnottomista tuloksemme ovat varsin lähellä aiempia arvioita.

Euroopan maiden viralliset asunnottomuustilastot perustuvatkin useimmissa maissa asunnottomien kanssa työskenteleville työntekijöille suunnattujen kyselyjen tuloksiin. Näihin perustuvat muun muassa Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan viralliset asunnottomuustilastot, joita pidetään laajasti maailman luotettavimpina asunnottomuustilastoina (emt.). Samalla tiedetään, että nekin ovat epäluotettavia moniin muihin sosiaalialan tilastoihin verrattuna muun muassa siksi, koska kuntien väliset erot raportoinnissa ovat merkittäviä ja koska tilastot kattavat vain sosiaali- tai asuntopalvelujen piirissä olevat asunnottomat (Pitkänen 2010). Esimerkiksi Espanjassa ja Ranskassa asunnottomuustilastot perustuvat noin kymmenen vuoden välein tehtäviin kyselyihin, joihin vastaavat satunnaisotannalla valitut asunnottomat, jotka ovat asiakkaina ilmaisen ruuan palveluissa tai ensisuojoissa maiden suurimmissa kaupungeissa. Saksassa ja Portugalissa toteutetaan monia alueellisia asunnottomien laskentoja, mutta niistä on yhdistämälläkään mahdotonta muodostaa kokonaiskuvaa maan asunnottomuudesta. Unkarissa ja Alankomaissa asunnottomuustilastot pohjautuvat palveluntuottajien hallinnollisiin rekistereihin. Näissä tilastointilähteissä on monia hyviä puolia, kuten reaaliaikaisuus ja työntekijän tekemä väestötietoja luotettavampi asunnottomuuden luokittelu. Molemmissa maissa on kuitenkin vielä tällä hetkellä ongelmana se, että samat rekisterit kattavat monia muitakin kuin asunnottomuuspalveluja, ja kummassakaan asunnottomia ei ole siksi helppo erottaa täsmällisesti omaksi ryhmäkseen. (Buch-Geertsema ym. 2014.)

Suppean asunnottomien ryhmän tarkastelussamme oli tarkoituksena haarukoida tarkasteltavaksi tarkemmin juuri varsinaisia syrjäytyneitä asunnottomia ja välttää erityisesti ulkomailta asuvia. Suppeakin luokka saattoi kuitenkin sisältää monia muita kuin varsinaisia asunnottomia. Lisäksi etuuskia saamattomat asunnottomat, joita varmasti myös on, karsiutuivat luokittelusta pois. Tämän vuoksi tarkastelimme myös ylipäänsä tuloja saaneita asunnottomia. Tästä ryhmästä karsiutuu pois ainakin osa ulkomaille tosiasiaassa muuttaneista, mutta ryhmän muodostustapa ei lähtökohtaisesti tuota suurta etuuskien saajien osuutta.

Kokeilemassamme lähestymistavassa asunnottomuuden tarkasteluun on puutteiden ohella eräitä hyviä puolia muihin asunnottomuuden tutkimisen tapoihin verrattuna. Ensinnäkin vailla vakinaista asuntoa tai tietymättömissä olevat, ja etenkin heihin kuuluvat perusturvaetuuksia saavat henkilöt, ovat erityinen, kiinnostava ja myös mahdollisesti haavoittuvassa asemassa oleva ihmisryhmä joka tapauksessa, olivat he varsinaisia asunnottomia tai eivät. Toiseksi, kaikissa asunnottomuustutkimuksissa käytettävissä asunnottomuusluokissa on monia ongelmia, ja esimerkiksi Suomen viralliseen asunnottomuustilastoon verrattuna tavoitimme paremmin myös asunto- ja sosiaalipalvelujen ulkopuoliset asunnottomat, otoksemme oli alueellisesti tasainen ja koko Suomen väestön kattava ja käytössämme oli enemmän taustamuuttujia. Virallisen tilaston

taustamuuttajat rajautuvat lähinnä sukupuoleen, kotikaupunkiin ja karkeasti jaoteltuihin ikään ja ulkomaa-laistaustaisuuteen (ARA 2015).

8.5 Lisätiedon tarpeita

Rajautuminen EU-SILC-, Tulonjakotilasto- ja SISU-aineistojen poikkileikkaustarkasteluun rajasi raportin ulkopuolelle eräitä relevantteja kysymyksiä. Maahanmuuttajien asuinoloista ei ollut mahdollista tuottaa tässä käytetyillä aineistoilla kovinkaan paljon tietoa. Vain EU-SILC-aineisto sisälsi (karkean) tiedon syntymämaasta, ja siinäkin maahanmuuttajat ovat aliedustettuna väestöosuuteensa nähden. Maahanmuuttajat ovat kuitenkin tärkeä ja kasvava ryhmä pienituloisissa. Samalla he ovat ryhmä, jota on vaikea tutkia kattavasti tai tarkasti koko väestöä koskevissa kyselytutkimuksissa muun muassa kielitaitokysymysten ja tarkan tiedon edellyttämän suuren otoskoon vuoksi. Rekisteriaineistoissa puolestaan tiedot koulutuksesta ja maasta poistumisesta voivat olla puutteellisia. Jatkossa on tarpeen saada myös maahanmuuttajista tarkempaa tietoa pienituloisia tutkittaessa.

Toinen aihepiiri joka jäi vähemmälle huomiolle aineistoon liittyvistä syistä, on pienituloisten alueellinen sijoittuminen, erityisesti suurempien kaupunkien sisäinen tulotason mukainen alueellinen eriytyminen. Asuinympäristöön ja palvelujen saavutettavuuteen liittyvien ongelmien tarkastelu tuotti jossain määrin tähän kysymykseen liittyvää tietoa. Vähäiset tulotason mukaiset erot asuinympäristöön liittyvissä ongelmassa ja palvelujen saavutettavuudessa ovat myönteinen tulos, jonka voidaan tulkita kuvastavan esimerkiksi sosiaali-, alue- ja asuntopolitiikan onnistumista hillitsemään jyrkkää tulojen mukaista asuin ympäristön laadun eriytymistä. Sekä pienituloisten että muiden keskuudessa on kuitenkin asunnon hallintaperusteiden mukaisia eroja asuin ympäristön ongelmassa. Tarkemmat tiedot esimerkiksi siitä, kuinka paljon kaupunkien köyhimmillä alueilla asuvien pienituloisten asuinolot poikkeavat varakkaammilla alueilla asuvien pienituloisten asuinoloista, jäivät tämän selvityksen ulkopuolelle.

Myös pitkittyneen pienituloisuuden merkitys jäi selvityksen ulkopuolelle. Pienituloisuus mitattiin kotitalouden pienituloisuutena yhtenä vuonna. Kotitalouksien tulot voivat kuitenkin vaihdella vuosien välillä, joten osa tässä tarkastelluista pienituloisista on ollut pienituloisena vain hetkellisesti. Varsinkin nuoreen aikuisuuteen kuuluu usein tilapäistä pienituloisuutta. Tulonjakotilaston ja EU-SILC:n avulla olisi mahdollista aineistojen paneelirakenteen avulla tarkastella useamman vuoden pienituloisuuden yhteyttä asuinoloihin. Tällaisessa tarkastelussa pienituloiset oletettavasti eroaisivat asuinoloiltaan selvemmin muusta väestöstä kuin tässä raportissa.

8.6 Pienituloisten asuminen ja asuntopolitiikka

Suuri asumismenorasite matalamman tulotason ryhmissä ei ole pelkästään eriarvoisuuskysymys. Kohtuuhintaisten asumismahdollisuuksien vähyys erityisesti Helsingin seudulla on nähty ongelmana myös seudun ja koko Suomen talouden kasvulle ja kansainväliselle kilpailukyvyille vaarantaessaan pieni- ja keskipalkkaisen palvelusektorin työvoiman saatavuuden (Ympäristöministeriö 2011). Kyse ei ole siis myöskään pelkästään kaikkein pienituloisimpia koskevasta ongelmasta.

Asumismenorasitteeseen voidaan vaikuttaa joko asumisen hintaan tai kotitalouden tuloihin vaikuttamalla. Jos rasi tetta halutaan pienentää, perusvaihtoehdot politiikassa ovat 1) rakennuskustannusten pienentäminen, 2) asukkaalta perittävän maksun pienentäminen, ja 3) tulonsiirrot asukkaille (Doling 1997). Rakennuskustannuksiin vaikuttaa esimerkiksi rakentamista koskeva sääntely. Asukkaalta perittävää maksua pienentävät puolestaan muun muassa valtion korkotuki ja vuokrien omakustannusperiaate sosiaalisessa vuokra-asuntotuotannossa tai ennen vuotta 1995 Suomessakin sovellettu vuokrasääntely.

Asukkaille myönnettävissä tulonsiirroissa keskeisessä asemassa ovat Kelan myöntämät asumistuet. Asumistukea kritisoidaan usein siitä, että se nostaa vuokratasoa tuen kapitalisoituessa vuokriin, ja tällaista vaikutusta on arvioitu ilmenevän Suomessakin vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen osalta (Ympäristöministeriö 2015). Asumistuen voi olettaa nostavan vuokratasoa erityisesti tilanteessa, jossa on paljon tuensaa-jia mutta niukasti sopivia asuntoja (Åhren 2004). Enimmäismäärät asumistuesta korvattaville asumismenoille voivat toisaalta hillitä asumistuen valumista vuokranantajille. Suomessa sovelletaan asumistuesta enimmäismääriä kohtuullisille asumismenoille, eikä asumiskustannuksia korvata täysimääräisinä asumistuksessa. Osa asumistuen saajista saa kuitenkin korvausta asumiskustannuksiin myös toimeentulotuesta, jossa

asumiskustannukset saatetaan korvata täysimääräisinä. Toimeentulotuessaakin oli vuodesta 1998 alkaen käytössä asumismenojen seitsemän prosentin omavastuu, jonka oli tarkoitus muun muassa kannustaa hakeutumaan halvempiin asuntoihin, mutta se lopetettiin vuonna 2006 (Heinonen 2010). Sen katsottiin muun muassa olleen liian vaikeaselkoinen ja vaikeuttaneen erityisesti korkeiden asumiskustannusten paikkakuntien toimeentulotukiasiakkaiden tilannetta, eikä asiakkailta katsottu olevan aina mahdollisuutta muuttaa halvempaan asuntoon (HE 155/2005).

Ara-vuokrasektorilla sovellettu vuokrien omakustannusperiaate ehkäisee asumisen tukien tason vaikutusta perittävien vuokrien tasoon, etenkin kuntien vuokra-asunnoissa, ja riittävän suuri ara-sektori voi vaihtaa tasapainottavasti myös yleiseen vuokratasoon. Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan perustuen ara-asuntojen vuokria pyritään myös alentamaan etenkin yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asunnoissa laskemalla vuokrassa perittävää omistajan omarahoitusosuuden koron enimmäismäärää kahdeksasta neljään prosenttiin sekä täsmentämällä vuokrassa perittäviä korjauskuluja (HE 99/2015).

Hallitusohjelmassa esitetäänkin pienituloisten kannustamista hakeutumaan ara-asuntoihin ehdolla, jonka mukaan asumismenoja korvattaisiin vain valtion rahoittaman vuokra-asunnon vuokran mukaisesti, mikäli paikkakunnalla on osoittaa vapaana oleva vapaarahoitteista vuokra-asuntoa edullisempi valtion rahoittama asunto (Valtioneuvoston kanslia 2015). Lisäksi esitetään, että ara-vuokra-asuntojen asukasvalinnassa suositeltaisiin vaikeasti työllistyviä ja sijoitettaisiin vähintään puoleen asunnoista asumistukea tai toimeentulotukea saavia tai vastaavassa taloudellisessa asemassa olevia kotitalouksia. Ara-vuokra-asuntojen tulorajat esitetään palautettaviksi ja tulot tarkistettavaksi viiden vuoden välein ja asunnon vaihdon yhteydessä.

Nämä toimet saattavat pienentää pienituloisten asumismenoja, joskaan tämä ei ole aivan selvää (Ympäristöministeriö 2015). Samalla toimet voivat kuitenkin muodostaa uuden kannustinloukun pienituloisille, koska tulojen nousu voisi ara-vuokra-asunnoissa asuvilla johtaa asunnon menettämiseen. Tämän vuoksi tulorajojen ei tulisi asettaa liian alhaisiksi, ja tuloja tulisi tarkastella useammalta vuodelta, jotta hetkellisesti parantunut tilanne ei johtaisi asunnon menettämiseen. Asunnon menettäminen voi olla seurauksiltaan erityisen haitallista lapsiperheissä. Lapsuuden aikaiset muutot voivat olla riskitekijä esimerkiksi lasten koulunkäynnille (esim. Scanlon & Devine 2001).

Hallitusohjelmassa ehdotetut toimet myös voimistavat alueellista segregatiota keskittämällä pienituloisia selvemmin alueille, joilla on ara-vuokra-asuntoja, ja vähentämällä parempituloisten asukkaiden läsnäoloa näillä alueilla. Nykytilanteessa vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvat pienituloiset kokevat tulostemme mukaan vähemmän asuin ympäristön ongelmia kuin muissa vuokra-asunnoissa asuvat pienituloiset, erityisesti tiheästi asutuissa kunnissa. Hallitusohjelman mukaiset toimet tulevat jatkossa oletettavasti kasvattamaan alueiden välisiä eroja väestörakenteen osalta, jolloin asuin ympäristön ongelmien vuokra muodon mukaiset erot voivat kasvaa, ja nykyistä suurempi osa pienituloisista tulee asumaan suurempien ongelmien alueilla. Segregaation voimistumisen hillitsemiseksi voitaisiin näiden toimien vastapainona korostaa segregatiota ehkäisyä esimerkiksi ara-vuokra-asuntojen tuotannon alueellisella hajauttamisella ja hallitusohjelmassa mainitulla ara-vuokra-asuntojen hankkimisella vapaarahoitteisesta asuntotuotannosta.

Asumistuki on osa perusturvan kokonaisuutta, johon kuuluu myös monia muita etuuksia (THL 2015). Pienituloisten tuloista suuri osa koostuu näistä etuuksista, joten pienituloisten kotitalouksien asumismenorasite riippuu myös muiden tukien kuin suoranaisten asumisen tukien kehityksestä. Toisaalta pienituloiseksi päätyminen ja pysyminen tai poistuminen riippuvat työikäisillä esimerkiksi työmarkkinoiden kehityksestä ja yksilön perhe- ja työuran siirtymistä. Varsinkin nuoremmilla pienituloisilla asuinolojen voikin olettaa kehittyvän nimenomaan tulotason nousun myötä, jolloin pienituloisuus ja siihen liittyvät vaatimatommammat asuinolot voivat jäädä ohimeneväksi vaiheeksi. Vanhemmilla pienituloisilla ja toisaalta esimerkiksi terveysongelmien tai muiden syiden takia pysyvämmiin työmarkkinoiden ulkopuolella olevilla tilanne on toisenlainen. Tällaisissa ryhmissä erityisesti yksin asuvat, joilla myös muu hyvinvointi on keskimäärin puutteellisempaa (Kauppinen ym. 2014), voivat tarvita tukea kohtuullisten asuinolojen varmistamiseksi.

Asumisen tuen painopiste on siirtynyt sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa asuntojen tuotannon tukemisesta niiden kulutuksen tukemiseen (Lahtinen ym. 2015; Ympäristöministeriö 2011; Ruonavaara 2011). Pienituloisille erityisesti kasvukeskuksissa tärkeä ara-vuokra-asuntokanta on toisaalta pienentymässä asuntojen vapautuessa käyttö- ja luovutusrajoiuksista (Ympäristöministeriö 2015; Hirvonen ym. 2014; Ympäristöministeriö 2011). Näin ollen myös tuotannon tuelle on edelleen tarvetta, jotta kohtuullisten asu-

miskustannusten asuntoja olisi jatkossakin tarjolla pienituloisille myös suurimmissa kaupungeissa. Tässä tuotannossa on syytä muistaa myös pienasunnot, koska enemmistö pienituloisista on yksin asuvia. Myös muun muassa kaavoitetun tonttitarjonnan riittävyttä ja rakennusalan kilpailutilannetta voidaan pitää tärkeinä pienituloisten asuinoloihin vaikuttavina tekijöinä (Ympäristöministeriö 2011; 2015).

Kansainvälisissä ihmisoikeusjulistuksissa ja –sopimuksissa oikeus kohtuulliseen asumistasoon on katsottu osaksi ihmisoikeuksia (OHCHR 2009). Euroopassa kuitenkin vain Ranskassa oikeus asumiseen on säädetty jokaiselle, eikä sielläkään oikeuden toteutuminen ole ongelmaton (Buch-Geertsema ym. 2010). Suomessa tulkinnan asumisesta subjektiivisena oikeutena voi katsoa kiteytyvän tulkintaan perustuslain 19 pykälän 1 momentista: kuuluuko ihmisarvoiseen elämään katto pään päälle?

Lähteet

- Aassve, Arnstein, Maria Iacovou & Letizia Mencarini (2006) Youth Poverty and Transition to Adulthood in Europe. *Demographic Research* 15: 21–49.
- Andersson, Roger (2013) Reproducing and reshaping ethnic residential segregation in Stockholm: the role of selective migration moves. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 95 (2): 163–187.
- ARA (2013) *Asunnottomat 2012*. Selvitys 1/2013. Lahti. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- ARA (2015) *Asunnottomat 2014*. Selvitys 1/2015. Lahti. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- Ahola, Elina (2013) Yleiskatsaus toimeentulotuesta Helsingissä 2008–2010. Teoksessa Ahola, Elina & Heikki Hiilamo (toim.) *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010*, s. 18–29. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127. Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Anderson, Jalene Tayler & Damian Collins (2014) “Prevalence and Causes of Urban Homelessness Among Indigenous Peoples: A Three-County Scoping Review.” *Housing Studies* 29:7, 959–976.
- Benjaminsen, Lars & Heidi Lauritzen (2013) *Hjemløshed i Danmark 2013*. National kortlægning. Kööpenhamina: Nationale forskningscenter for velfærd.
- Buch-Geertsema Volker, Lars Benjaminsen, Masa Filipovic Hrst & Nicholas Pleace (2014) Extent and Profile of Homelessness in European Member States. A Statistical Update. EOH Comparative Studies on Homelessness 4. FEANTSA.
- Buch-Geertsema, Volker, William Edgar, Eoin Sullivan & Nicholas Pleace (2010) Homelessness and homeless policies in Europe: Lessons from research. Bryssel: FEANTSA.
- Caton, Carol, Boanerges Dominiguez, Bella Schanzer, Deborah Hasin, Patrick Shrout, Alan Felix, Hunter McQuiston, Lewis Opler & Eustace Hsu (2005) “Risk Factors for Long-Term Homelessness: Findings from a Longitudinal Study of First-Time Homeless Single Adults.” *American Journal of Public Health* 95:10, 1753–1759.
- Christensen, Julia (2012) “‘They want a different life’: Rural northern settlement dynamics and pathways to homelessness in Yellowknife and Inuvik, Northwest Territories.” *Canadian Geographer* 56:4, 419–438.
- Doling, John (1997) *Comparative Housing Policy. Government and Housing in Advanced Industrialized Countries*. London: Macmillan.
- Dyb, Evelyn & Katja Johannessen (2013) *Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Edgar, Bill (2009) *European review of statistics on homelessness*. Brussels: FEANTSA.
<http://www.feantsaresearch.org/spip.php?article123&lang=en>
- Eurostat (2015a) *Housing statistics*.
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics.
- Eurostat (2015b) *EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology - housing conditions*.
[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology_-_housing_conditions](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_-_housing_conditions).
- FEANTSA (2015) *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. www.feantsa.org/spip.php?article120.
- Fitzpatrick, Suzanne (2005) “Explaining Homelessness: a Critical Realist Perspective.” *Housing, Theory & Society* 22:1, 1–17.
- Haartti, Julius, Pekka Martikainen & Hanna Remes (2015) *Asumisen ylisukupolvisuus. Omistusasumista ja sen periytymistä määrittävät tekijät Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka 5/2015, 457–468.
- Haataja, Anita (2013) *Toimeentulotuki yhden aikuisen talouksissa Helsingissä*. Teoksessa Ahola, Elina & Heikki Hiilamo (toim.) *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010*, s. 30–53. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127. Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Hannikainen-Ingman, Katri, Heikki Hiilamo, Pertti Honkanen, Susan Kuivalainen & Pasi Moisio (2012) *Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009*. Nettityöpapereita 33/2012. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Hannikainen-Ingman, Katri & Sakari Karvonen (2012) *Asuinolot*. Teoksessa Koskinen, Seppo, Annamari Lundqvist & Noora Ristiluoma (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011*. Raportti 68/2012. Tampere. Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos..
- HE 155/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta
- HE 99/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeusasuntolainojen karkotuksesta annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi.
- Heinonen, Hanna-Mari (2010) *Asumismenojen huomioon ottaminen toimeentulotuksessa ja yleinen toimeentulotukitilanne kunnissa ja kuntayhtymissä 2009*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 73/2010. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysturvirasto (2015) *Toimeentulotuella huomioon otettavat asumismenot*.
<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/toimeentulotuki/asumismenot>. (Käyty 2.11.2015)
- Hiilamo, Heikki (2003) Työ kannustaa enemmän kuin laskelmat osoittavat. *Yhteiskuntapolitiikka* 2003; 68 (1):83–89.
- Hiilamo, Heikki, Helka Hytti & Pentti Takala (2005) Työikäiset toimeentuloturvan vähimmäisetuuskien saajina. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 42/2005. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Hiilamo, Heikki & Jouko Karjalainen (2010) *Köyhät talouskriisin kurimuksessa*. Teoksessa Taimio, Heikki (toim.) *Hyvinvointivaltion suunta – nousu vai lasku?* Helsinki. TSL.

- Hirvonen, Jukka, Ari Kurlin, Etta Partanen & Paavo Tikkanen (2014) Näkökulmia ara-vuokra-asumiseen. Selvitys ara-vuokra-asuntojen asukasrakenteesta ja asukasvalinnasta ara-asuntoihin. Ympäristöministeriön raportteja 15/2014. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Honkanen, Pertti (2010) Asumiskustannukset toimeentulotuksessa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 72/2010. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Hänninen, Sakari & Elina Palola (2010) Johdatus jakojen problematiikkaan. Teoksessa Hänninen, Sakari, Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipoliittikka kilpailuvaltiossa. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jaako, Niina (2012) Monet syrjäseutujen vanhukset asuvat vielä puutteellisesti. Hyvinvointikatsaus 4/2012.
- Junto, Anneli & Raija Hynynen (2006) Asumisen hyvinvointia kaikille. Teoksessa Niemelä, Pauli & Terho Pursiainen (toim.) Hyvinvointi yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 62. Kuopion yliopisto.
- Junto, Anneli (2008) Kaikkien asumisunelmat eivät toteudu. Hyvinvointikatsaus 1/2008, 4-9.
- Karhula, Aleksi (2015) Comparing Overall Effects of Family Background on Homeownership During Early Life Course. Housing Studies, DOI:10.1080/02673037.2015.1014781.
- Karjalainen, Jarno & Pasi Moisio (2010) Kannustin- ja byrokraatialoukut suomalaisessa sosiaaliturvassa. Julkaisussa Vaarama, Marja, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Jouko, Heikki Hiilamo & Helka Raivio (2003) Harkinta toimeentulotuksessa. Toimeentulotuen muutosten väliraportti. Helsinki. Stakes. Aiheita 19/2003.
- Karppinen, Jari & Peter Fredriksson (2014) "AUNE" 2016–2019. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy -asunto ensin näkökulma. Pohjapaperi 8.8.2014.
- Karvonen Sakari, Timo M. Kauppinen & Katja Ilmarinen (2010) Koetun hyvinvoinnin erot ja niiden kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa Vaarama Marja, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2010, s. 216 - 232. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen Timo M, Pasi Moisio & Susanna Mukkila (2013) Toimeentulotuen saamisen toistuvuus ja etuuksien päällekkäisyys. Teoksessa Kuivalainen Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä, s. 37-55. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Timo M. & Tuija Martelin, Katri Hannikainen-Ingman & Esa Virtala, (2014) Yksin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään? Työpäpaperi 27/2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kauppinen, Timo M. & Katja Vilkkumäki (2015) Entry to Homeownership among Immigrants: A Decomposition of Factors Contributing to the Gap with Native-born Residents. Housing Studies. doi: 10.1080/02673037.2015.1094566.
- Kela (2014) Kelan asumistukitilasto 2013. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Kela (2015) Kelan asumistukitilasto 2014. Helsinki. Kansaneläkelaitos.
- Kostiainen, Eeva & Seppo Laakso (2012) Vailla vakinaista asuntoa. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntokannan välillä. Helsinki. Kaupunkitutkimus TA.
- Kuivalainen, Susan (2007) "Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys." Yhteiskuntapolitiikka 72:1, 49-56.
- Kuivalainen, Susan (2013) Toimeentulotuen muuttunut asema. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Raportti 9/2013. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (2010) Yksin asuminen Suomessa. Teoksessa Hänninen, Sakari, Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipoliittikka kilpailuvaltiossa. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laakso, Seppo & Eeva Kostiainen (2013) Tavallisen pienituloisen ihmisen kohtuuhintainen vuokra-asuminen Helsingin seudulla. Kaupunkitutkimus TA Oy.
- Lahtinen Markus, Eeva Alho, Valtteri Härmälä, Kirsi Noro & Niko-Matti Ronkonmäki (2015) Asumisen tarjonta- ja kysyntätuet: kirjallisuuskatsaus. Teoksessa Ympäristöministeriö: Asumisen tuki- ja verotusjärjestelmien vaikuttavuus. Hankeryhmän raportti. Ympäristöministeriön raportteja 4/2015. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- van Laere, Igor, Matty de Wit & Niek Klazinga (2009) Pathways into homelessness: Recently homeless adults problems and service use before and after becoming homeless in Amsterdam. BMC Public Health 9, 3-11.
- Lankinen, Markku (2008) Asuminen, tulot ja varallisuus. Tutkimuksia 2008:5. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Lehtinen, Anna-Riitta, Johanna Varjonen, Anu Raijas, Kristiina Aalto & Riepu Pakoma (2010) Mitä eläminen maksaa? Kohdullisen minimin viitebudjetit. Julkaisuja 4/2010. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Lehtonen, Leena & Jari Salonen (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö 3/2008. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Lujanen, Martti (2004) Housing consumption, housing expenditure and housing costs. Teoksessa Lujanen, Martti (toim.): Housing and Housing Policy in the Nordic countries, s.79-98. Nord 2004:7. Copenhagen: Nordic council of ministers.
- Lujanen, Martti & Hans-Åke Palmgren (2004) The housing market, housing production and housing standards. Teoksessa Lujanen, Martti (toim.): Housing and Housing Policy in the Nordic countries, s.23-42. Nord 2004:7. Copenhagen: Nordic council of ministers.
- McQuiston, Hunter, Prakash Gorrochurn, Eustace Hsu & Carol Caton (2014) Risk Factors Associated with Recurrent Homelessness After a First Homelessness Episode. Community Mental Health Journal 50:5, 505-513.

- Meert, Henk & Marie Bourgeois (2005) "Between Rural and Urban Slums: A Geography of Pathways Through Homelessness." *Housing Studies* 20:1, 107-125.
- Nurmi, Esko (2010) *Alussa oli hellahuone. Asuntoreformiyhdistys 100 vuotta 1910-2010*. Helsinki. Asuntoreformiyhdistys ry.
- OHCHR (2009) *The Right to Adequate Housing. Fact Sheet No. 21/Rev.1*. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.
- Philippot, Pierre, Cathrine Lococq, Fanny Sempoux, Hilde Nachtergaele & Benoit Galand (2007) "Psychological Research on Homelessness in Western Europe: A Review from 1970 to 2001." *Journal of Social Issues* 63:3, 483-503.
- Pitkänen, Sari (2010) *Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Asumisen rahoitus- ja kehittämissuhteiden raportteja 2/2010*.
- Pittini, Alice, Laurent Ghekière, Julien Dijol & Igor Kiss (2015) *The State of Housing in the EU 2015. A Housing Europe Review*. Brussels: Housing Europe.
- Pleace, Nicholas, Dennis Culhane, Riitta Granfelt & Marcus Knutagård (2015) *The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Reports of the Ministry of the Environment 3en/2015*. Helsinki. Ministry of the Environment.
- Pyykkönen, Topias (2013a) *Elämänvaihe vaikuttaa asumistoiveisiin – työura valinnan mahdollisuuksiin. Hyvinvointikatsaus 2/2013*.
- Pyykkönen, Topias (2013b) *Asuinolot vaihtelevat syntyperän mukaan. Hyvinvointikatsaus 2/2013*.
- Reijo, Marie (2008) *Asumismenoja koskevia tietoja tuotetaan moneen käyttöön. Hyvinvointikatsaus 1/2008*, 40-43.
- Reijo, Marie (2010) *Asuntotulo lisää taloudellisen hyvinvoinnin vertailumahdollisuuksia. Hyvinvointikatsaus 4/2010*.
- Reijo, Marie (2013) *Ihmisten omat kokemukset täydentävät objektiivisista asuinolomittareista saatuja tietoja. Hyvinvointikatsaus 2/2013*.
- Ruonavaara, Hannu (2011) *Suomen asuntopolitiikan malli pohjoismaisessa vertailussa. Esitys Sosiaalipolitiikan päivillä, Turku, 28.10.2011*.
- Scanlon, Edward & Kevin Devine (2001) *Residential Mobility and Youth Well-Being: Research, Policy, and Practice Issues. Journal of Sociology and Social Welfare* 28:1, 119-138.
- Sikich, Keri Weber (2008) "Global Female Homelessness: A Multi-Faceted Problem." *Gender Issues* 25:3, 147-156.
- Skovgaard Nielsen, Rikke, Emma Holmqvist, Hanna Dhalmann & Susanne Søholt (2015) *The interaction of local context and cultural background: Somalis' perceived possibilities in Nordic capitals' housing markets, Housing Studies* 30:3, 433-452.
- Socialstyrelsen (2012) *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär. Tukholma: Socialstyrelsen*.
- Thompson, Ronald Jr, Melanie Wall, Eliana Greenstein, Bridget Grant & Deborah Hasin (2013) *Substance-Use Disorders and Poverty as Prospective Predictors of First-Time Homelessness in the United States. American Journal of Public Health* 103, 282-288.
- THL (2014) *Toimeentulotuki 2012*. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- THL (2015) *Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä. Työpaperi 1/2015*. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Thompson, Sanna, Kimberly Bener, Lilane Windsor, Mary Cook & Travonne Williams (2010) *Homeless Youth: Characteristics, Contributing Factors, and Service Options. Journal of Human Behavior in the Social Environment* 20:2, 193-217.
- Tilastokeskus (2012) *Tulonjakotilasto 2010*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2013) *Tulonjakotilasto 2011. Tulot, asuminen ja asumismenot*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2014) *Tulonjakotilasto 2012. Väestöryhmittäiset tuloerot*.
- Tilastokeskus (2015a) *Tulonjakotilasto 2013. Pienituloisuus*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015b) *Tulonjakotilasto 2013. Tuloerot ja toimeentulo (kansainvälinen vertailu)*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015c) *Tulonjakotilasto 2013. Väestöryhmittäiset tuloerot*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015d) *Tulonjakotilasto 2013. Tulot, asuminen ja asumismenot*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015e) *SISU-malli. Käyttöopas tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointiin. https://www.stat.fi/static/media/uploads/tup/mikrosimulointi/sisu_kasikirja_2013.pdf. 28.5.2015. Käyty 2.11.2015*.
- Tilastokeskus (2015f) *Vuokratietojen imputointi SISU -aineistoon. http://www.tilastokeskus.fi/tup/mikrosimulointi/sisu_vuokratietojen_imputointi.pdf. Käyty 2.11.2015*.
- Tilastokeskus (2015g) *Kotitalouksien varallisuus 2013*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015h) *Asunnot ja asuinolot 2014, yleiskatsaus*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (2015i) *Osakeasuntojen hinnat 2015, syyskuu ja 3. vuosineljännes*. Helsinki. Tilastokeskus.
- Vaalavuori, Maria & Pasi Moisio (2014) *Tuloerojen ja suhteellisen köyhyyden kehitys. Teoksessa Vaarama, Marja, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2014*. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Vaattovaara Mari, Katja Vilkkumäki, Saara Yousfi, Hanna Dhalmann & Timo M. Kauppinen (2010) *Contextualising ethnic residential segregation in Finland: migration flows, policies and settlement patterns. Teoksessa Andersson R, Dhalmann H, Holmqvist E, Kauppinen TM, Magnusson Turner L, Skifter Andersen H, Søholt S, Vaattovaara M, Vilkkumäki K, Wessel T, Yousfi S: Immigration, housing and segregation in the Nordic welfare states, s. 195-262. Department of Geosciences and Geography C2, University of Helsinki*.
- Valtioneuvoston kanslia (2015) *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

- Vilkama, Katja (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2011:2. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, Katja, Henrik Lönnqvist, Jenni Väliniemi-Laurson & Martti Tuominen (2014) Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002-2012. Tutkimuksia 2014:1. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Warnes, Anthony & Maureen Crane (2006) "The Causes of Homelessness Among Older People in England." *Housing Studies* 21:3, 401-421.
- Ympäristöministeriö (2005) Asuntopolitiikan sosiaaliset ulottuvuudet. Ympäristöministeriön moniste 158. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö (2011) Valtiovallan rooli 2010-luvun asuntomarkkinoilla. Työryhmäraportti. Ympäristöministeriön raportteja 8/2011. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö (2012a) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) toiminnan kehittäminen. Ympäristöministeriön raportteja 18/2012. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö (2012b) Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö (2015) Asumisen tuki- ja verotusjärjestelmien vaikuttavuus. Hankeryhmän raportti. Ympäristöministeriön raportteja 4/2015. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Zerger, Suzanne, Aaron J. Strehlow & Adi V. Gundlapalli (2008) Homeless Young Adults and Behavioral Health: An Overview. *American Behavioral Scientist* 51:6, 824-841.
- Åhren, Per (2004) Housing allowances. Teoksessa Lujanen, Martti (toim.): Housing and Housing Policy in the Nordic countries, s. 179-202. Nord 2004:7. Copenhagen: Nordic council of ministers.

Liitteet

Liite 1. Nettomääräinen asumismenorasite taustatekijöiden mukaan alle 65-vuotiailla.

Asumismenojen ja asumiskustannusten rasittavuus pienituloisuuden ja iän mukaan (netto).

	Pienituloiset				Muut			
	18–34	35–64	65+	Yht.	18–34	35–64	65+	Yht.
Asumismenorasite, % (keskiarvo)	34	32	25	31	24	21	18	21
Asumismenorasite, % (mediaani)	29	26	23	25	22	19	15	19
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	48	41	29	40	23	19	15	19
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	30	26	12	23	8	7	5	7
Asumiskustannusrasite, % (ka)	33	29	23	28	17	14	16	15
Asumiskustannusrasite, % (md)	27	24	21	23	15	11	12	12
Asumiskustannukset yli 30 %, (%)	45	35	23	35	11	7	10	9
Asumiskustannukset yli 40 %, (%)	27	21	9	19	3	3	4	3

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja kotitaloustyyppin* mukaan, 18-64-vuotiaat (netto).

	Pienituloiset				Muut			
	Yksin asuva	Lapse- ton pari	Pari + lapsia	Yksin- huoltaja	Yksin asuva	Lapse- ton pari	Pari + lapsia	Yksin- huoltaja
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	31	26	26	22	27	18	20	25
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	52	44	34	30	39	15	17	28
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	37	27	15	15	15	6	5	7

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Ei mukana luokkaa ”muu”

Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja vuoden pääasiallisen toiminnan mukaan, 18-64-vuotiaat (netto).

	Pienituloiset				
	Työllinen	Työtön (>6 kk)	Opiskelija	Eläkeläinen	Muu
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	34	29	29	20	25
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	57	47	50	22	35
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	40	27	33	14	20

	Muut				
	Työllinen	Työtön (>6 kk)	Opiskelija	Eläkeläinen	Muu
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	20	21	19	16	23
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	20	26	17	20	25
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	7	9	4	8	6

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Asumismenot ja niiden rasittavuus asuinseudun (NUTS 2 –alue) mukaan*, 18-64-vuotiaat (netto).

	Pienituloiset				Muut			
	Hki- Uusi- maa	Muu Etelä- Suomi	Länsi- Suomi	Pohj.- ja Itä- Suomi	Hki- Uusi- maa	Muu Etelä- Suomi	Länsi- Suomi	Pohj.- ja Itä- Suomi
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	37	28	26	25	22	19	19	19
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	58	45	44	35	25	18	18	18
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	44	25	27	22	9	5	6	7

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

* Ahvenanmaa ei mukana.

Asumismenot ja niiden rasittavuus asuinkunnan kaupunkimaisuuden mukaan, 18–64-vuotiaat (netto).

	Pienituloiset				
	Pää- kaupunki- seutu	Muut suuret yliopisto- kaupungit	Muut kaupunki- maiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutu- maiset kunnat
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	38	28	29	24	22
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	58	49	48	34	30
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	46	27	31	19	21

	Muut				
	Pää- kaupunki- seutu	Muut suuret yliopisto- kaupungit	Muut kaupunki- maiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutu- maiset kunnat
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	22	22	20	19	15
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	26	23	20	17	13
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	9	8	7	5	5

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat.

Asumismenot ja niiden rasittavuus pienituloisuuden ja asunnon hallintaperusteen mukaan*, 18–64-vuotiaat (netto).

	Pienituloiset				
	Omistus- asunto, ei lainaa	Omistus- asunto, lainaa	Vuokra- asunto vapailta markk.	Vuokra- asunto yleishyöd. yhteisöltä	Vuokra- asunto kunnalta
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	20	36	32	29	25
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	26	64	55	46	37
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	19	41	35	25	21

	Muut				
	Omistus- asunto, ei lainaa	Omistus- asunto, lainaa	Vuokra- asunto vapailta markk.	Vuokra- asunto yleishyöd. yhteisöltä	Vuokra- asunto kunnalta
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	9	23	25	27	22
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	4	26	32	27	19
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	2	10	9	7	4

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat. * Ei mukana luokkaa ”muu”

Liite 2. Asuinolot koko täysi-ikäisessä väestössä iän mukaan.

	Ikä, vuotta			Yht.
	18–34	35–64	65+	
Asumismenot/kk/kulutussyksikkö, eur	447	416	261	393
Tulot asumismenojen jälkeen /kul.yks., eur	1357	1699	1267	1497
Kokee asumismenot suurena rasitteena, %	21	19	13	18
Asumismenorasite, % tuloista (mediaani)	26	21	17	22
Asumismenojen osuus yli 30 %, (%)	37	25	22	28
Asumismenojen osuus yli 40 %, (%)	18	12	10	13
Omistusasunto, ei asuntolainaa, %	10	33	73	36
Omistusasunto, asuntolainaa	42	46	10	36
Vuokra-asunto				
vapailta markkinoilta	23	7	4	10
kunnalta	8	7	6	7
yleishyödylliseltä yhteisöltä	4	3	2	3
opiskelija-asuntojen ylläpitäjältä	6	0	0	2
toiselta kotitaloudelta ilmaiseksi tai...	4	1	3	2
työsuhteen perusteella tai muualta	2	2	1	2
Asumisoikeusasunto	2	2	1	1
Muu	0	0	2	1
Asunnon pinta-ala, neliometriä (ka)	85	109	89	98
Asuinneliöitä henkilöä kohti (ka)	35	47	57	46
Huoneiden määrä (ml. keittiö)	3,7	4,4	3,9	4,1
Yli 1 henkilö per huone (ml. keittiö), %	6	4	0	4
EU-SILC-ahtaus, %	11	5	4	6
Kokee asuntonsa ahtaaksi, %	17	10	4	10
Puutteelliset sähköt, %	12	11	8	11
Puutteelliset putket	6	4	3	5
Ei lämmitystä	1	2	1	2
Ei riittävän lämmin talvella	12	8	7	9
Ei riittävän viileä kesällä	29	23	22	24
Liian pimeä	5	5	6	5
Kosteusongelmia	6	6	5	6
Ei suihkua eikä kylpyammetta	1	1	2	1
Ei sisä vessaa	1	1	1	1
Ei pesukonetta	5	2	5	4
<i>Vähintään kaksi ongelmaa</i>	19	14	13	15
Melua naapureista tai ulkoa, %	20	14	9	14
Saasteet ym.	8	9	9	9
Rikollisuus, väkivalta, ilkivalta	11	8	7	9
<i>Vähintään yksi yllä olevista</i>	29	23	19	24
Ruokakaupan saavutettavuus	3	5	10	5
Pankkipalvelujen saavutettavuus	7	9	14	10
Postipalvelujen saavutettavuus	9	13	15	12
Julkisen liikenteen saavutettavuus	18	24	19	21
Terveyspalvelujen saavutettavuus	15	19	23	19
<i>Vähintään kaksi saavutettavuusongelmaa</i>	12	16	19	15
N (otos, painottamaton)	4595	11182	3641	19418

Lähteet: Tulonjakotilasto 2011, EU-SILC 2012, omat laskelmat.

Liite 3. Logistinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä yli 40 prosentin asu- mismenorasite pienituloisten keskuudessa vuonna 2011.

	Suuri bruttomääräinen asumismenorasite			Suuri nettomääräinen asumismenorasite		
	Odds ratio*	95 prosentin luottamus- väli		Odds ratio*	95 prosentin luottamus- väli	
18-24	1,00			1,00		
25-34	1,00	0,62	1,61	1,01	0,59	1,71
35-44	1,10	0,62	1,92	1,24	0,66	2,34
45-54	1,35	0,78	2,34	1,40	0,77	2,53
55-64	1,33	0,75	2,36	1,36	0,74	2,49
Nainen	1,00			1,00		
Mies	0,88	0,64	1,20	0,89	0,64	1,23
Yksin asuva	1,00			1,00		
Lapseton pari	0,56	0,37	0,85	0,48	0,30	0,77
Pari ja lapsia	0,11	0,07	0,17	0,12	0,07	0,21
Yksinhuoltajaperhe	0,14	0,08	0,24	0,16	0,09	0,31
Muu	0,04	0,01	0,17	0,16	0,04	0,74
Työllinen	1,00			1,00		
Työtön (>6 kk)	0,94	0,60	1,46	0,43	0,26	0,72
Opiskelija	0,99	0,59	1,67	0,64	0,37	1,10
Eläkeläinen	0,21	0,11	0,37	0,15	0,08	0,29
Muu	0,94	0,54	1,63	0,52	0,28	0,95
Pääkaupunkiseutu	1,00			1,00		
Muut suuret yliopistokaupungit	0,72	0,40	1,27	0,44	0,25	0,77
Muut kaupunkimaiset kunnat	0,74	0,43	1,25	0,56	0,33	0,96
Taajaan asutut kunnat	0,35	0,18	0,69	0,30	0,16	0,56
Maaseutumaiset kunnat	0,32	0,17	0,59	0,36	0,19	0,68
Omistusasunto, ei asuntolainaa	1,00			1,00		
Omistusasunto, asuntolainaa	7,89	4,20	14,84	5,26	2,87	9,66
Vuokra-as. vapailta markkinoilta	5,57	3,16	9,81	1,51	0,86	2,65
Vuokra-as. yleishyöd. yht.	8,21	3,95	17,06	1,31	0,63	2,73
Vuokra-asunto kunnalta	5,14	2,94	9,00	1,10	0,61	1,99
Muu	1,91	1,04	3,50	1,07	0,56	2,04

* Tilastollisesti merkitsevät ($p < 0,05$) kertoimet lihavoitu.

Lähde: Tulonjakotilasto 2011, omat laskelmat. N(otos)=1574.

Liite 4. SISU-rekisteriaineistolla saatuja tuloksia pienituloisten asuinoloista.**Asunnon hallintaperuste pienituloisuuden ja iän mukaan asuntoväestössä, %.**

	Pienituloiset				Muut			
	18-34	35-64	65+	Yht.	18-34	35-64	65+	Yht.
Omistusasunto	15	41	71	38	63	81	82	77
Vuokra-asunto	80	53	25	57	34	15	14	20
Asumisoikeus/osaomistus	1	1	0	1	1	2	1	1
Muu	4	4	4	4	2	2	3	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
N (otos)	43354	39550	25325	108229	130382	286108	128006	544496

Lähde: SISU-mallin vuoden 2012 pohja-aineisto, omat laskelmat.

Ahtaasti asuminen pienituloisuuden ja iän mukaan.

	Pienituloiset				Muut			
	18-34	35-64	65+	Yht.	18-34	35-64	65+	Yht.
Yli 1 henkilö / huone, %*	17	16	2	13	19	12	3	12
Asuinneliöt / henkilö, ka	32	41	57	41	34	43	53	43

Lähde: SISU-mallin vuoden 2012 pohja-aineisto, omat laskelmat.

* Tässä keittiötä ei lasketa huoneeksi.

Asuinolindikaattorit asuntoväestössä 18-34-vuotiailla, jotka eivät asu vanhempiensa kanssa*

	Pieni- tuloiset	Muut
Omistusasunto, %	13	62
Vuokra-asunto	83	34
Asumisoikeus/osaomistus	1	2
Muu	4	2
Yli 1 henkilö / huone, %*	16	18
Asuinneliöt / henkilö, ka	32	34
N (otos)	40625	101950

Lähde: SISU-mallin vuoden 2012 pohja-aineisto, omat laskelmat.

* Ei ole viitehenkilön lapsi.

Liite 5. Logistinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muut asuinolot pienituloisten keskuudessa.

	Muu kuin omistus- asunto	EU- SILC- ahtaus	Varuste- taso- ongelmia (≥2),	Asuin- ympä- ristön ongelmia (≥1)	Saavu- tetta- vuus- ongelmia (≥2)
	OR	OR	OR	OR	OR
18-24	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
25-34	0,55	0,67	1,12	0,67	0,89
35-44	0,42	0,52	1,01	0,58	1,99
45-54	0,22	0,32	1,07	0,84	1,59
55-64	0,08	0,39	0,79	0,46	1,74
Nainen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Mies	0,98	1,79	1,13	0,80	0,89
Yksin asuva	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Kaksi aikuista	0,76	0,08	0,91	0,87	1,30
Kaksi aikuista ja lapsia	0,25	0,46	0,96	0,84	1,58
Yksinhuoltajaperhe	0,45	1,18	0,76	1,23	0,72
Muu	0,08	1,02	0,85	0,15	0,78
Työllinen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Työtön	5,66	1,12	1,22	1,04	0,92
Opiskelija	2,33	1,08	1,60	0,95	0,63
Työkyvytön	3,90	1,64	1,48	1,34	1,26
Muu	1,49	1,43	1,23	1,00	1,01
Tiheästi asuttu kunta	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Keskimääräinen asukastiheys	1,06	0,79	0,72	0,83	0,82
Harvaan asuttu kunta, Etelä- ja Länsi-Suomi	0,28	0,92	0,81	0,85	1,39
Harvaan asuttu kunta, Pohjois- ja Itä-Suomi	0,36	0,59	0,84	0,71	1,32
Omistusasunto, ei asuntolainaa		1,00	1,00	1,00	1,00
Omistusasunto, asuntolainaa		1,39	0,59	1,09	0,52
Markkinavuokra-asunto		4,81	1,02	1,83	0,44
Muu vuokra-asunto		3,42	1,07	3,03	0,57
Ei maksa asumisestaan		1,82	0,89	2,19	0,82

Tilastollisesti merkitsevät (p<0,05) kertoimet lihavoitu.

Lähde: EU-SILC 2012, omat laskelmat. N(otos)=1574.

Liite 6. Asunnottomuusryhmiin kuulumista selittävä logistinen regressio-analyysi, 18 vuotta täyttäneet Suomen väestössä 2012.

	Asunnot- tomien laaja joukko	Tuloja saaneet asunnot- tomat	Asunnot- tomien suppea joukko	Asunnot- tomuus tukia saaneilla ¹
	OR	OR	OR	OR
<i>Sukupuoli</i>				
Nainen	1,00	1,00	1,00	1,00
Mies	2,39***	2,78***	2,74***	3,20***
<i>Ikä</i>				
18-19	1,00	1,00	1,00	1,00
20-24	2,52***	2,72***	3,08***	1,73***
25-29	3,05***	3,22***	3,34***	1,92***
30-34	3,10***	2,91***	3,29***	1,91***
35-39	3,31***	2,84***	3,09***	1,76***
40-44	3,41***	2,99***	3,02***	1,64***
45-49	3,36***	2,97***	2,76***	1,45**
50-54	3,09***	2,56***	2,56***	1,29
55-59	2,62***	2,30***	2,23***	1,03
60-64	1,92***	1,75***	1,57**	0,68**
65-69	1,22	1,19	0,24***	0,28***
70-74	0,68*	0,65*	0,18***	0,28***
75+	0,33***	0,29***	0,06***	0,09***
<i>Siviilisäätty</i>				
Naimisissa	1,00	1,00	1,00	1,00
Naimaton	3,17***	3,04***	3,37***	2,67***
Eronnut	4,77***	5,55***	6,34***	4,42***
Leski	1,62***	1,74***	2,83***	2,31***
<i>Koulutusaste</i>				
Korkea-aste	1,00	1,00	1,00	1,00
Keskiaste	1,99***	2,29***	3,26***	1,96***
Perusaste	5,58***	5,93***	11,9***	5,19***
<i>Syntymävaltio</i>				
Suomi	1,00	1,00	1,00	1,00
Muu	3,52***	1,65***	1,15*	1,32***
<i>Asumistuen kuntaryhmä</i>				
Muut kunnat	1,00	1,00	1,00	1,00
Keskisuuret kaupungit	1,82***	1,77***	1,83***	1,78***
Espoo, Vantaa, Kauniainen	2,45***	2,76***	2,92***	3,74***
Helsinki	3,89***	3,44***	3,14***	3,77***
N (otos)	652 725	652 725	652 725	200 082
Nagelkerke R ²	17,9 %	13,7 %	16,1 %	14,1 %

Lähde: SISU-aineisto, omat laskelmat.

¹ Tässä vertailuryhmänä muut tukia saaneet, muissa vertailuryhmänä koko muu 18 vuotta täyttänyt väestö.

*: p<0,05; **: p<0,01; ***: p<0,001